MARIJA TOMŠIĆ-IM.

SABRANE
PRIPOVIJETKE I PJESME
ZA
MLADEŽ.

U ZAGREBU.
TISKARA HRV. KATOL. TIŠKOVNOG DRUŠTVA.
1909.

NAGRADA
NAGRADA
TOMI TOM
NOVOSELU
UČENIKU
UČETVRTOGA
RAZREDA

25/VI. 1910.

22597

Nagrada
Tomi Novoselu
učeniku IV. razr.

25/VI. 1910.

MARIJA TOMŠIĆ-IM.

SABRANE

PRIPOVIJETKE I PJESME

ZA MLADEŽ.

U ZAGREBU.
TISKARA HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŠTVA.
1909.

Tri ružice.

Evo me na groblju, ta, danas je Dušni dan! Svijet vrvi oko mene, ali šuteći, tužno; ta i na srce, čini se, sleže se magla tuge, kao magla na prirodu. Tek vidiš, gdje svijeće titraju, a na grob se šuteći stavlja vijenac, donosi se zadnje jesensko cvijeće, da, tu neka i njemu bude mrijeti, tu u mjestu mira!

Klekoh, a oko mi lutalo po tom silnom prostoru, gdje samo vidiš križ do križa, cvijeće i vijence, i čuješ šapat i tiho jecanje.

Preda mnom na križu savijen je vijenac od krasnih ružica, a na grobu jedini je nakit: lijepa bijela ruža. I na križu stoji ime „Ružica“. Da, to je grob ružica!

Najednoć čujem šapat, to su zborile ruže.

„O“, reče iz vijenca crvena ruža, „zašto su me ubrali iz lijepa cvjetnjaka, između milih mi sestrica, gdje sam se po vas dan razgovarala i slušala, kako hvale moju ljepotu, gdje su me oblijetale male pčelice, pripovijedajući mi o svojim putovanjima preko šarenih polja i livada? Ovdje je tako pusto; ah čini mi se, kao da mi je umrijeti!“

„Prepoznajem te sestrice“, reče bijela ruža, „i ja sam bila nekoć u istom cvjetnjaku. Pripovijedaše li ti kada o bijeloj ruži, štono je stajala u blizini one lijepe granate kajsije? Pripovijedaše li ti, da je jednog

proljeća te ruže između njih nestalo? One možda ne znaju kamo, ali evo me vidiš, ja sam ti ta bijela ruža!"

„Jest, sjećam se", reče crvena, „moja majka često o tebi pripovijeda, ali ne zna, gdje si. Pa kako si ti amo dospjela, sirotice, kako ti teško mora biti ovdje samoj, kako da ne pogineš od tuge?"

„Varaš se, ako tako misliš! No čuj me, da ti pripovijedam, kako ovamo dođoh:

I ti si vidjela u cvjetnjaku milu dječicu, te ti je tvoja majka mogla pripovijedati o krasnoj djevojčici, koja je nekoć po cvjetnjaku skakutala, a od svega je cvijeća najvećma ljubila nas, ta i ona se zvala ‚Ružica.' Bila je lijepa i dobra, a srce joj bilo čisto kao odijelo moje dječice, pa zato sam joj vazda ja najmilijom bila, a meni je opet svaki put treptalo lišće od radosti, kad sam čula nježni njen glasić. Sve je ljubilo: i svijet i cvijet i ptičice i svaki stvor, tà svima je dobra bila. Ali jednoć, zima se baš primicala kraju, i ja sam se već nadala, da ću se riješiti svoga oklopa i pozdraviti proljetno sunce i da ću opet vidjeti ‚malu Ružicu,' kad ali čujem, gdje muklo zvona zvone, ah baš kao danas, a u dvorištu čujem plač, kao što ga od onda često ovdje slušam. Potresem se od užasa i pričinilo mi se, kao da je za mene na novo nastala zima; klonuh od tuge.

Došlo je proljeće, došle su pčèle i lepiri, da predu bajke miloj mi dječici, ali Ružice ne bijaše k meni.

I moje sestrice zaplakale gorko sa mnom!

Jednoga dana dođe gospodar cvjetnjaka k meni, žalosno me pogleda i reče: ‚Ovo je ruža, koju je moja Ružica na smrti zahtijevala; neka bude, iskopat ću je i posaditi na njen grob!'

Pa zar misliš, da sam žalila za lijepim cvjetnjakom, za sjenitom kajsijom, gdje su ptičice pjevale, i za pčelicama i lepirima?! Nijesam, ne! Veselila sam se tome! Mala je Ružica sada lijep anđelak, kao i druge njene sestrice, koje ovdje počivaju, pa često sa mnom zbori i ljubi s njima dječicu moju.

O, na ovom osamljenom mjestu ljepše je, vjeruj, no u cvjetnjaku. Tamo lepрše ptice i lepiri, a ovdje anđeli!"

„Oprosti mi, što sam se rastužila nad sudbinom svojom", reče crvena ruža. „Ja osjećam, da je posljednji časak mog života blizu, ali na grobu anđela, na grobu male Ružice, umirem rado!"

I crvena ruža sklone glavu, a taj čas bijaše tako svečan, dà, mora biti, da je anđelak poljubio umiruću rumenu ružu, jer je još slatko zatreptala, prije nego je izdahnula.

A i meni se činilo, kao da me okružuju anđeli. Mala Ružica, koja počiva pod bijelom ružom, bila je najljepša od njih, ona je već na zemlji bila anđelak, a mome srcu vrlo bliza, pa to joj budi od mene „darak na Dušni dan".

Slavujeve pjesme.

Tko vas ne poznaje slavuja, tog neuglednog ptića, a ipak kralja pjevačica?! Tko da mu nije slušao milu nježnu pjesmicu?!

U proljeću, kadno naravi poda Svemogući nove sile, kad sve novim životom diše, kako li ozvanja šumom njegovo pjevanje, što ga šilje u svijet iz ma-

lenog kojeg grma! Često sam slušala bajnu njegovu pjesmicu, naslađivala se njom i o njoj razmišljala.

Pa čujte, što mi je srce u samoći pričalo, zašto slavuj najradije u grmu pjeva:

Bilo proljeće. Sunce pružilo ruku svoju povrh zemlje i reklo: „Vrijeme je, da se probudiš, mila sestro, da skineš bijelu odoricu, a obučeš šarovitu, koja ti očima djece tako godi!“ — I snijega nesta, zažuboriše potočići; zazeleni se polje; cvijećem se osu livada i gaj; na drvlju poče tjerati mlado lišće; zazvoniše zvonca i praporci: oglasiše se mirna stada; zadrhta zrak pred zvucima pastirske frule; zapjevaše mali pjevači; zaori šuma, polje i gora; ljudi rade i hvale Boga, a djeca beru miris-cvijeće, skaču, vesele se i uče ljubiti predobroga Oca nebeskoga.

Povratile se male selice i zapjevale pozdrav lijepoj hrvatskoj zemlji. Među njima bio i slavuj. — Sve si ptice prave gnijezda, a on sjeo zamišljen na niski grm. O čemu li misli? Ej, o čemu! O tom, kako bi savio gnjezdašce, do kojeg mu drska nemilosrdna ruka ne bi doći mogla. Da ga pravi na vrhu stoljetna hrasta — to mu se ne će, ne mili mu se visina, nije ohol. Pa napokon i onamo bi zli dječaci došli. Gdje će? Pogleda grm. Ta gle! Tu ne bi bilo zlo, oštro trnje niskoga grma njemu malome ne bi ništa zla učinilo, a niti mladima mu, a štitilo bi ga od neprijatelja.

I grm zadrhta od veselja, kad je razumio slavujeve misli. Da, tu će si slavulj načiniti stan! No čim da ga obloži, da mu drugarici i mladima bude meko i dobro?

Odleti. Tražio je i tražio, ali tek koju slamčicu našao.

No dok se on mučio, mislio grm samo na njega i na svoju novu sreću. U to prolazila kraj njega ovčica. „Stani, dobra životinjice“, reče grm, „mojim malim stanarima treba meke steljice, a ti ne bi osiromašila, da im dadeš malen komadić svoje lijepe odječice.“

Ovčica se nasmije i reče: „Pravo veliš, uzmi sam, koliko te volja!“

I grm pruži trnatu svoju ručicu i otkine komadić vune s ovčina tijela, a ona ode dalje zadovoljna, što je dobro djelo učinila. Grm je držao čvrsto među oštrim si prstima maleni darak i čekao sretan na slavuja.

Ovaj doleti slamčicom u kljunu, ali kako se obveseli, kad je vidio, čime ga njegov stanodavac čeka. Iz zahvalnosti prosu se u šumicu bajna pjesma, i od toga dana — tako veli moje srce — slavuj najradije pjeva u grmu.

No čujte još i ovo! Slušala sam, a možda je i od vas tkogod slušao, često u bajnoj noći, kada se zvjezdice krijesile kao alem-kamenje na modrini nebeskoj, a među njima šetao mjesec, kao čuvar tog nebeskog stada, kad je tek tihi lahor zibao lišće i cvijeće — ta nestašna čeda, da usnu blagim sankom; kad su valovi biser-potočića pripovijedali sitnome na obali cvijeću, kud su tekli, što su vidjeli, kolike li žedne napojili — tajanstveni pjev slavulja, ono njegovo divno previjanje glasa: sada tužno, kao da će maleno mu srce pući od goleme, nesnosljive tuge, a tada prelaz — pa opet ono hitro, ono neobuzdano pjevanje, kao da ne zna, što od veselja učiniti, tako veselo, te misliš: I svijet je premalen njegovoj sreći!

I opet zapitah srce: „A zašto slavuj u noći pjeva?“

Evo vam njegova odgovora! Bijednici ronili gorke suze, suze siromaštva, nevolje i tuge, ronili ih, ali smilovanja našli nijesu; svijet je hladan bio, nije razumio njihove bolove. Bijeda se povuče u samoću, da je nitko ne vidi, ne čuje.

No ipak je jedan stvorak čuo, a to je bio slavuj. On htjede, da pjesmom tješi bijednike i počne svoju divnu pjesmicu. No sretnici je također čuli i veselo zaori glas: „Divne li pjesme! Ta sretnicima i ptice veselo pjevaju!“

Bijeda zaplaka gorko, a slavuj složi tada onu tužnu, ali krasnu pjesmu. Pa kad pade tiha noć na zemlju, usnuše sretnici u naručaju bezbrižna sanka, ali bijednim ne htje san na oči. Tad počne slavuj onu svoju bajnu pjesmu: najprije tužnu, da ti srce s bijedom plače, a zatim veselu, krasnu utješnicu i s njom dovabi san na oči bijednih.

I od onda pjeva slavuj svaku noć svoju tako raznoliku pjesmu, jednako čarobnu i sretnicima i bijednicima.

Moje Mače.

Mala Maca, d'jete milo,
Krasno vam je đače,
Sve je ljubi, pa je zove
Od milinja „Mače“.

Ko pčelica marna vam je,
Ko ljubica sm'jerna,

Ta anđelka nevinoga
Sličica je v'jerna.

Danas baš je krasna sn'jega,
Igraju se đaci,
Grudaju se, mivaju se
Mali nevaljanci.

„Eno gled'te!“ veli jedan,
„Ide naše Mače!
Baš ćemo je progrudati,
Neka malo plače.“

U zasjedi sad čekaju
Grudama u ruci,
Za čas nasta otpočinak
Njinoj igri, buci.

Mirno ide mala Maca,
Zlu se i ne nada.
Al' sa sviju strana eto
Sn'ježnih gruda sada.

Pob'jelio na njoj rubac,
Puno joj i lice,
A sm'jeh sladak prosuo se
Ko glas tanke žice.

Otresla je sn'jeg sa sebe,
Otrla se mala.
„Bar sam,“ veli, „l'jepo čista,
Baš vam zato hvala!“

Pa u školu smijuć skoči,
Zašto da i plače?
Veselo je, nevino je
Moje milo Mače.

U mojem šljivniku.

Žega je, da ne može biti veća. Čini se, kao da će zemlja planuti ognjem, ili da će joj crne grudi pući; od nikud daška, da je osvježi, da je razblaži. Čudom pomišljam na te naše marne seljane i seljanke, kako mogu pod tim žarom snažno srpom mahati.

Ustanem da pođem u vrt, gdje imam lijepo sjenato mjesto — malen šljivik, a pod drvećem bujnu, zelenu travu. No da nijesam besposlena, ponesem pletivo. Sjela ja na omiljelo mi mjestance, u bujnu, mirisnu travu, te se naslonila na snažno deblo. Makar da je tu bilo debele hladovine, ipak je neka sparina vladala zrakom. Posao mi je išao sporo od ruke.

Ali najednom, kao da je lahor čuo moju želju. Počeo se šuljati kroz guste krošnje, počeo skakutati po niskoj travi i šuškati oko mene. Željno sam srkala taj svježi zračak, koji me obmamio, te na pol zaspah. Nu da! Spavalo bi se tu, da si i vrapci ne traže takova mjesta, kakovo je moj šljivik. Sakupilo se cijelo jato tih besposlica baš nad mojom glavom. Još bi im se i to oprostilo, da znaju šutjeti, ali da, uščavrljali kô za okladu, koji će bolje, baš kao mali, nevaljali đaci, kad nema učitelja u blizini.

Držala sam oči zatvorene, ali o snu ni razgovora! I u tom času nekako poželim razumijevati taj vrapčiji govor, bar da znam, o čemu raspravljaju. Pa eto čuda! Razabrah jasno njihov govor!

Predsjednik bio je neki časni starac, a ono drugo sve mlada gospoda poletarci, koji se sakupiše, da ih on poučava, kako im se treba u životu vladati. — Dakle moj šljivik postao vrapčijom školom!

Pogledam gore, te uzdahnem: „Ej, voljela bih, da te nije ta sreća zadesila, ili bar, da se što prije te časti riješiš!“

„Prvo, moja gospodo,“ počne starac, „moram vam pripovijedati, kako sam do tolikog iskustva došao:

Otac mi je bio mudar i oprezan, te se nastanio pod krovom staje u bogatoj seljačkoj kući, gdje sam se i ja rodio. Imao sam još dvije sestre i jednoga brata. Čim nam počelo perje rasti, počeo sam izgledati na dvorište i na onaj bujni život po njem, ali to se mojemu ocu nije sviđalo. Svaki dan nas je dugo poučavao, kako se ne smijemo u dvorištu pokazati, dok nijesmo sigurni, da umijemo vrlo dobro letjeti, kako se moramo čuvati mačaka i ljudi. No meni se činilo suvišnim; nijesam vjerovao u pogibli. — Kad mi jednom otac i majka odoše od kuće, a moram reći, već smo do onda nekoliko puta pokušali, da poletimo, osmjelim se ja, te idem na dvorište, da vidim, što se tamo radi. Vidio sam naime dva dječaka, kako se nečemu vesele i nešto smještaju u dvorištu.

Brat mi bijaše strašivica, a o sestrama da i ne govorim. One me uzeše odgovarati, ali da, junakom sam se htio pokazati i poletim dolje.

Najprije sam htio da ugrabim zrno žita, koje sam spetio na strani, ali me opazi pjevac i, da se nijesam brzo uklonio, bio bi me i ubio.

Gladan sam bio, što ću? Vidim domaćega psa, kako drijema, a pred njim leži kruh. Odskačem, da si uzmem mrvu, no i tu sam gotovo zlo prošao, jer i taj nije znao šale. Ogledam se dalje, vidim u tanjuru jela, a kraj tanjura u hladovini pružile se dvije mlade mačice. Dođem bliže, nu vidim, da ne spavaju, te pomislim tu nije ništa za tebe — i pođem dalje.

Najednom čujem glas jednoga dječaka, gdje veli: „Što veliš Grga hoće li naići?“ Ovaj se nasmije i reče: „Vidjet ćemo!“

Mislio sam, da se to mene tiče, ali ne sluteći zla, pomislim, da bi ti nevaljanci radi štogod sakrili preda mnom, te onako mlad i lud, kako sam bio, pomislim: A baš ću naći taj vaš posao, zato sam i došao amo. Uputim se dalje u onaj kraj dvorišta, gdje su malo prije dječaci radili. Pogledam okolo, ne ima li koga u blizini i nasmijem se zadovoljno, jer je tu bila cijela hrpica žita. Luđak, nijesam ni pazio na mrežu, koju nekako nad tim žitom koso u vis postaviše. Tek sam uzeo jedno zrno u kljun, ali se mreža nada mnom spusti, htio sam poletjeti, ali kasno — bio sam uhvaćen.“

„Uhvaćen! uhvaćen! to je strašno!“ povikala mlada gospoda.

„Dođoše dječaci i lijepo me izvadili ispod mreže, te me metnuli u krletku, dali mi žita i vode. Ali nedao vam Bog, djeco moja, spasti na to, da vas tako ljudi hrane. Nijesam imao mira ni časa, jednako me nosili okolo u krletci. Dolazila susjedna djeca i njoj me pokazivali. Od njih nekoja govorila, kako bi

me na konac svezala, pa puštala da letim, druga opet, da bi od nekoliko takovih, kakov sam ja, pravila paprikaš, i što sve znam! Već sam bio obamro od straha, a i od stida pred mojim bratom i sestrama, koji su vidjeli, kako sam ulovljen.

Majka mi je plakala, a otac se silno ljutio na mene. Jedva sam dočekao noć, da me puste s mirom, da mogu spavati.

U jutro počne opet stari život! Vidio sam i mačku, kako me oštro gleda i nje sam se najviše bojao, jer ma da sam bio i zatvoren, još sam bio živ.

„Živ, živ“, — potvrdiše i mladi poletarci.

„Eto ti k mojim tamničarima i jednog malog zamrljanca. Po držanju ove dvojice vidio sam, da ga drže zločestim djetetom. U razgovoru zaište on, neka me njemu prodadu za novčić.“

„Zar samo za novčić?“ zavikali srdito slušatelji.

„Da, da, toliko nas cijene, no moji me tamničari nijesu dali. Kako je bilo, ne znam ni sam; malo poslije toga desio se taj mali zamrljanac sam sa mnom u sobi. Najednoć otvori mi vrata, te me ispusti, rekavši: Baš te ne će oni imati, kad te meni ne daju!“

Odletio sam. Kako je on prošao — toga ne znam.

Moji se začudili, kad su me opet živa vidjeli, jer su već mislili, da me je zauvijek nestalo. Da udobrovoljim oca, obećao sam mu, da se više, dok mi on ne dopusti, ne ću u dvorištu pokazati, a baš me i nije onamo srce puno vuklo.

Prošlo tri, četiri dana. Ojačali smo sasma i bilo vrijeme, da se sami ogledamo po svijetu. Ispratili nas roditelji iz doma dobrim poukama, kojih mi već nije

trebalo, jer bijah već prilično toga iskusio. Razišli smo se kuda koji.

Jednom sam se sastao po tom u vinogradu s nekojima drugovima, pa tek smo se počeli gostiti, kad počne nešto klopotati, a mi, kud koji, bježʼ! Poslije sam se usmjelio i došao da vidim, što je, no vidio sam, da se toga nemam bojati, jer klopotac nije živ.“

„Nije živ, nije živ!“ zavika društvo nad mojom glavom.

„Potražim drugove i saopćim im to, pa se sakupismo opet svi na berbu, ne mareći za klopot. Kad ali čujemo neke korake i ja vidim čovjeka, gdje prolazi vinogradom, a o ramenu mu dobro mi poznata puška. „Bježʼte! viknuh, ovaj je živ!“ I u času pobjegosmo.

„Živ, živ!“ povladiše slušaoci.

„Drugom zgodom vidjeh druga, koji je neoprezan bio i zadrijemao na grani prosječena drva, a mačka ga uhvatila.

Sve to bilježio sam dobro u svoju knjigu i učio po tom, kako se je meni vladati. Pa od tuda sam i postao tako mudar.“

U tom času, kada je valjda trebalo pravo predavanje da započne, ne znam, kako se dogodilo, da sam na sav glas kihnula.

Zbor vrh mene tek to začuo, već i zaviknuo u jedan glas: „Bježʼte! Živ, živ, živ!“ i odleti. Dok sam se razabrala, već je nestalo tih krilatih učenjaka i bila sam opet sama.

Kako je već bilo vrijeme, da u kuću pođem digoh se i odoh, odlučivši čvrsto, sutra dan opet ići slušati to vrapčije predavanje.

Jest da! Nije uzalud mudrac predsjednikom! Tek su došli, pogledaše dolje, pa opaziv mene, zaori opet: „Živ, živ, živ!“ i nesta zbora.

Eh, pomislila sam, eto ti želje, da ti se šljivik skoro riješi časti, da bude vrapčijom školom! Da si nijesi to poželjela, čula bi i što više, ne samo predsjednikove doživljaje.

Ali što ću? Pobilježila sam i ovo malo, da vam saopćim, djeco mila, uvjerena, da ovakove stvari vrlo rado slušate.

U šumici.

Usred šume, gdje slavuji
Navješćuju dan,
Stoji kuća, a u njoj je
Moga milja stan.

Ona mene vruće ljubi,
Tetica sam njoj,
A ona je moje zlato!
I „Anđelak“ moj.

Kao zora uv'jek vedra,
Kao sunčan dan,
A maleno srdašce joj
Ljubavi je stan.

Pjeva, skače, nikad mira,
Vas dan ori dom,
Al dobra je, pa majčica
Ima radost s njom.

Ta i mene srce vuče
U šumicu van,
Jer je tamo moga zlata,
Mog „Anđelka“ stan.

Lastavice i lepir.

Bijaše ljetni dan. Sunce žarilo s nebeske visine, kao da mu se mililo, što sitno cvijeće kloni glavu pred njim, što se mali pjevači kriju u hlad lišća. Žarilo i igralo se tihim povjetarcem, šiljući svoje zrake hrlo onamo, gdje bi vjetrić za čas uklonio listić ili travku. Tu i tamo preletjela bi tek koja ptičica, tražeći hranu, a nemirni lepirići bi samo oblijetali sitno cvijeće, ljubeći mu dražesno lice.

U hladu lišća, ne mareći za sunčanu žegu, ne mareći za igru lepira, za krasotu cvijeća, sjedila je tužna mala lastavica. Suzni pogled uprla pred sebe, kao da je već mrtva jesen, a ne žarko ljeto. Dugo sjedila je tako. Mora da su je duboke saletjele misli, jer se prestrašeno prenula, kad je kraj nje šušnuo listić, a zvjedljivi je šareni lepirić začuđeno pogledao, te je zapitao:

„A što ti je mala sestrice, te tako žalosno pred sebe gledaš? Kako možeš biti tužna, kad se cijela priroda smije?!“

„Što mi je? pitaš lepiriću! Evo što! Odletjela sam bez majčina znanja iz gnijezda jutros, letjela sam i letjela, a kad sam se sita naletjela, htjedoh se vratiti kući. Ali kuda? na koju stranu? Nijesam još bila daleko od doma, pa sam evo zalutala! Kako li će

se moja sirota majka uplašiti, mislit će, da me je zla ruka iz gnijezda odnijela. Ah, majko, majko, gdje li si sada?“ zacvrkuta na to bolno.

„Ako nije ništa drugo, nego to, to ti mogu ja pomoći, plašljivko draga“ reče veselo lepirić. „Poznam te ja dobro. Nema li ti majka dom u seocu N. pod krovom kućice, u kojoj stanuje mala plavooka Barica?“

„Jest, jest!“ zacvrkuta sada veselo lastavica. „A otkud ti to znaš, molim te?“

„Otkud? Oh, ta ja ti oblijećem često onuda, da vidim ono dobro dijete, koje nikome zla ne čini, pa gledajući nju, moradoh i tvoj dom često promatrati s njom. Hodi dakle za mnom, ja ću ti pokazati put.“

I poletjeli krilati prijatelji preko polja i livada. Čas bi letjeli usporedo, čas bi nestašni lepir pojurio naglo vedrim zrakom, a lastavica bi hitro za njim, kao da ga goni. I letjeli su dalje i dalje, dok ne dođoše do seoca i do lastina doma. Oko gnijezda oblijetala cvrkućući stara lastavica, kao da traži djetešce svoje i, kako li se obveseli, kad joj doleti opet zdravo. O, kako se zahvaljivala lepiru za dobrotu! Od toga dana sprijateljile se lastice i lepir. Svaki su se dan morali vidjeti, a često se mlada lastica smjela i poigrati s njim preko polja. Ali onda je već znala sama kući doći.

Tako su prolazili ljetni dani. Ali ljeto ne traje dovijeka. Hladna jutra i bijela magla javljale jesen — doba odlaska milim ptičicama.

Stara lastavica nije o tom pred lepirićem govorila, bilo joj teško i pomisliti na taj rastanak. No mlada se sastala s njim jednoga dana, te kako bijahu oboje umorni, sjednu malo, da počinu, a na to će lastica: „Danas smo zadnji put valjda ovako

skupa. Majka govori već nekoliko dana o tom, da nam valja ostaviti ovaj kraj, pa poći daleko, daleko. Molim te, znaš li, kako je tamo, kud idemo?"

„Vi idete? Jao, ni pomislio nijesam na to, da dolazi studen! Vi idete u topli kraj, a meni siromahu suđeno je ovdje poginuti!"

„Poginuti? Zašto?" upita uplašeno lastica.

„Jer tako hoće Onaj, koji nas je stvorio. Mi ne možemo prezimiti, upravo kako ni vi ne biste ovdje mogle."

„A ti hodi s nama!" reče mu ona: „Sigurno ima i tamo cvijeća i dobre djece, hladovita drveća, šarenih livada i zlatnih polja, kao i ovdje. Hodi, pa prezimi s nama u onom kraju".

„Ne može biti", odvrati lepir. „A ipak", nastavi, „vi idete, a ja da ostanem? . . . ne mogu, idem i ja! Reci to tvojoj majci. Eto me sutra k vama, da se spremimo na put." Raziđoše se.

Lastica je zbilja majci rekla, što je s lepirom govorila, no majka joj toga nije odobrila. „Ti znaš" reče, „dijete moje, da je to nemoguće. Ta mi ptice dolazimo teško u daleki onaj kraj, a kako bi slabi mali lepirić sa svojim tanahnim krilcima! On bi brzo smalaksao i pao. Ne, ne, on mora ostati ovdje, tako mu je dosudio i dragi Bog."

„Ali kako ćeš mu to reći? On će biti jako tužan za nama, siromah mali!"

„Toga i ja ne znam. Najbolje je, mi ćemo otići, a da mu se ne javimo".

„Svome najmilijemu prijatelju ne javiti se na odlasku?!"

„Ne smijemo, dijete! Inače bi on silom htio s nama ići, a to biti ne smije i ne može. Mi ćemo u

jutro, dok on još spava, odletjeti na livadicu do njegova stana, vidjeti ga zadnji puta, zapjevati mu tihano „s Bogom", pa otići na put u daleki kraj, koji, Bog zna, hoćemo li i mi ikad ugledati."

Lastica je šutjela, teška tuga stisla joj malo srce, glavom joj se vrzle misli o lijepom prošlom životu i slike o putovanju, o njegovim strahotama, kako joj ih ocrtala mila majka. Pa kako da ne bude tužna?

Svanulo jutro. Obletješe dva tri puta svoj dom, rekoše „s Bogom" dobrim ljudima, s kojima su pod jednim krovom u svetom miru stanovali i poletješe tamo dolje do cvatuće livadice. Razgledaju se po njoj. Jest, eno tamo na jednom cvijetku sniva još lepirić, valjda o putovanju u novi, daleki kraj. Tihano doletjele one do njega, pogledale ga tužno, digle se gore i visoko u zraku zapjevale mu: „s Bogom ostaj!" te otišle dalje, da u društvu sa svojim sestricama ostave lijepu našu domovinu.

Domala probudio se i lepir. Proskakao se po cvijeću i otprhne k lastavicama. Ali što vidje? Prazan dom! Tražio ih svuda naokolo, ali ih nije našao. Sad se domisli, da su otišle bez njega. Kako li mu je bilo! Tužno je oblijetao još onuda, a tada odvažno poleti naprijed, odlučio za njima poći, ne bi li ih dostigao.

Letio je i letio, a cijelim bi putom uvijek pitao, da li ih je vidio tko. I uvijek bi isti odgovor dobio: „Ovud su prošle, teško ćeš ih više stići!"

Lepira to ne uplaši. On je opet pitajući putem, hrlio dalje. Slabo je i za odmor mario, samo da prijatelje stigne, bila mu glavna skrb. Ni sam, siromah, nije znao, kako već dugo putuje, kad se jednoga dana nađe pred silnom vodom, kakove još u životu

vidio nije; bilo je to more. Što će? Kraja joj ne vidi nigdje, a ako se umori, gdje da stane, gdje da se odmori? U svoje sile nije se smio uzdati, bile su već odviše napregnute. Snužden sjede na jedan kamen, pa misli, kuda li bi, kako li bi?

Najednoć začuje šum nad sobom, a već u tom času spuštalo se dolje jato ptica, da se odmori, prije nego što će preko široka mora.

Moj lepir gleda, nijesu li to njegove lastice, no nema ih, one su morale već tuda proći, a tko zna, nijesu li se već utopile u tome silnom moru. No zašto da se naprijed plaši? Digne se, otprhne do jata lastavica i milo zamoli jednu, da ga uzme sa sobom.

„A što bi ti tamo, nemirko mali? Ta i bez tebe ih je tamo dosta“, reče mu ona.

No on se ne dade tim poplašiti. Ispripovjedi joj uzrok svog putovanja i reče joj, otkud putuje. Smililo se lastavici i ona mu dopusti, da pođe s njima, te se sporazumješe ovako: lepir će letjeti, dok uzmogne, a kad se umori, nosit će ga lastavica na svojim leđima. Čim su to druge lastavice čule, ponude se, da će ga i one nositi, i tako mu niti ne pustiše da leti, nego su ga izmjenice nosile. Njemu je vrlo lijepo bilo. Mogao je promatrati more, kako baca valove amo, tamo; mogao je promatrati velike brodove, što su plovili po silnoj pučini pod njima, samo je katkada morao preletjeti s jedne lastavice na drugu.

Sretno se dohvatiše kopna. Još su letjeli, dok nijesu došli do mjesta, gdje se htjele njegove suputnice nastaniti. Oh, kako je tu krasno bilo! A ipak lepirić nije imao volje promatrati te krasote, njemu bijaše teško pri srcu. Bio je u tuđem svijetu, a onih,

radi kojih je ostavio svoj mili kraj, još nije našao. A nije to bilo ni tako lako!

Lastavice mu obećale, da će mu pomoći tražiti, a on je sam bio neumoran. Letio je svuda okolo, letio, tražio i pitao, no nitko mu nije znao za njih ništa reći.

Obletio je već cijelu okolicu, a još ih nije našao. Začuđeno su ga gledali drugovi njegovi u onom kraju, kako leti i leti, a ne igra se po prelijepom cvijeću, u kojem je toliko slađana meda bilo. No što je mario za to? Umor i tuga shrvale ga već. Bolan sjede na jedan cvjetić, vidio je, da je došao tako daleko samo za to, da tu nađe svoj grob.

I kad je tako mislio na svoj lijepi rodni kraj, koji je ostavio iz ljubavi k lastavicama, zacvrkuta mu jedna nad glavom. Umoran pogleda gore. Ali koje čudo! Ta to je upravo bila mlada lastavica, njegova mila, mala prijateljica. Još jednoć skupi oslabljele sile, da se digne, da joj se javi. Ona se nije mogla dosta načuditi, te je plakala od ganuća nad njegovom ljubavlju i nad njihovom, kako reče, nepravdom.

Povede ga k svojoj majci. One su obje stanovale pod krovom neke lijepe kućice. Tu im je pripovijedao bolan svoje doživljaje od onoga časa, kada se posljednji put probudio u svom zavičaju, pa do časa, gdje se sastao s njima.

Oh, kako im je sada žao bilo, što su ga tako ostavile! Pazile su ga, njegovale ga, ali uzalud. Malo je uživao u toplom ovom kraju. Usred divnoga južnoga cvijeća, obasjan zrakama žarkog južnoga sunca, zaklopi oči svoje. U njemu su bile još dvije suze,

jedna za prijateljicama, koje su ga tako ljubezno njegovale; a druga za milim zavičajem.

Od samih sitnih prašnika i sićanih latica mirisava cvijeća načinile lastice svome dobrom prijatelju grob, u koji ga položile, da u njem počiva daleko, daleko od doma svoga. A one mu često dolazile na grob i pjevale na njem divnu pjesmu o ljubavi i prijateljstvu.

Ljubica.

Nasred polja divno cvala
Ljubičica skromna mala,
Sunca zračak po vas dan
S njom se igro radostan.

I lepiri šarokrili
Obl'jetali cv'jet taj mili,
Izvodio i ples svoj —
Taj nestašni mali roj.

Pa i pčele eto marne
Do ljubice hrle čarne,
Za sok sladak svaka, čuj,
Hvali njojzi svojim „zuj!".

I komarci i mušice,
Sve to ljubi njeno lice,
A ljubica skromna, gle,
Smiješeć prima goste sve.

Ne odbija male stvore,
Ne podiže glave gore;
Prem je hvali cio sv'jet,
Ona osta skroman cv'jet.

Hrvatice! milje moje,
Tako budi srce tvoje
Sm'jerno za sveg žića tvog,
Tad će tebe ljubit Bog!

Pčelica.

Kao milo djetešce, kad se probudi oda sna, što se majci ljupko smiješi, tražeći smiješkom svojim izmamiti majci slatki cjelov s usta, tako se i proljetno sunašce smiješilo već zemljici, mameći joj tim smiješkom mirisno, bajno cvijeće iz krioca.

I pčelice male u košnici svojoj očutjele taj smiješak, pa se uznemirile, uzrujale, uzmilile po tamnoj kući svojoj, željne sjaja, željne cvijeća i naporna, ali slatka rada. Mahale su krilcima kao da kušaju hoće li moći poslije tolikog mirovanja opet poletjeti, nijesu li to kroz dugu zimu već zaboravile.

„Ah, da sam već vani!" šaptala jedna uzdišući.

„Tiho, djeco, mirujte još!" govorila ozbiljno stara kraljica. „Sunce se doduše milo smiješi, ali za vas još ništa vani nema, zemljica krije još čeda svoja boji se, da joj ih nemili ne ugrabi mraz. Pa i hladno bi vam još svejedno bilo, nije to još prava toplina."

Pčelice šutjele, znale su, da im majka istinu zbori. Samo ona jedna neustrpljiva došla do leta i

pogledala van, ali kao za opomenu baš u tom času dunuo vjetar, a ona se stresla i brže pobjegla natrag, rekavši: „Hu! još je hladno vani!“

Iz jednoga kuta košnice čuo se sada slabi uzdah, a odmah za nijm sućutan glas: „Strpi se, sestrice, samo još malo, eto proljeće ide, onda ćeš i ti ozdraviti.“

„Ozdraviti?“ odvrati bolna pčelica, „Oh, meni se čini, da ću prije umrijeti, nego li proljeće vidjeti“.

„Rekla sam ti već“, opet će joj sestrica blagim glasićem, „da nade izgubiti ne smiješ. A samo dok proljeće grane, nestat će i tvojih bolova“.

„Proljeće, da proljeće!“ uzdisala bolna pčelica. „Pa zar je doista tako divno to proljeće? O, ja sam mu se uvijek toliko veselila! Još nijesam vidjela jabukina cvijeta, a rekoše mi, da je tako lijep! Pričali su mi o miomirisnim ljubicama, o snježanom đurđicu, o modrom jorgovanu, ali ja ih još nikad vidjela nijesam. A hoću li ih ikad vidjeti?! Ah, ne srdi se, sestrice, što to pitam“.

„Hoćeš, hoćeš“, zazuji milo starija pčelica i ode, da se i ona malo prošeće po košnici.

Prošlo nekoliko dana. Sunce još toplije sjalo, a k pčelicama dopirao u košnicu veseo cvrkut ptičica.

Kraljica sazove svoju djecu k sebi, pa im reče: „Djeco moja, sad vam dopuštam, da i vi malo povirite u tu bajnu, mladu, proljetnu narav. Proletite se malo, ali mi dođite opet sve zdrave natrag. Potražite u grmlju sitne ljubice i odnesite im moj pozdrav!“

Veselo zamahale pčelice krilcima, otpuzale do leta i jedna po jedna veselo izletjele u divni proljetni zrak. Samo se jedna nije žurila, da izleti. Imala je važniji posao da obavi. Ona ode u kutić k bolesnoj sestrici, pa joj reče: „Sestrice moja! letjeti doduše ne možeš, bolna si, slaba si, ali pred kuću izaći možeš, da se ogriješ na blagom proljetnom sunašcu, da se makar iz daleka nagledaš proljetnih krasota. Hodi sa mnom!“

Polagano se diže bolna pčelica, morala se upirati o sestricu si, da je mogla do vrata doći. Lagano izmili van. „Oh, kako je krasno!“ šapne, stresavši se, kao da ju je sad, pri pogledu te sve krasote, još većma bilo strah umrijeti. Oko nje veselo letjele zdrave pčelice. Ona gledala za njima uzdišući. Kako joj je teško bilo, što nije mogla s njima. Stane se ogledati po lijepom vrtu.

„Ah, gledaj, gledaj tamo!“ klikne najednom. „Ta još ima snijega!“

Sestrica joj se nasmije i odvrati: „To nije snijeg, što se tamo bijeli, to se je trešnja osula cvijetom. Gle tamo višnje i rane šljive, sve se bijeli! Onuda sada lijeću sestrice naše i razgovaraju se s bijelim cvjetićima.“

„Ah samo ja ne mogu!“ uzdahne opet mala. Dugo se je naslađivala tim vidikom, a kad su se u večer drugarice povratile kući, morale su pripovjedati, što je koja čula, vidjela i doživjela. Bolesnica im nije zavidjela, ona je samo žalila sebe, što ne može i ona tu sreću da uživa.

Prošlo i opet nekoliko dana. Drugarice svaki dan izlijetale, a ona nije mogla ni pred kuću, bilo joj još gore. Mislila je, da joj je kraj. Pa ipak ju je tješilo, da je makar i malo vidjela proljetna čara.

Jednoga dana očuti, da joj je opet malo bolje i opet izađe pred kuću. Jedva je svojim očicama vjerovala. Malo podalje od njene košnice osulo se drvo blijedo-rumenim cvijetom, a tihani miomiris dopirao do nje. „Ah, to je sigurno jabukin cvijet!“ kliknula mala, „samo on može tako divan biti, o njem su mi toliko pripovijedali.“

Gledala je i gledala u krasni cvijet, a želja, poljubiti koji otaj cvjetić, napunila joj male očice suzama. S neba je blago grijalo sunce. I sunčanom se zračku smiljela bolna, mala pčelica, on dođe k njoj, zagrli je i šapne joj: „Pokušaj, sirotice, poletjeti, možda ćeš ipak tako daleko moći stići“.

Pčelica se strese, ali kao i nehotice mahne krilcima, skupi ono malo snage i gle! podiže se i poleti k rumenim cvjecima. O, kako je lijepo bilo s njima čavrljati, pričati im svoje sne, slušati njihove zlatne, proljetne priče!

Dugo je dugo ostala tu, sve dotle, dok joj zabrinuta sestrica nije došla, koja je već brižno tražila, ne našavši je u njenom kutiću. Koliko se i ona veselila!

A našoj maloj bolesnici, koja se svakim danom zdravijom ćutjela, bila to odsad svagdanja šetnja i zabava. Nije dugo potrajalo i ona bila zdrava — posve zdrava. Sad je mogla lijetati daleko, daleko; tražiti ljubice, titrati se s blijedom mišjakinjom, zujati oko žute zelenkade, sisati slatki sok iz mrtve koprive. Ali jabuke svoje zaboravila nije. Prvi posjet u jutro, zadnji na večer bio je namijenjen rumenim cvjecima, kojih je svaki dan bivalo manje i manje.

Kako li joj žao bilo, kad je nestalo i zadnjeg, a drvo se okitilo zelenim listom i sitnim jabukama.

No svejedno i poslije, kad je umorna od silna rada, htjela, da odmori krilašca svoja, najslađi odmor bio joj ondje, kud je prvi put u proljeću poletjela — na jabuki.

Ne svađajte se!

Zapadno nebo žarilo se sjajem sunca, koje zapadaše. Još su mu traci zlatili vršak stare, granate lipe, ali inače je već cijeli perivoj bio u zagrljaju večernjeg hlada.

U grmu kraj sjenice žestoko se prepirao vrabac sa svojom ženkom. A zašto?

Hajde, da vam od početka njihov razgovor saopćim.

„Dakle, naši su mladi prvi put bili vani“, progovori ženka, zadovoljno si čisteći krila.

„Da težak je to bio posao!“ uzdahne vrabac važno. „Nije šala, paziti na četiri nevješta djeteta, bacati oči na četiri strane, pa onda zapovijedati nestašnoj toj mladeži, koja misli, da nigdje na svijetu pogibli za nju nema, te ne pazi na ništa, samo srće sad ovamo, sad onamo.“

„No sva sreća“, prihvati ženka, „da si bio danas bar oprezan, i tako sam cijeli dan živjela u brizi, da ćeš ih manje kući dovesti, nego si ih odveo. Valjda nijesi sastao nijednog od tvojih drugova, s kojima se znaš zabrbljati, pa zaboraviti na sve.“

„Molim te, da me ne vrijeđaš!“ dobaci joj oštro vrabac.

„Da te ne vrijeđam?! A nije li se često dogodilo, da si otišao po hranu, dok su nam djeca još mala bila, pa te nije doživjeti bilo, kako si dugo

ostao. A kolikogod sam te puta išla tražiti, našla sam te gdje brbljaš s kojekakovim besposlicama."

„Šuti, pa šuti!" blažim će glasom vrabac, „to je sve bilo, pa prošlo. Ostavi to, — no hajde, da se posavjetujemo o budućnosti naše djece!"

„Da, o tom sam i tako cijeli dan razmišljala", reče ženka.

„Ja mislim", počne vrabac, „da je prvo, da ih damo starome iskusnom vrapcu u nauk."

„A kojemu na primjer?" razdraženo će ženka.

„Ti znaš onoga starog, što stanuje u vrhu krova Šarčevićeve staje. Mudra je to glava. I doživio je mnogo toga. Često mi je to pripovijedao."

„A ništa bolje!" upade mu u riječ ženka. „To je onaj stari brbljavac, koji te je uvijek zadržavao od posla. Pa tome da ja moju djecu dadem u nauk?! Ha, i to biti ne će! Tvoj prijan može samo svojoj ludoj sreći hvaliti, koja ga čuva, da još nije dospio u mačje šape. A mojoj bi se djeci uza nj to lako moglo dogoditi."

„Pa da ih dadem onome, što stanuje u Plevnićevu hambaru? On je mudar! Plevnić je svoj hambar od svuda dobro zatvorio, a njegovoj je mudroj glavi ipak uspjelo naći otvor, koji Plevnić još ni danas vidio nije."

„Ha, ha, ha!" nasmija se porugljivo ženka, „a ne ćeš da pripovijedaš, kako se je isti taj tvoj mudri drug ulovio u stupici, namijenjenoj miševima. Gdje mu je onda bila mudrost? I on može slijepoj sreći da zahvali, što je Plevnićev sinčić bio luđi od njega, pa ga pustio izmaći mu iz ruke. Tome ih pogotovu nedam!"

„A što ti misliš?" razljuti se sada vrabac, „da ću ja tebe tako dugo pitati za tvoje milostivo dopuštenje? Ja sam goso u kući! Kako ja reknem, onako će biti!"

„Ha, gle ti to!" vikne ženka. „Valjda imam i ja koju reći pri tom. Uostalom eno ti sinovi, a ja ću moju kćerčicu sama učiti, pa ćemo vidjeti, tko će bolje proći. Unaprijed bih smjela ustvrditi, da ću ubrzo zaplakati za sinovima. A moju kćerku ja ću učiti, da bude oprezna. Na uranku i prije počinka, vječito ću joj jedan nauk davati: „Čuvaj se mačke! Nemoj da zaglaviš nesretno, kao mnogi naš rođak i drug. Čuvaj se mačke!"

„Da, da, pravo imaš!" potvrđivao vrabac krijeşteći ženki, koja je upravo vikala od razdraženosti.

— — — — — — — — — — — — — — —

— U ugodnom večernjem hladu pružila se naša stara maca baš podno istog onog grma, gdje su sjedili vrapci. Mislila je o lijepim mladim danima, kad je lagano još skakati znala i tihano kao sjena prišuljati se ća u krošnju one stare, granate lipe, pa ondje uloviti mnogi slasni zalogaj. — I nehotice stala se oblizavati, kao da je netom opet jedan spravila u svoj stari želudac.

U to počeo vrapčiji razgovor. Maca, makar da je već i ostarjela, načuli uši, lagano se digne, čučne i stane ih kroz lišće motriti. Što je prepirka bivala oštrija, bolje je maca pazila. I kad se ženka bila upravo onako bijesno razvikala: „Čuvaj se mačke!" bila je već maca u grmu i jednim mahom, kao da je najmlađa, skoči i zgrabi ženku.

„Čuvaj se mačke!" htio je upravo da vikne vrabac, kao rugajući se ženki, kojoj je to bila najmudrija opomena kćerci, ali nije dospio. Prestrašenim krikom prhne na krov i u času iščezne sva ljutost

iz njegova srca. Počne krilima mlatiti i vikati i jadikovati.

Maca, ni da bi se obazrela na njegovu tugu, slatko je gutala jadnu ženku, koja je svakog držala za ludog i neopreznog, samo sebe za mudru i opreznu.

Siromah vrabac odletio u gnijezdo, koje mu bilo pod krovom sakriveno krasnim zastorom od petolistog bršljana, da javi djeci tužnu vijest. Tad doleti opet natrag, opet sjede na grm i obasu mačku svim pogrdama i zlim imenima. No srećom ga maca nije razumjela, ona je ležala opet pod grmom i oblizavala se, pa pomalo zurila na njega, misleći valjda, da ne bi njenom želucu škodilo, ni kad bi i on tamo svojoj ženki društvo pravio.

Tužno omrknuo dan bijednome vrapcu, tužno mu svanulo drugo jutro. Izletio je sa svojom djecom, poveo ih, da im pokaže, gdje im je poginula majka, no nije ih pustio, da sjednu na grm, nego na krov, ne vjerujući više ni svojim očima, koje nijesu mogle vidjeti mačke. Nikad više nije sjeo na onaj nesretni za njega grm, ali iz one nesreće izveo je mudri vrabac nauk za svoju djecu:

„Čuvajte se oštre svađe,
Da vas u njoj jad ne snađe!“

Granuo je svibanj.

Granuo je svibnja
Divni prvi dan,
Ustaj d'jete moje!
Hajdmo, hajdmo van!

Hladne li su st'jene,
Hladan li im dah!
Divna li je narav,
Sladak zefir plah!

Tamna li je soba,
Tih li kutić svak!
Sv'jetlo li je vani,
Prepun pjesme zrak!

Pastir stado goni,
Frule ječi glas.
C'jela narav pjesmom
Kanda zove nas.

Vedro ti je srce
Ko čarobni raj,
Hajd u narav, d'jete,
Pa tu zapjevaj!

Pjevaj, pjevaj, pjevaj,
Neka ječi gaj!
Ti si sretno jošte,
Sv'jet je još ti raj!

Što je zvjezdica pripovijedala.

Nastala jesen. U jutro bijele magle javljale njezinu vladu, no nebo se još nije zavilo u svoju sivu odoru, još nije počelo plakati za cvijećem i pticama, još je danju toplo sjalo sunce, a noću kitile milijarde zvjezdica divni, plavetni nebeski svod.

Bila noć, krasna, tiha noć. Zvjezdice treptale gore, mjesec šetao veličanstveno među njima, a one si kratile vrijeme pripovijedanjem.

Činilo se, kao da još nekog čekaju. Tako je i bilo. Za malo pokaže se još jedna lijepa sjajna zvjezdica i veselo pozdravi druge.

„A gdje si, molimo te? zapitale je ove. „Čini se“, reče jedna, „da ti se previše dopada onaj svijet dolje, jer se mnogo tamo baviš, osobito zadnje vrijeme.“

„O, zar ne znate“, primijeti šaljivo druga, „da moramo sretne biti, što nas počašćuje svojom prisutnošću tako visoka osoba. Ona bi se mogla lako oholiti od nas“.

„Da, da!“ reče treća, „dok se mi po danu moramo u svoje odajice zavući, da se odmaramo i odječice si u red postavimo, dotle ona lijepo, zavukav se u koji nabor plašta sjajnoga sunca, promatra dolje svijet i sluša njegove glase.“

„Oho, to bi se moglo zaviđati!“ reče važno opet jedna.

„To bi tek morali znati, je li vrijedno“, javi se druga.

„Nuder nam pripovijedaj, što si sve danas vidjela, da i mi nešto znamo“, zamoli jedna.

„Pripovijedaj, pripovijedaj!“ molile i druge.

„Vidim, da ste vrlo zvedljive“, začne nadošlica, „što se dakako ne pristoji baš tako sjajnim gospođicama, no ipak ću vam rado želju ispuniti. Čujte, što sam danas vidjela! Sjećate li se još onog strašnog požara u selu K. pred dva dana?“

„Sjećamo dakako!“ odgovorile joj druge.

„Dobro dakle! Danas u jutro pogledam opet na garište, gdje je toliko ljudske muke i rada progutao požar za tili čas i zavirim u svaki kut. Najednoć začujem zuj pčelice u dvorištu. Pogledem tamo. Zujeći oblijetala je sirota mala pčelica jedno mjesto, kao da nešto traži, a tražeći plače. Zavirim bolje na to mjesto i što vidjeh?

Ogarke košnica, oko njih množinu mrtvih pčelica i nešto rastopljena voska. Zazeblo me, gledajući to. Ne samo trud i muka ljudska izgori tu, nego i trud pčelica malih. Koliko li su se mučile cijelo proljeće, cijelo ljeto, do jeseni evo, da im sve, pa i njih same proguta požar! A ova sirotica ostade! Kako? Bog zna, kako si je život spasila! Tu je došla, da vidi ostanke rasutog doma svoga i grob sestrica svojih.

Dugo je letjela tuda, a tada odleti. Pratila sam je na tom lijetu. Otišla je u šumicu. Tu je letjela jadnica oko šumskog mirisnog cvijeća i zujila, zujila, kao da njemu tuži svoje jade. Tad ode do jednog drva. Iz njegove šupljine čuo se zuj pčelica. Njima pokuca na vrata i kada je zapitaše, što želi, istuži im svoju nesreću i zamoli, da je prime u svoju zajednicu.

Kako je lijepo, kako ganutljivo govorila! Je li čudo, da su je sestrice primile? Sad sam mogla biti zadovoljna, no meni je ipak nekako teško bilo pri srcu. Potresla me slika na garištu.

Zavukla sam se na čas za plašt sjajnoga sunca. No nije mi se dalo dugo mirovati.

Provirim van i zagledam se u krasnu jednu šumicu kraj sela K! Najednoć začujem smijeh, pjesmu i djetinje glasove. Povirim bolje kroz gusto drveće

i vidim cijelo jato školske djece, kako se spušta s brežuljka dolje u šumicu. Bila je to prva školska šetnja.

Kad su ušla dublje u šumu, bilo im je slobodno brati cvijeće i lješnjake, ali ne ići daleko od svojih učitelja. Gledala sam, kako ih to veseli i kako im prija taj vedri, šumski zrak. Bilo je to veselo. Smijeh i šala odzvanjala šumom.

Najedamput, dok sam se zagledala u jednu milu djevojčicu, kako se zaplela u lozu od kupine, čujem na drugoj strani iz stotine grla povik: „Zec, zec!"

Dok sam se osvrnula bježao je već mali zečić glavom bez obzira i tek se negdje na drugom kraju šume zaustavio, mislim. No ni za njim nijesam mogla paziti, jer sam se zadržala kod tog dječjeg roja.

Ti mali junaci mislili, da će stići zeca, te potrčali za njim. Pri tom se najbolje htio istaći mali Franjo, no kako je naglo potrčao, a kako je šuma nesrećom malo neravnija od sobe, tako se on potepao, te koliko je dug opao, a sa svih strana zaori veselo: „Ulovio zeca! ulovio zeca!"

Možete misliti, da sam se tome od srca nasmijala.

Gledala sam još malo to dječje veselje, a kad su ostavila šumicu, pošla sam da tražim zečića. Muka je to bila, naći ga. Bio je u ležaju, kod svoje majke. Ta je bila brižno nagnuta nad njim, jer je mali siromah silno drhtao, ne mogavši se oporaviti od straha, koji je pretrpio.

Nasmijala sam se tome velikom junaku.

Odatle sam pošla, da vidim maloga Franju, kako je njemu iza lova na zeca.

Dok sam k njemu dospjela, već se i smrklo bilo; našla sam ga već u postelji. Na nosu je imao malu kolajnu, koju je stekao za hrabrost u lovu.

No mislim, da to ne škodi, pa da mu to nije ni prvi, ni zadnji put.

Eto, tako sam se i ja zadržala, te tako sam kasno prispjela k vama. Jeste li sada zadovoljne, nestaške male?"

„Hvala ti, jesmo", rekoše joj sestrice, a tada pođoše i one, da malo pogledaju dolje, kako dobra dječica spavaju.

Na obali Save.

Bili su opet školski praznici. Ostavila sam svoje seoce i pošla u roditeljski dom, da se ondje odmorim i veselo provedem koje vrijeme među svojim milima. Koliko li je ugodnosti bilo u to doba za mene!

Jednoga dana pođem s roditeljima na jedan pašnjak. Nije me na njem već dugo, dugo bilo! Krasan je to pašnjak, isprepleten živicama, a leži uz Savu. Kao dijete išla sam često onamo, jer smo uvijek imali ondje po koji komad blaga, koje je tamo cijelo ljeto ostajalo, pa bi otac rado išao onamo, da vidi, kako uspijeva, a i tražio je onuda lijepih divljaka ruže.

Pošli smo poslije podne. Sve mi bilo tako poznato na tom putu. Ponesoh se mišlju u ono blaženo doba, kad sam skakala onuda, i berući cvijeće veselo pjevala. Prvi grmići bili već pred nama. Oh, kako sam si nekad znala izgrepsti ruke, otimljući sebičnim

grmićima lijepe modre ljubice i drugo sitno cvijeće! Opet sam zagledala oko grmlja, opet tražila cvijeće, opet slušala, kao nekad, romon mirne Save, pjev ptičica, što su lijetale od grma do grma, a iz daleka sad sitniji, sad krupniji zvuk zvonaca, i to me opojilo. Činilo mi se, da sam u nekom velebnom hramu, kojemu ne mogu dogledati kraja.

„Još malo, pa će po običaju stado amo na vodu doći", reče moj otac, pogledavši na uru, „pa nam nije od potrebe, ići mu u blizinu, možemo i ovdje čekati."

„Možemo", reče majka, te pođoše malo dalje, razgledajući lijepe mlade divljake ruže. Nijesam išla za njima. Ostala sam kao začarana na onom mjestu, dok mi se roditelji udaljili. Bio je tu lijep slaz k romonećoj Savi, pođem po njem i došavši do vode, sjednem na pijesak, te se zagledam u nestašne male vale. Kako li su romonili! O, kako bih rada bila znala, što si pripovijedaju, ali da mi se i ta želja ispunila, zar bih bila razumjela, što govore, kad nije čekao jedan, dok drugi doreče, nego su čavrljali svi bez odmora.

Vrnem okom po toj sjajnoj blistavoj pruzi, što poput srebrna pasa obrubljuje rodni mi grad, te opazim lađicu, koja je kao zamišljena presijecala valove, jednakim korakom stupajući dalje. Male kaplje, koje je šilj lađe pobunio valjda u zanimivu pripovijedanju, poskakivale gore, dolje, udarale o lađicu, krijeseći se u žaru sunčanom kao nebrojena biser-zrnca, izmamljena iz zaklona svoga, da onda opet panu dolje i da ih razigrani valovi prime i dalje ponesu do obale, da je prekorače na kratak časak, pa da se vrnu opet na svoj put, dalje, dalje bijelim svijetom, do daleka, nepoznata cilja.

Gledala sam te divne srebrne valove, kako jure prema meni, kako poskakuju preko obale, pa se opet vraćaju natrag, a kad zamakne lađa s vidika, smiri se i opet sve, pa opet samo romon, tajanstveni romon!

Blizu mene u razmekšanom tlu poznavao se trag stupaja goveda. Nestašni val ostavio u njem malo svojih kaplji, zaboravio na nje valjda, ili ih ne spazio u velikoj svojoj hitnji. Naslonim glavu na koljena i jasno čujem, što žubore male kaplje, da li to u polusnu, ili na javi, to ne mogu reći. Evo što sam čula:

„Tako, ovdje je mir", reče jedna, „kuda to zapadosmo? Zar nam je ovdje cilj? Pa uopće, kuda to jurimo, kuda tako naglo bježimo? Ja ne znam. Samo to znam, da je divno ovo neprestano putovanje, ovo vječno čavrljanje!"

„Tako je", reče druga. „Kuda idemo, to ne znamo, to znade samo Bog, koji nas šilje. Već silne drugarice naše otiđoše onim putom, kojim idemo mi, ali još nijedna se ne vrne, da nam rekne, kuda nam je ići. Jedino znamo, odakle smo počele putovati, ali i taj početak nije nam svima isti."

„Pravo imaš" preuze opet jedna riječ. „Hajde dakle pripovijedajmo si bar svoje male doživljaje, dok nam je ovdje počivati, dok nas ne pozovu dalje!"

„Budi!" reče prva. „Čujte mene! Ne znam, da li je među vama ikoja još iz mojega kraja. Dolazim iz Kranjske. Dugo, dugo sam tekla pod zemljom dolje, no o tom ne ću da pripovijedam, dok jednoga dana ne očutjeh silno veselje, opazivši divno sunčano svijetlo opazivši lijepo modro nebo, opazivši velebno gorje, ali nijesam imala vremena da promatram taj za mene novi svijet. Zakliktala sam burno, potekla hitro niz stijenje dolje, a za mnom hiljade i hiljade mojih se-

strica, sve tako burno vičući, da bi čovjek uzalud htio drugu si ondje štogod reći. Tamo ori glas samo velikih kaplja. Dođem dolje, tu me opet povukle sestrice dalje, dalje, nijesam mogla ni časak odahnuti, nijesam mogla stati i promatrati te čare, nikad neviđene. Čula sam samo, da je ona velebna gora, s koje sam prvi korak učinila ‚Triglav'. Tekle smo dalje, dalje, pa čujem krasno ime, kojim nas prozvaše ‚Savica'. I uvijek smo jurile dalje, valjda da dostignemo one, koje su prije nas pojurile u svijet. Ali uzalud, one su tako hitre, kao i mi!

Koliko li sam toga poslije doživjela! Koliko li sam se puta vješto ugnula, da me ne zahvati šešir pastirčeta, koje je došlo ugasiti žeđu, koliko li puta preskočih hitro ruku mlade pastirice, kad bi zamišljena ruke u vodi hladila! Koliko li puta zapletoh se u nabore rublja, kad bi ga marljiva pralja došla prati i opet sam skočila dalje, dalje, mililo mi se putovanje. Po vas dan hrli, pripovijedaj svoje doživljaje, slušaj poj ptica, pjesmu pastira, zvuke zvonova, a po noći njiši sjajni mjesec i služi malim zvjezdicama ogledalom. A tako isto i vi, družice mile, provodite dan."

„Ti si dakle ispod ‚Triglava'?" reče druga. „I ja sam iz divna kraja. Ugledala sam svijetlo svijeta među strmim stijenama, gdje mi sestrice stvoriše krasno jezerce. Nijesmo ostale u njem. Kružile smo i skakutale po njemu, pa tad poskočile dolje u drugo jezerce, pa opet dolje i tako smo skakale i skakale dalje, dok nijesmo obigrale svih dvanaest jezera, koje ljudi zovu ‚Plitvička jezera', a sad, umorne silnim skakanjem, primirile smo se malo, te potekle dalje u svijet pod imenom ‚Korana'. Divna je bila izmjena

na tom putu! Čas smo tekle mirno, čas poskočile preko kamena hitro, čas smo romonile umilno, čas bučile poput nemirne djece.

I dalje, dalje išao naš put, dok nijesmo došle na zapreku. Pred nama bila rijeka ‚Kupa.' Ne preosta nam ino, nego ostaviti staro ime, pa pod njenim, nama novim, krenuti dalje.

Ne bilo ni to dugo. Ostavile smo kod Karlovca svoje ime ‚Korana', a već kod Siska imala se Kupa pokoriti moćnijoj gospodarici, ostavila i ona svoje ime, pa se nazvasmo ‚Savom.' Pod tim imenom tečem evo mirno dalje međom lijepe zemlje Hrvatske, a koliko ću puta možda još promijeniti ime, ne znam."

„Ja sam", reče treća, „mnogo već preživjela. Gdje da počnem? Da ne duljim, počet ću ovim: Bilo zimsko doba. Nebo se zastrlo gustom koprenom, koja je satkana bila od samih sitnih kapljica, kako smo i mi. Bila sam i ja među njima. Maglilo mi se u toj silnoj visini, najednom se zaljuljam, a sa mnom još i mnoge druge kaplje, te poletjesmo k zemlji dolje. Kao bijela pahuljica pala sam na vrhunac prilično visoka brijega i tu sam ostala onesviješćena. Mislim, da je i mene omamio san, koji je sve u okolo uljuljao bio. Dugo sam ostala ondje, ali najednoć počne sunce toplo sjati, moji se smrznuti udovi počeli otapati i od bijele pahuljice postadoh opet kaplja."

Nijesam više htjela ostati na brijegu, sililo me nešto dolje, te pohrlim niz brdo s drugim sestricama. Dugo smo se povlačile amo, tamo, dok nas ne primi u društvo krasan potok, šumeći divnom dolinom, okruženom lijepim gorjem. Nijesam mogla pregledati svih divota toga kraja, jurile smo dalje, a ime nam bilo ‚Orljava.' Da, prošla sam komadić lijepe Slavo-

nije kao Orljava, a tada smo i mi ostavile to ime i nazvale se ‚Savom'."

„A ja", reče opet jedna mekim glasom, „niti dolazim iz dubina zemlje, niti padoh iz visine, ali moj je izvor dublji; vrhunac, s kojeg sam ja potekla zove se — bol. Ne gledajte me tako začuđeno! Čujte moju priču! Bila sam svojinom krasne djevojčice, počivala mirno, ona ni slutila nije, da sam ja tu. Kud bi išla, samo je pjevala, imala je dobre, ako i ne baš bogate roditelje, imala stariju sestru, koju je ljubila, kao svoga anđela čuvara i bez koje, mislila je, niti živjeti ne bi mogla. No ta sreća ne potraje dugo.

S bolešću se združi siromaštvo, a starija sestra, videći to, odluči, da znanje, što si ga je trudom roditeljskim stekla, u podalekom gradu upotrebi, da očuva mile roditelje od oskudice.

Spremila se ona, a srce male sestrice gorko se stislo od golema bola. Lađa stala uz obalu, sestra se oprostila, izljubila sve, pa pošla u susret borbi i radu. Skupismo se mi sitne suze, svjedoci bola, oko maloga srdašca. Ali nam nije ondje mjesta bilo, potražile smo izlaz iz prepunih grudi, te ga našle u plavim njenim očicama.

Tu sam ugledala svijet ja, no voljela bih bila ostati zauvijeke pokopana, nego što sam morala vidjeti to milo čedo ožalošćeno. Pala sam s njenog oka u vir rijeke, te potekla dalje Savom. Tko da sluti, da sam bila ‚suza bola'?!"

„A zar bi mene prepoznale", zapita opet jedna, „Mislite li, da sam bezazlena kaplja iz kakovog bisernog potočića? Nijesam, ne! Ja sam kaplja znoja!

Teško li se mučio jadnik starac, kopajući po vas dan na sunčanoj žegi. U znak teška rada, neumorna mara, zasjala sam mu na čelu, sjećajući ga riječi vječnoga Oca: „U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj!" Nedaleko tekla voda, nagnuo se, da je zahiti, da ugasi tešku žeđu, a ja padoh u vale rijeke, koji me ponesoše dalje."

„A ja dolazim iz Bosne", opet će neka, al u to se već jasno razabirala za mojim leđima zvonca stada, čuo se glas pastira, koji je dovikivao imena našega blaga.

Žao mi bilo, što su me pobunili iz mojih sanja, ali što mi preostade? Tuda, gdje sam sjedila, moralo je stado k vodi. Morala sam dakle ustati.

I opet se vidjela mala lađica na vodi i opet udarali vali o obalu, potrčali preko nje, vratili se nazad, pa valjda pozvali i one zaostavše kaplje sa sobom, kojima imam zahvaliti ovu malu pripovječicu. Sunce bilo već blizu zapada, kad smo se vraćali kući. U duši mi ozvanjao razgovor kaplji, koji evo, mila djeco, vama saopćujem.

Proljetna slika.

Na travicu meku, gustu,
Išaranu svu od cv'jeća,
Metila ga majka mila
Prvog njeg'vog pramaljeća.

Puzati je istom moglo,
Ali srce njeg'vo malo
Dah proljeća, čar priroode
Sigurno je osjećalo.

Gukalo je od veselja,
Pljeskalo je ručicama,
Igrale mu vedre oči,
Ta, — bila je radost sama!

Smijalo se sretno tako
To anđelče zlatno, malo,
Pa za sitnim, šarnim cv'jećem
Prstićima posizalo.

Trgalo ga, bacalo ga,
Ustima ga prinosilo,
Tada opet sretnoj majci
Položilo koj' u krilo.

A majčica sretna, sretna,
U tom daru uživala,
Ta djeteta njenog malog
Ručica ga natrgala.

Blago tebi, čedo malo,
Dok u sitnom sjediš cv'jeću!
Blago tebi, moj anđelče,
U života pramaljeću!

Slušaj majčicu!

Sumračje je. Na ulici gore već svjetiljke i zaviruju svojim zrakama u obližnje prozore. Čuje se korake onih, što prolaze, štropot kola, što žurno spješe kući, da ih ne uhvati mrak.

Uz prozor velike, krasne kuće sjedi gospođa srednje dobi i nepomično gleda u večernji suton. Čini se po izrazu lica, da je i u njenoj duši taj čas kao vani — sumračje! — Sad joj se eno otisne suza niz lice, a ona prošapta sklopljenim rukama: „Molim se za njeg svaki dan, a on sve gori, sve neposlušniji. O, što će biti iz mog djeteta?"

U drugoj sobi sjedi na podnožniku dječak od kakovih deset godina. Cijeli izraz njegova lica odaje neki prkos, neku svojevolju.

Majka ga kaznila. A zašto?

Samo zato opet, što nije došao iz škole ravno kući, nego je išao s Mišićevim Nikolom u šumicu i tek se u šest sati vratio doma, te što je malo poderao odijelo.

„Zar je to nešto tako strašna?" mislio on u sebi.

U to se otvore vrata. U sobu stupi djevojče od kojih šestnaest godina i stavi se pred Milana.

„Milane!" počne ona, „ti si opet rastužio majku! Što ti misliš? Dokle ćeš ti tako?"

„Pa što sam joj učinio, molim te?" reče on sestri. „Zar se ja ne smijem kao druga djeca ići sigrati? I ti bi, kao i majka, da dovijek doma sjedim. A ja to ne ću!"

„Ti ne ćeš, Milane?! Eto to opet čini druženje s Nikolom. On ne sluša svoje majke, pa si i ti to od njega naučio. A zar ne znaš, da dragi Bog kazni takovu djecu?!"

„Pa što sam takova učinio?" opet će Milan i lupi zlovoljno nogom o pod.

„Ti dakle ne znaš, što si učinio? A kada si još poslušao majku? Rijetko ili nikada! A nepo-

slušnost je gadna, brate moj, i dragi Bog ne voli takove djece. Znaš li, da je i Isus bio poslušan, koji je bio Bog?! Čuj me, Milane! Majka je tužna. Idi lijepo k njoj i moli je za oproštenje, te joj čvrsto obećaj, da ćeš je od danas uvijek slušati i da se ne ćeš družiti s nevaljalom djecom, a najpače ne s Nikolom!"

Milan je šutio i gledao pred sebe u pod.

„Čuješ li, Milane?" opet će sestra.

„Ne ću da molim!" otresne se ovaj. „Ja nijesam kriv. I druga se djeca idu sigrati, zašto ne bih i ja? A za oproštenje ne ću moliti, pa makar i opet kažnjen bio. Valjda misliš, da sam lud, kao ti, što za svaku malenkost za oproštenje moliš."

„Milane, Milane! ti si nevaljalo dijete! Bog neka ti oprosti i neka te ne kazni, ja ću Mu se moliti za tebe".

„Pak se moli!", reče on prkosno i srdito lupi nogom, ustavši s podnožnika i pođe k prozoru, niti se ne obaziruć već na sestru, koja je s teškim uzdahom izašla iz sobe.

U Milanovoj sobi bilo tiho. On za kaznu nije smio večerati s majkom i sestrom, jer još nije molio majku za oproštenje. Rano je legao. Večeras nije majci zaželio ni laku noć. Zaspao je brzo. Skakanje po šumi umorilo ga.

* * *

U velikoj dvorani prostrt je odar. Iz cvjetnjaka doneseno je najljepše grmlje u posudama. Velike voštanice gore naokolo, a pred odrom stoji klecalo — ono isto, na kojem je majka za nj svaki dan molila.

A na odru leži, blijeda kao mramorni kip, njegova dobra majka. Na grudima skrštene joj bijele

ruke. Blage oči zatvorene, usta tek malo otvorena, kao da hoće i mrtva još nešto reći, a oko usta potez tuge.

On se je došuljao u dvoranu polako, tiho, plašljivo, kao da se boji i nije se usudio, približiti k majčinu odru.

A prema majčinoj glavi stoji sestra mu Mira u crnoj opravi, pa gorko — pregorko plače.

On bi rado vidio majku s bliza, o, tako mu je teško, teško, ali se ne usudi bliže k njoj. Stao je u kut, pa tiho plače.

Sad ga opazila Mira. Njezine zaplakane oči pogledale ga tako bolno, tako prijekorno, kao da vele: „Ti si kriv!"

„Kako ga je to boljelo! Nju je samo još imao, pa ni ona ga nije primila na grudi, nego ga prijekorno gleda.

On si zastre oči rukama, a kad ih je opet skinuo, nije već Mire bilo u sobi. Sad je istom došao bliže k majci. Plakao je, plakao za dobrom majčicom svojom, koja ga je, sad je dobro osjećao, toliko ljubila. I pripne se na podnožnik, da još jednoć poljubi majci ruku, da joj poljubi milo lice.

„Oprosti mi, majčice!" reče plačući, „što sam ti bio neposlušan! O, sad bih te znao slušati i štovati!"

„Kasno je, dijete moje, sada moliti i obećavati. Tuga je tvojoj majci život pokosila, a tu tugu prouzročio si ti, ozva se glas. Pred uplašenim Milanom pokaza se anđeo, prekrasan anđeo u bjelini, ali turobna lica.

„Koliko te je puta sestrica Mira opominjala, da slušaš majku, koliko puta ja — tvoj čuvar!? Pa jesi

li nas poslušao? Ti si kriv majčinoj smrti! Kasno se je kajati kod majčina odra!"

„Majko, majko! Ustani — oprosti! — probudi se! — nemoj me ostaviti!" zarikne Milan iz dna srca.

Preplašen sam od svoga glasa, trže se iz strašnoga sna, koji ga toliko izmučio bio. Pogleda oko sebe. Kraj postelje stajala majčica, koja je na njegovu viku došla u njegovu sobu.

Kad je Milan opazi, skoči iz postelje, kleče pred nju i sklopivši ruke, zaviče: „Majko, majčice, oprosti! Nikada te već uvrijediti ne ću. Slušat ću te, ljubit ću te uvijek!"

„Što ti je dijete moje? Umiri se!" reče majka.

Milan ispripovjedi majci san, a majka prošapta u sebi: „Ti si me, Bože, uslišao! Hvala ti i slava! A glasno reče: „Sinko, hvali dragome Bogu, što ti je u snu poslao svog anđela, da ti predoči ono, što bi na javi danas, sutra i bilo.

Ne zaboravi noćašnjega sna i svoga obećanja! A sad lezi i spavaj mirno!"

„Opraštaš li mi, slatka majčice?"

„Opraštam, dijete moje!" reče majka i poljubivši ga u čelo, ode.

Od toga dana postao Milan drugim. Bio je poslušan, kao i sestra Mira.

A kad ga je koji od prijašnih, nevaljalih drugova opet sa sobom zvao, oživjela mu slika one noći pred dušom i on je lako otresao napast. Ni pod živu glavu ne bi bio prekršio onog, majci zadanog obećanja.

Svagdanja priča.

Nakon minulih praznika stojala sam na kolodvoru, čekajući vlak, koji me imao opet, kao već tolike godine, odaljiti od mojih milih, od ljubljenoga doma moga, u kojem sam samo gost za kratko ono vrijeme.

Moje misli letjele sad amo, sad tamo, zanosile me u prošlost, pozirale u maglovitu, nejasnu budućnost. I to me umaralo, htjela sam se oteti tim mislima, te stanem ravnodušno promatrati putnike, koji su čekali na odlazak vlaka.

No tek sam započela to promatranje, trgnem se! Nedaleko od mene stojao je mladić u odijelu učenika neke glazbene škole, u ruci držao je poveliku škatulju. Glavu oborio dolje, a kad ju je jedan mah dignuo, opazih mu nakažene bijele oči — bio je slijep. Kao da sam ga tek jučer zadnji put vidjela, tako sam ga se brzo sjetila, a ipak su tome već četiri godine. Netom mi dušom prođoše slike iz seoca P., gdje sam toliko i toliko puta po čitav gotovo dan morala slušati slijepog tog dječaka na frulici svirati. Sjećam se, koliko sam se puta već i ljutila na tu svirku, uvijek jednaku, uvijek istu. Ali kada pogledah jadno to dijete, prođe me zlovolja. Ta, čim bi si bio prikratio te vječne noći svoga života!

Pa ipak je taj dječak sam kriv svojoj nesreći.

Ne ću vam ovdje pripovijedati ništa nova, svagdanja je to priča, opet jedan primjer, što se dogoditi može, kad djeca ne slušaju starijih, ali moram vam je ipak pripovijedati.

Otac tog dječaka bio je u ono doba krčmar u selu P., a on mu bio najstariji sin, zove se Nikola.

Svršio je već bio prvi razred pučke škole, a bio vrlo dobar učenik, samo je inače bio vrlo nestašan. Otac i majka dakako da nijesu mogli uvijek za njim paziti, što radi, jer su bili odveć zaokupljeni poslom.

Osvanuo dan crkvenoga goda. Krasan ljetni dan! U selu je sve živo! Već ranu zoru probudila zvona. Svijet ustao, oprema kuću, oprema sebe i djecu, djecu ponajprvo, jer njima se hoće na ulicu, njima se danas hoće vidjeti, kako danas izgleđe pred crkvom.

Kad zazvoni na službu Božju, palit će pred crkvom mužare, a to djecu veseli, ne čuje se to svaki dan.

I naš se Nikola obukao, izašao na ulicu. Domala eto mu i malog susjeda, sina trgovca P. i još dva, tri seljačka djeteta.

Kuća Nikolina oca bila na uglu, a na raskršću ulicâ je križ, ograđen drvenom ogradicom.

„Gle mužara kod Krsta!“ povikne jedan dječak. I doista ondje stojali tako zvani mužari. Od zadnjeg pucanja nijesu bili još očišćeni, bilo u njima zemlje i još nešto puščanoga praha. Općinskim služnicima bilo naloženo, da te mužare očiste, a oni ih u tu svrhu i iznijeli, ali bez paske ostavili na raskršću još neočišćene.

Djeca potrče sva k mužarima i stanu ih gledati. „Gle, u ovom ima još baruta!“ vikne jedan.

„Hajde, da ga zapalimo!“ povika drugi.

„Nikola, ti si najbliže, idi kući, pa donesi šibicu“, reče opet jedan, a Nikola ne razmišljajući i zbilja otrči kući. Nitko ga nije ni opazio, on uzeo nekoliko šibica, pa hajd natrag. Nestašna djeca skakala od veselja, kad je Nikola zapalio šibicu i bacio

je u mužar, u kojem je najviše baruta bilo. Uklоniše se svi u stranu, stadoše podaleko, pa su izvedljivo čekali, kad će se barut zapaliti i pući.

Ali mine čas, dva, tri, a iz mužara još ni glaska.

„Nije se barut zapalio“. „Šibica se je utrnula, kad si je unutra bacio“, nagađali dječaci.

I u jedan mah, kao da ih je nesreća njihova nagovarala, spopade ih radoznalost vidjeti, zašto se nije zapalio barut. Polete k mužaru, Nikola i još jedan poveći dječak naprijed, a manji za njima.

Kako su došli onamo, nadvire se nad mužar. — No u tom istom času prasnu barut i grozni se jauk zaori. Nikola ućuti strašan bol u očima, u času nije ništa vidio, oko njega bio je mrak. Mužar mu uništio oba oka, zauvijek ga učinio jadnim slijepcem.

Ista ta sudbina snašla je i jednog seljačkog dječaka, dok su oni manji još sretno s lakim ozledama prošli.

Lako si je misliti, kakova je to žalost bila za tužne roditelje. Jutros još im dijete zdravo, puno života, a sad bijedni slijepac i to će i dovijek biti. Možete si misliti, kako je i njemu bilo! Slušala sam ga toliko puta, kako je maloj si sestrici pripovijedao ovu ili onu pripovijetku, što ju je u školi učio, pa ne mogu ni danas izreći, kako me je srce boljelo, kad bi rekao: „To sam učio u školi. Je li, mama, hoću li ja još kada u školu? Je li, da ću ja opet vidjeti?“

Jadno dijete! On je još živio u nadi, da mu je mužar samo opalio oči, pa da će se vid opet povratiti. Ali nikada više! Njegovih očiju već nije bilo, bio je strašno nakažen.

I u onoj vječnoj tami, koja ga je zastirala, tumarao bi po kući amo, tamo, izašao bi i na ulicu, pa i među djecu, koju je po glasu poznavao, ali najradije uzeo bi frulicu, sjeo pred kuću, pa svirao po cijele sate, a katkad i po cio dan.

Gdjekad mi je ta svirka bila neizrecivo dosadna, ali kad sam pomislila, da mu je to još jedino, čim se zabaviti mogao, izmirila sam se i s tom monotonom svirkom.

Prije četiri godine otišla sam od onud i davno sam već bila zaboravila na slijepog Nikolu, ali u tren ga prepoznah i u duši mi oživjele slike minulih dana. Nijesam imala prilike pitati, što je sad s njim, ali po odijelu sudeći, i on jadnik uči, da danas, sutra, ako i slijep, ipak svoju koru kruha ima, da ne mora bugareći obijati tuđe pragove.

„Siromah!“ rekoh, kad sam ga opet vidjela, „kako je pametan, mogao je možda sretan čovjek biti, a gle, što luda igra i nestašnost učini!“

Je l' te, djeco moja, svagdanja je to priča! Ali ne će ipak biti s gorega, da si je u dušu zapišete!

Vesel'te se, kitite se!

Kakva vika, kakov klikot
Na ulici to se čuje?
Što susjede moje stare
Jedna drugu dovikuje?

Eno tamo jato djece,
Smijeh se ori . . . sad se kreću,

U sredini njinoj stupa
Dječak jedan, sav u cv'ječu.

Na glavi mu šešir velik
Sav obavit tulipanom,
A od vrata pa do pâsa
Okićen je jorgovanom.

Gledam bolje . . . sad ga znadem,
Ta to moj je mali Ivo!
Moje vr'jedno dobro đače,
Al inače — d'jete živo!

„Ah, koliku viku prave
Ta nestašna djeca samo!“
Uzdiše mi susjedica,
Skrećuć glavom amo, tamo.

A ja šutim, pa se sm'ješim!
O, ja pojmim to veselje!
Blago vama, sretna djeco!
Oj djetinstvo! . . . puste želje!

Vesel'te se, kitite se,
Pojte sretno u mladosti!
Ozbiljnih će jošte dana
U životu biti dosti! —

Mudri „drug“

Na kraju sela P. na krasnom brežuljku, stoji ogrljena šumom, mala kućarica. Prosti, mali prozorčići tuže se s teške osame. Samo na večer, kad

mine pozdrav anđeoski, zakrijesi s njih mala, mala luč, da već za jedno pol ure opet ugasne. To je kućarica staroga zvonara, u kojoj on već dugi niz godina sam samcat živi, ili, bolje rekavši, noći, jer je cijeli dan na poslu, tek kad odzvoni pozdrav Kraljici neba, vraća se pod pusti krov svoj.

Bilo kasno u jeseni, kad je neko putujuće društvo umjetnika prošlo večerom kroz to selo. U jutro slijedećeg dana, kad je stari Marko pošao da zvoni, opazi pred vratima u malom trijemu povelikog crnog psa. Marko vikne na nj, da ga poplaši, ali pas ga gledao plahim pogledom, kao da ga moli, neka ga ne tjera. Marku se sažali, pa ga zovne k sebi, a pas mu lizao ruke kao starom znancu. Pratio ga do crkve i čekao ga, dok se vratio, pa ga opet pratio kući. Marko podijelio s njim ono malo kruha, što si ga sinoć donio kući. Kad bi se zapitao, što će s tim psom, odgovarao bi si, da će se već naći, čiji je, pa će se vratiti gospodaru.

Ali minulo i preko osam dana, a nitko nije tražio psa. Marku se vidjelo žao, što pas kod njega ima tako slabu hranu, pa ga ponudio nekome bogatom seljaku i odveo mu ga. Ali, kako se začudio, kad ga je u večer, došavši kući, našao opet pred vratima. Gledao ga žalosno, kao da veli: „zašto me tjeraš od sebe?“ Tri ga puta poklanjao i on mu se svagda vratio natrag. Starcu se to sažalilo, pa reče: „E, kad si baš najradije kod mene, a ti ostani! Da, ti valjda osjećaš, da sam sâm, pa mi hoćeš biti ‚drugom.‘ No pa dobro! Dijelit ćemo ono malo, što imadem.“

I starac mu dao ime „drug“. „Drug“ je pratio Marka ranim jutrom i kasnim večerom do crkve i natrag; a kad bi mu u večer dugo vrijeme bilo, pošao

bi na susret svome gospodaru. Do malo poznavalo je cijelo selo „druga“, a pošto je djecu osobito milim pogledom motrio, to su mu ona davala kruha, katkad i po komadić mesa i kolača, te je „drug“ imao lijep i ugodan život. Do malo postao on ljubimcem cijeloga sela. A kako to?

Posred sela bila velika prilično duboka bara, gdje su po ljetu guske i patke vodile svoje veselo kolo, a i djeca se rado igrala po tratini oko nje.

Tako se i jedna djevojčica, pazeći na malog jedva dvogodišnjeg braca, zaigrala, ne misleći na nj, dok nije začula krik djeteta, koje je palo u vodu. I brže, nego je mogao tko pridoći u pomoć, doleti „drug“, skoči u vodu i izvuče malog, pa ga spusti na travu, ostavši kraj njeg, dok nije dotrčala uplašena majka. Od toga dana sve u selu milovalo „druga“.

Došla opet zima. Djeca željno čekala, hoće li skoro prvi snijeg. Ta, malo koju noć da nijesu o njemu snila, a kad u jutro zemlja crna, suha, nigdje traga snijegu! Ni na bari nije se htio uhvatiti led, da bi se bar sklizati mogla! Samo u velikom jarku, što se podno brežuljka vukao uz cestu, uvatila bi se tanka, tanana kora, jedva toliko jaka, da bi po njoj poljski miš smio preći.

Minuo već Božić i Nova godina. Nigdje snijega, no sjever počeo jače brijati, a iza šume počeli provirivati tamno obrubljeni oblaci. I nekog lijepog dana počele veselo, obijesno, krasne, bijele pahuljice skakati i letjeti iz oblaka na zemlju. Tko da opiše dječje veselje! Na sve se strane prirađivale saone.

Za dan i noć zapao duboki snijeg. Cestom letjele saone za saonama. Djeca pojurjela na svoj

omiljeli brežuljak. Pred kućom starog Marka bilo stajalište saona. Otud se spuštali niz brežuljak. Čudne li cike i vike, čudne žurbe, čudna li veselja!

I „drug“ izašao, da vidi zabavu, pa kao stari poznanik stao među djecu.

„Ajde, da „druga“ upregnemo u saone“, predloži kovačev Milan, „on bi nas sigurno lijepo prosanjkao“.

„Ajde, ajde!“ zaorilo sa svih strana, ali se javi Milanova sestrica Jagica: „Da, neka nas sanjka, ali mu svaki mora za svaku vožnju dati komadić kruha. Zar da vas gladan vozi siromah?!“

„Hoćemo, hoćemo,“ zaorilo opet sa svih strana. Svaki je imao u džepu podobar komad kruha, što ga dobio za južinu, ali u želji za sanjkanjem ne dospio ga pojesti. Pogodiše se napokon i za red, kojim će ih „drug“ voziti. On se dao mirno zapreći i kao da je vičan tome, veselo je vozio i veselo mahao repom, kad bi dobio svoju plaću, i kad bi ga milovali po glavi i vratu.

Došao red i na trgovčevog Dragutina. Bio to dječak svojeglav, otresit, svagdje je htio, da se njega sluša i najveće mu veselje bilo, kad je mogao drugome kakvu štetu nanijeti, smijući se poslije svojoj tobožnjoj mudrosti i domišljatosti.

„Drug“ i njega vozio, kao i drugu djecu, ali, kad je Dragutin svršio vožnju, mjesto da pruži „drugu“ zasluženi komadić kruha, prigne se brzo, zahvati šaku snijega, pa mu je turi pod nos, smijući se: „Na, eto ti od mene šećera mjesto kruha! Zasladi se! Na uzmi!“

„Drug“ se okrene od njega. Dragutin se smijao grohotom, govoreći: „Taj prostak ne zna što je šećer;“ no poštena i valjana djeca nijesu htjela pristati uz

njegovu drsku šalu, nego mu počeše spočitavati i htjedoše ga isključiti iz svog društva. Tek kad ih je uvjerio, da doista nema kruha, (koji je kradomice prijo pojeo), pustiše ga, ali sve preko volje.

„Drug“ vozio dalje, kao da se nije ništa dogodilo. Kad se svi obredali, a on se još ne pokazao umornim, počela opet vožnja iz nova. Došao opet red na Dragutina. „Drug“ ga povezao, ali mjesto da stane, gdje je uvijek stajao, poleti hitro dalje i prije, nego bi se tko domisliti mogao, prehiti saone na rubu jarka. Tanki led u jarku puče, a iz njeg se čuo Dragutinov krik i plač. Vode nije u njemu bilo mnogo, ali Dragutin se iz njega izvukao sav blatan i zamrljan.

„Drug pohitio veselim skokom među djecu, koja su pratila grohotnim smijehom zlobnog Dragutina, kad je plačući bježao kući.

Čudna li je sreća!

Ne rekoh li već odavno, da si nespretan čovjek, pa te još u službi držim, mjesto da sam te otjerao! Što radiš? Praviš mi uvijek štetu, ta, nijesi cijeli vrijedan toliko, koliko si meni uštetio!“ Tako je vikao i grdio na lijepoj, širokoj cesti bogato obučen gospodin svoga slugu, jer se nesrećom slomio kotač na kočiji.

Siromah kočijaš slušao mirno. Činilo se, da je tome već naučen. Služio je podugo kod starca bogataša, pa mu je poznavao narav, znao je, da njegova ljutina prolazi kao oluja u ljetu — časom.

„Ne stoj sada tu besposlen, nego gledaj, kako ćeš doći do mjesta, koje evo pred nama leži, pa da se popravi taj kotač, da mogu kući“, reče oštrim glasom starac.

Šuteći posluša sluga i ode. — Gospodar ostao sam. —

Sunce žeglo, a to mu je nesnosno bilo. S jedne i druge strane ceste diglo se drveće, ne odviše staro, ali krošnato, snažno, u najljepšoj dobi života, a pod njim pružio se divni sag — mekana trava.

Bogataš pogleda onamo i reče sam sebi: „Bolje je tamo na travu sjesti, nego se ovdje na suncu peći“, — i pođe pod bližnje drvo, te sjede. Cestom vladala tišina, niti je korak ljudski bunio, niti štropot kola prekidao, samo tu i tamo uzveličavao je milozvučni pjev ptičica, koje se sklonile u hlad lišća.

Bogataš se zamislio. Tko bi znao, o čem misli? Ta misli su čovječje dublje nego more; tko da im zaroni na dno?

No to ne potraja dugo, jer evo začuđeno podiže glavu u vis i pogleda u krošnju nad sobom, tad je spusti na koljena i namjesti se, kao da nešto neobično sluša!

I zaista! Čuo on, gdje drvo kao razmišljajući reče: „Čudna li je sreća! Ona čini, da čovjek zaboravlja, što je prije bio. Da, da, čudan li je čovjek, čudna li je sreća!“

„A zašto zboriš uvijek i uvijek te iste riječi?“ zapitat će sada mala pjevačica, koja je sjedila u krošnji.

„Zašto? pitaš. Moglo bih ti o tom pričati, samo ako te zanima.“

„Pa daj pripovijedaj, molim te!“ reče ptičica.

I drvo počne svoju pripovijetku ovako: Mnogo je vremena proteklo, od kako bijah i ja slabo, mlado drvce. Pamtim mnogo proljeće, mnogu zimu, bit će njih blizu pedeset. Tada još nije mogao po ljetnoj sparini utrđeni putnik ovdje uživati zaštitu i hladovinu, mi mu je nijesmo mogli pružiti. Nekoga dana prolazio ovuda mladić, bilo mu možda jedva petnaest do šestnaest godina. Na licu si mu mogao čitati, da je siromah, da mu je sva svojina ona slaba odječica i ona batina u ruci, da mu je dom — cio svijet, a krov ova beskrajna plava pučina nad nama. Siromah, teško da je imao uza se komadić kruha, glad i žega umorile ga, noge mu klecale, željno pogleda na nas slabe zaštitnice, pa tad klone do mojih nogu, prošaptavši jedva: „Ah, teško tebi, koji svijetom sreću tražiš! Ni kore kruha nemaš, da utažiš glad, da ponoviš sile; ni blagog hlatka naći ne možeš, da se u njemu odmoriš, osvježiš. Oj srećo, srećo, kaži, gdje si! Pruži mi svoju ruku, učini od mene čovjeka, pak ću te umjeti cijeniti cijelog svog života.“

Ovdje, do mojih nogu, legao je umorni mladić, ovdje je zaspao i spavao dugo, a tad pošao dalje svijetom. Zanimah se za nj, pa umolim drugove svoje: hitrokrile oblačiće i laki zefir, da ga prate, da mi donesu o njemu vijesti.

Prošlo mnogo vremena, kad čujem najednoć, da mu se zbilja nasmijala sreća, da je u tuđem svijetu stekao silno blago i postao bogat čovjek.

Veselila sam se tome, misleći, da će mnogome bijedniku sada sreća svanuti; sjećala sam se njegovih lijepih riječi, na ovom mjestu izrečenih.

Nekoga dana vidim vele lijepu kočiju, gdje juri cestom.

„To je nekadanji onaj siromašni mladić“, šapne mi zefir, „on se vraća u ovaj kraj.“

Čekalo sam zvedljivo čas, kad će kraj mene proći; htjelo sam vidjeti, da li je sreća imala pravo; je li si dobrota i blagost našla mjesta u njegovu srcu.

Ali zazeblo me, kad sam vidjela čovjeka u muževnoj dobi, snažna, ali ohola. Gledao on pred sebe tako hladno, kao da ga nikakove uspomene uz ovaj kraj ne vežu, da, on se je i vraćao ovamo samo zato, da pokaže ovdje svoje blago. Ni pogledao nije na nas, ni trepetom oka odao, da se sjeća dana, kada je ovdje — siromah jošte — otpočinuo gladan i umoran i željan mira i sreće.

Kočija išla sad polaganije, pa sasvim lagano. Malo podalje od mene susrete je siromah starac i skide šešir, te ponizno zamoli bogataša za malu milostinju.

„Što? oholo će ovaj, u što si proveo mlade dane? Zašto nijesi radio, pa ne bi sada išao prositi!“

„Ah gospodine, smilujte se!“ reče plačući starac, „čovjeku, kojeg cio život prati nesreća, kojemu nikada sreća ni maloga prsta pružila nije! Radio sam, mučio sam se, ali bolest i zlo sve mi odnese, što imadoh na svijetu; ne osta mi, no malo slabih sila, da nose ovo jadno tijelo od praga do praga, dok ne iznevjere i one na rubu groba.“

„To su izgovori, koje čovjek nađe, kad prosjači. Ništa ti dati ne mogu!“ reče prezirno bogataš i zapovjedi kočijašu, da potjera konje.

Suznim okom pogleda starac za njim i teškom mukom dođe do podnožja moga, tu klone, a suze mu obliše ostarjelo i bolom istrošeno lice.

Plakalo sam i ja i tada sam izustilo prvi put riječi: „Čudna li je sreća! Ona čini, da čovjek zaboravlja, što je prije bio. Čudan li je čovjek, čudna li je sreća . . .!“ I od onda čut ćeš od mene danomice iste te riječi.

Čulo sam i poslije još često puta govoriti o bogatašu, kako je tvrda srca prema sirotinji, kako odbija svakog, veleći mu, neka radi, pa će i imati. I nedavno došao k njemu mladić, moleći ga, da mu pruži potporu, da može nastaviti nauke, koje bi morao prekinuti, budući mu je otac umro. On ga odbio hladno, veleći, neka si trudom svojih ruku osigura budućnost. O, kako čovjek u sreći zaboravlja potištene, siromahe i nevoljnike, kojima bi lako pomoći mogao!

Drvo umukne, ptičica šutjela tronuto, a bogataš sjedio još uvijek onako naslonjen.

Sada istom kao da je došao život u njega. Uzdahne najednoć teško, a niz lice potekoše mu vrele suze. A zašto plače? Zašto? . . . Drvo pripovijedalo je povijest njegova života. On je bio taj nekoć siromašni mladić, on taj oholi, nemilosrdni bogataš, on je vapio za srećom pod tim — onda još neznatnim slabim drvcem, on je bio taj, koji u doba sreće ni pogledao nije mjestance, gdje se gladan odmarao. A sada ga Božja milost dovela baš na to mjesto, da čuje, koliko je nezahvalan bio za sreću, koju mu Bog dao.

On ustade, podiže oči prema nebu i uzbuđeno reče: „Oprosti, Bože milosrđa, nezahvalniku, kojemu si toliko dobra učinio! Tvoja me providnost zaustavi ovdje, da čujem, što sam nekoć obećao, a nijesam učinio, da se sjetim, što sam prije bio i kako bih

mogao drugima pomoći, da ne ćute bijede, koju sam ja ćutio. I po drugi put na ovom mjestu obećajem blagi Bože, djelitelju sreće, da ću makar i ovo kratko vrijeme, koje mi daješ još za život, gledati, da popravim, što sam propustio ... A ti, drvo, znaj, da ne ćeš više imati prilike, da se na moje nemilosrđe potužiš. Hvala ti, hvala na opomeni!"

U to se čuo štropot kočije. Sluga se vraćao naglo gospodaru, bojeći se njegove vike, ali nemalo se začudi, kada gospodar šuteći, vedra lica sjede u kočiju i pojuri kući.

Od toga dana sve se promijenilo. Bogataševa vrata bila otvorena sirotinji; odsele bi joj otac. Onoga mladića izveo je na stazu života, učinio ga sretnim.

Svijet se isprva čudio toj promjeni, mahao glavom, pitao se, što li je okrenulo starca na taj postupak, a vremenom se na to naučio, pa je blagoslivao njegovu blagodarnu desnicu.

Tako je starac činio do konca života svoga, te umro zadovoljno, znajući, da si je spremio blago za novu postojbinu.

Anđelak.

U susjedstvu imam
Anđelića mala,
Na krstu ga kuma
Desankom prozvala.

Ko rumene ruže
Pupoljak je l'jepa,

A slatki joj glasak
Prve r'ječi tepa.

Kada se nasm'ješi,
Kad je majka ljubi,
Ko biserak sjaju
Sićani joj zubi.

A kad trčat kuša
Slabašna joj noga,
Ni opisat ne znam
Tad ushita moga.

Il' kad ruke male
O vratu mi svije,
Iz oka joj plavog
Čisti raj se smije.

Anđela bih htjela
Slikat, kad bih znala,
A taj anđeo bi
Bila Desa mala.

Pjesnik i briga.

Obilazila briga kao obično bijelim svijetom, uvlačila se u srca ljudska, dok je nije iz njeg protjeralo zadovoljstvo i mir. Išla dalje i dalje, a zloban bi joj smijeh uvijek obigravao usne, kada bi si koga slabića podložila.

Jedno je samo silno uznemirivalo i ljutilo. Živio je naime u jednom gradu pjesnik, koji je mnogu ša-

ljivu pjesmicu o njoj napisao, a mnogima joj opet otimao žrtve iz ruku.

Htjela mu se briga osvetiti. Ali kako? Ne može bolje, nego da se gleda uvući k njemu, pa da s njim zagospodari, tada joj ne će moći toliko jada nanositi. I zbilja pođe k njemu.

Naš pjesnik sjedi u svojoj sobici, zadovoljno tamo radi, a eto na vrata brige. No kako i ona hoće da oponaša finoću ljudi, ne može ući, dok ne zakuca na vratima. Čudno se to kucanje činilo pjesniku i on ne reče ništa. Čekao je. Pokuca i drugi put. Lagano na prstima dođe on do vrata, pogleda kroz ključanicu i prepozna u toj grdobi brigu. Zaključa lagano vrata, pa se vrati natrag. U to zakuca i po treći put.

„Znam", reče pjesnik, „tko si, zato te primiti ne mogu. Pođi slobodno dalje! Gdje vile stoluju, brizi mjesta nema!"

„O", počne se slatkim glasom briga pretvarati, „zar ti misliš, da sam ja tako strašna?! Htjela sam ti samo nekoje dobre savjete dati, no ne ćeš li, tvoja će biti šteta!"

„Idi, idi dalje, imam ja pametnijega posla, nego slušati tvoje savjete!"

Mudra briga vidjela je, da silom ne može ništa uraditi. Brže se domisli, što će, pozdravi svojim lisičjim glasom i ode.

Ne prođe dva, tri dana, evo je opet. No opet je loša poslužila sreća, opet je došla na zatvorena vrata, a pjesnik joj se ni javio nije. Ode briga, ali je tim više željela, da stekne pobjedu. Izosta dugo vremena a tada pođe i opet. Za odsuća svoga vježbala se, da promijeni način kucanja, kako je pjesnik ne će prepoznati.

Pjesnik sjedio i opet za svojim stolom. Bio se zaveo u duboke misli, velike zgode zanimale mu dušu zlatno pero počivalo mu u desnici, a ljevicom podupro duhovito si čelo. U to zakuca briga.

Ne pazeći, tko je, što je, još uvijek zamišljen reče: „Naprijed!"

Neizrecivo brzo otvore se vrata, veselo skoči briga u sobu i zalupi za sobom vrata. Iznenađen tom bukom, okrene se pjesnik sada i opazi nesretnicu — brigu!

„Otkuda ti amo? Kako si se usudila doći?" upita je.

„Kako? kako? Pitaj samo, oholniče, neprijatelju moj! Ta sam si mi dopustio ući. Evo me ovdje dakle, a napolje već ne idem. Imamo mi mnogo govoriti gospodine moj. Dosta si proti meni govorio, dosta pisao, a dosta mi inače štete nanio, dosta je svega. Ja ti se moram osvetiti za sve to. Ne idem odavle, dok god mi se ne svidi; hoće mi se baš gledati, kako ovo tvoje pero rđa, kako ti prašina izjeda bijeli papir. To će biti moja naslada."

I počne se briga zadovoljno po sobi ogledati i smijuckati se.

Čudio se naš pjesnik, što ga je snašlo, te će brizi: „Mora da se previše pouzdaješ u svoju snagu. Ne bismo li se pokušali boriti za gospodstvo ovdje?"

„To nije nužno!" reče briga, „boriti se ne ću no ti me ne možeš odavle istjerati. Ja ti se mogu načiniti velika, kako hoćeš, a opet i mala. Misliš li me dakle istjerati, varaš se. Učinit ću se majušna zavući ću se gdje, dok me tražiš i ne ćeš me naći. U snu me prevarit ne možeš, jer ja ne spavam nikada. Vidiš dakle, sad sam ja gospodarica ovdje, a ti si mi rob. Nikada ti ne ću mira dati."

„Lijepo govoriš“, reče pjesnik, smiješeći se, premda mu bijaše neugodno to društvo, „no da li je sve i istina? Ti da se možeš učiniti malom? Toga ti vjerovati ne mogu. Da si ti to mogla, ne bi bila na mojim vratima kucala, kroz ključanicu bi bila unišla.“

„To baš nijesam htjela; nijesam htjela ući na silu, već na tvoj poziv.“

„Toga ti opet vjerovati ne mogu, uzalud ti izgovor!“

„A ja ću te o tom osvjedočiti!“ reče ljutito briga.

„Premda ti ne vjerujem, ajde ipak, da vidim. Možda ćeš mi dokazati, da sam te krivo sudio. Molim te dakle uvuci se kroz ovu ključanicu u ladicu mojega stola.“

Briga se učini majušnom i nestane je kroz ključanicu u ladici.

„Dobro!“ reče pjesnik, „izađi van! No to je još prilično velik ulaz, bi li se mogla još manjom učiniti? Bi li se mogla kroz luknjicu provući?“

„I to mogu“, odgovori briga.

„Molim te dakle, uđi u ovu škatulju od pera, kroz ovu luknjicu na zaklopcu.“

Briga se učini još manjom i uđe u škatulju, ali već teškom mukom. Zadovoljno se nasmije pjesnik, te brže, nego je briga i pomislila na povratak, zatvori onu luknjicu tako, da briga nikako više nije mogla izaći.

„Tko je sad gospodar, gospođo brigo? Ti, ili ja?“ zapita je. „Sad si u mojoj vlasti, ali odavle ne izlaziš; neka se svijet malo oporavi od tvoje strahovlade. Za zabavu čitat ću ti koju pjesmicu, to će te zanimati, znam.“

Počela briga moliti, obećavati, pa onda i bučiti, ali uzalud. Glas joj bio preslab, a da bi bunio pjesnika.

Tako prolazili dani. Ljudi živjeli zadovoljno; vjeru, nadu i ljubav krunilo im zadovoljstvo, za brigu svako zaboravio, kao da je ni bilo nije.

Prošlo nekoliko godina. Pjesnik već zaboravio na svog zarobljenika. Njegov rad krunila je slava.

Nekog dana sjeo da piše i potraži novo pero. Nema mu škatulje, nekamo se zametnula u pjesničkom neredu njegova stola. Traži je i traži. Najednoć mu pade u ruku. Ne gledajuć mnogo, otvori je, a u tom času ispuza, prije nego je pjesnik mogao pravo opaziti, briga.

No mislite li, da se je sada učinila velikom, ili možda ćak prevelikom, pak da je htjela opet gospodariti pjesniku, varate se!

Dok je pjesnik dospio, okrenuti se, već je briga, makar da je polumrtva od duga sužanjstva bila, skočila k vratima i kroz ključanicu pobjegla.

Kad se je od duga stradanja oporavila, pođe svijetom, da nadoknadi, što je zakasnila. Opet je tražila svoje žrtve, pa ih našla, opet se smijala svome uspjehu.

Ali k pjesniku već ne htjede. Pisao on opet proti njoj, ali ona ga se bojala kao nekog nadzemaljskog bića. Ni blizu mu već nije htjela doći.

Jednoć se slučajno sastadoše na šetalištu. On je šetao, rađajući u duši krasne misli, a ona baš morala tim šetalištem, da si prikrati put. Prepoznaše se. On se osmjehne porugljivo, a ona, kao gromom ošinuta, projuri bez riječi. I tako se pjesnik zauvijek riješio brige.

Proljetnica.

Divna je narav sada,
Divan je dol i br'jeg!
Na br'jegu svježa zelen,
U dolu zadnji sn'jeg!

Pod grmom ljuba plava
Otresla zimski san,
Al tek je zelen-lišće
Pokazala nam van,

Pa čeka, čeka mala,
Dok anđel dođe svet,
Da poljubiv joj lice,
Izmami skromni cv'jet.

U šumskom šušnju veće
Jaglac se širi žut,
Ne bojeći se, da će
Vihor ga bunit ljut.

I drvlje već se budi,
I nježan tjera list,
Za ocrtat mu dražest —
Preslab je svaki kist.

I svuda — svuda život,
Taj čaran život nov!
I — sve što živi, diše,
Sad ostavlja si krov.

I — svuda pjesma — klikot,
I svuda vedri: oj!

I br'jegom, dolju sretan
Svud djece skače roj.

Pa gledeć sreću otu,
Djetetom bivam sad,
I s djecom br'jegom, dolju,
Oh, letjela bih rad!

Al začarana stojim —
I motrim ovo sve to tek. —
A dušom mojom struji
Slabašne pjesme jek!

Osamljena ljubica.

„Ah, to je moja slika!“ reče iznenađeno, još drhtavim glasom, mlada, valjda dvadesetgodišnja djevojka svojoj starijoj prijateljici, koja joj smiješeći se pružila sliku.

Na slici bilo vidjeti blijedo lice, koje je tek umaklo rukama nemile smrti. U visokom naslonjaču zamišljeno sjedi. Niz ramena pala joj gusta, crna kosa. Na stolu joj stoji posuda: a u njoj tako joj milo cvijeće. U drhšćućoj ruci, koju je spustila u krilo, drži cvijetak, pa ga ozbiljno, mirno motri. Vidi se, da su joj misli zaokupljene, da se bave nečim ozbiljnim.

Možda je i zato spustila oči, da joj ne zapinju opet i opet o ona dva ključa, što joj na zidu vise. Koliko ih god puta pogleda, orose joj se oči suzama, pa uzdahnuvši, pita samu sebe: „Kada ću opet u svoju školu? O kako je dugo nijesam vidjela!“

Možda pogađate, da je ta bolesnica — učiteljica, da je to Stanka Zlatarićeva, a ta prijateljica je Mara Dragićeva, također učiteljica.

„Da to je tvoja slika, Stanko! Htjela sam ti njom učiniti malo veselje. Evo ti je sa željom, da se što prije sasma oporaviš, i da budeš opet ona nekadanja vesela Stanka, ne tužna kako si na ovoj slici. Naslikala sam je za to, jer me zanimalo tvoje držanje u onom času.

„O, kako si krasno načinila tu sliku, Maro! Ja se dobro sjećam onoga dana, jer je to bio dan kad me nijesi pohodila".

„Pravo veliš. Pošla sam k tebi i kroz prozor htjela sam proviriti, da vidim, što radiš. Ovako sam te vidjela! Rado bih bila znala, što si u onom času mislila, ali te nijesam htjela buniti. Odoh tiho. Bila sam i ja zamišljena. Došavši kući, bila si mi pred očima i ja, po svom običaju, onako zamišljena, načinila sam ovu sliku. Bi li mi htjela reći, što si onda mislila?"

„Zašto ti ne bih rekla?! Među cvijećem, koje mi moja dječica poslala, našla sam ljubicu, koja je procvala u jeseni, misleći da je proljeće. Mirisala je kao i u proljeću, bila je krasna, ali i osamljena. Žalila sam je najviše za to, što je procvala, a ne će uživati onoga, što je snila u busenu svome, proljeća naime, ljepote, života! Procvala je, odmah ubrana, uvene, a da nije živjela pravo. Pa motreći je i misleći tako, poredila sam je sebi. Zar se nijesam i ja, kao ona ljubica, rodila u jeseni, mjesto u proljeću? U djetinjstvu ostala sam bez roditelja. Stara me dobra majorica prigrlila k sebi, brinula se za me, kao dobra majka. Ali i ona me ostavila, da ode onamo, otkale povratka nema. Ostavila mi nešto imutka, s kojim

sam svršila nauke za učiteljicu. U toj dobi druge djevojke žive uz oca i majku kao cvijetak u posudi, sačuvan od svakog vjetrića; a ja sam stajala, kao moja ljubica, sama u svijetu. Dobila sam mjesto. Tu sam našla tebe, koja mi nadomještaš sve mile i drage na svijetu. Tebi, djeci mojoj posvećujem svu ljubav.

Koliko sam se puta zadubila u slatke sanje o proljeću života, o ljepoti njegovoj, zaboravljajući na časak, da sam osamljena. A onda u onom čaru mislila sam: „Je li možda i meni suđeno tako brzo svenuti, kao ovoj ljubici? Jesam li i ja na svijetu samo zato, da časak žijem, a onda da nestanem? I onda mi pade na um moja škola, svaki lijepi trenutak, koji sam u njoj doživjela, zaboravila sam na trnje zvanja svoga i veoma mi je žao bilo pomisliti, da mi je možda umrijeii. Svijet mi se činio tako lijep, život tako mio, tako sladak! Koliko sam puta poljubila osamljenu ljubicu, koliko suza pade na nju, sve od straha, da i mene ne zapade sudba njena, sve iz želje, da se oporavim i da živim. To su bile moje misli onda!"

Mara Dragićeva mirno je slušala. Tad je uhvati za ruku i reče: „Stanko! Bio život tvoj dan proljetan, cvjetan, sunčan! A sad idem! Ti znaš koliki me posao čeka. Poslije škole eto me opet k tebi".

„Pozdravi mi dječicu moju!" dovikne joj Stanka na vratima.

Mara ode. Na usnama joj titrao turoban smiješak i kimajući glavom prošapta tiho: „Dao Bog da ne dođu dani, kad ćeš život smatrati gorkim, a svijet pustim, a u omiljeloj školi svojoj brati trnje mjesto ruža!"

A dotle Stanka, smiješeći se, gledala sliku, naslikanu vještom rukom mile prijateljice i sanjala o novom životu, ljubeći opet i opet na slici potpis svoje mile Mare.

Križić.

Oštri zvižduk najavi, da je željeznički vlak opet do jedne postaje stigao. Domalo i on stade. Kondukter zaviče dva, tri puta ime grada i počne otvarati kolna vrata. Vlak, koji je došao s protivne strane stojao je na prednjim tračnicama, kao da već nestrpljivo čeka, da krene dalje. Na peronu je množina naroda, jedni će na put, drugi su ih ispratili, treći opet očekuju koga već nadošlim vlakom. Vika je tu i buka.

Iz jednih kola skoči mlada, jednostavna, ali ukusno obučena djevojka s malim putnim kovčežićem. Po sjajno rasvijetljenom peronu stade se ogledati, tad skrene glavom i reče sama sebi: „Nema nikog. Valjda nijesu dobili moje pismo. Nu svejedno, iznenadit ću ih: Pođe prema izlazu. I tu vika. Kočijaši nude putnicima svoje kočije.

Mlada djevojka odluči, da ide pješice, ta rodni joj je to grad, u kojem poznaje mal'ne svaku kuću. Pred nju potrče dva dječaka — jedan povelik, a drugi manji, blijeda i suha lica. „Treba li ponijeti kovčežić?“ zapitali obojica u jedan glas.

„Dakako!“ odvrati djevojka.

„Pa evo ja ću ga ponijeti!“ opet će veći, dok je manji šutio, ali pogled njegov govorio je više nego

riječi. Djevojka pruži kovčežić ovome i reče: „Pođi sa mnom!“

Veći dječak pogleda ga mrko i okrene se, a on pođe za djevojkom. Tek su jedan komad puta prevalili, kad sa crkve zamnije glas večernjeg zvona. Djevojka se prekrsti i moljaše „pozdrav anđeoski,“ te opazi sa zadovoljstvom, da se je i dječak prekrstio i pobožno pogledao prema nebu. Kad je dovršila molitvu upita ga: „A moliš li se ti, dijete, kadgod Bogu?“

„Molim“, odvrati mali, „tako me je majka učila.“

„A je li tvoja majka ovdje u gradu?“ zapita ona opet.

„Ne“, reče on i pogleda k nebu. „Moja je majka mrtva, ja nemam nikoga“.

„Pa tko te uzdržava? Kod koga si?“

„Dan na dan eto idem na željeznicu, pa ako me posluži sreća, da što zaslužim, onda i jedem, kad ništa ne zaslužim, onda moram da gladujem. U jednoj krčmi su mi dopustili, da noćim u suši.“

„Jadno dijete!“ reče sažalno djevojka. „Pa zar nemaš baš nijednog rođaka?“

„Imam“, odvrati dječak, „ovdje u gradu tetku, ali ona ne će ništa da zna za mene, već sam je molio, da me primi k sebi, ali ona me je otjerala. A druga mi je tetka, majkina sestra u selu R. Ona je imućna, a nema djece, ali znam, da je majka govorila, da ona ne voli djece. Do nje bih imao cijeli dan pješke ići, ali ne ću i — ona bi me otjerala.“

Djevojka se zamisli, pa će onda dječaku: „Moje dijete, a što će ovako iz tebe biti? Danas služiš gorko tu koricu kruha, a nemaš izgleda, da će i u buduće bolje biti. Ovako ćeš zapasti među svakojake ljude, koji će te i na zlo nagovarati. Zlo društvo, a možda

i nužda i glad, mogli bi te zavesti, sinko, i na opačine, na krađu i prevaru. Čuj, što ću ti reći! Hoćeš li poslušati moj savjet?"

„Hoću", odgovori mali, gledajući je pozorno. Dugo već nije nitko tako lijepo s njime govorio.

„Ne žali muke, moje dijete, otiđi k tvojoj tetki u R. Moli je, neka se ona za tebe zauzme. Ako te i ne primi prijazno, a ti nemoj odmah okrenuti se, nego je dotle moli, dok te ne primi. A kad to postigneš, dijete, slušaj je, poštuj je. Pa makar ti gdjekad i teško bilo, podnosi, podnosi, trpi! Jesi li čuo o dragom Isusu pripovijedati?"

„Jesam, majka mi je puno o Njemu pripovijedala."

„Vidiš, dijete, kada ti teško bude, a ti se samo spomeni, što ti je mila majka o Njemu pripovijedala, koliko je On trpio nedužan, pa će ti lakše biti snositi."

Ona otvori svoju putnu torbicu, izvadi iz nje malen zamotak, a iz ovoga krasan mali križić iz crnoga drva, uložena u svijetlu kovinu, koji je namijenila bila kćerkici jedne susjede. Nu, mišljaše, ona će već za nju što drugo naći. Zastade i pruži križić dječaku, pa nastavi: „Uzmi ovaj križić! Blagoslovljen je. Nosi ga uvijek uza se. Pa kada ti teško bude, kad ti se pričini, da trpiš nepravdu, a ti pogledaj na taj križ i u njem ćeš naći utjehe. Taj križ neka te ujedno sjeti mojih riječi: moli se Bogu, slušaj starije, i ne daj, da opačina zavlada tobom! Siromaštvo nije sramota, ali zloća je sramota!"

Dječak joj poljubi ruku i obeća, da će sve učiniti, što mu je ona rekla.

Malo još i dođoše do njene kuće. Na vratima primi djevojka sama kovčežić, izvadi iz torbice krunu, dade je dječaku s riječima: „Ne dajem ti ovo za tvoj trud, bilo bi mnogo, nego ti to dajem kao putni trošak, da imaš što jesti putem do tvoje tetke. Pamti moje riječi! Bog te blagoslovio i pratio!"

Još jednoć joj dječak poljubi ruku i krene svome noćištu, a djevojka uđe u roditeljsku kuću.

* * *

Prošlo mnogo godina. U gradu N. otvoren je opet novi, krasno uređeni dućan. Vlasnik mu bio još mlad čovjek. Bilo je pred Božić. U dućanu sve živo, zaokupljeno poslom. U to uniđe gospođa srednjih godina ukusno odjevena. Vlasnik je zapita sam, što zapovijeda. Gospođa zaželi vidjeti predmete za božićnje drvo. On joj ponudi, da pođu u skladište, jer da tamo ima veći izbor i ona pođe za njim. Iz dućana moradoše proći sobom vlasnikovom, svakako njegovom radionicom, ali ta je tako lijepo uređena bila, da se je gospođa i nehotice u njoj obazrela.

Nad pisaćim stolom opazi ona mali križić od crna drva, uložen u svijetlu kovinu, i to joj nekako osobito godilo duši. Sve je to bilo časovito, tek kad je prolazila dvorištem, opet joj pade na um onaj križić i ona se sjeti, da je i ona upravo takov križić imala i poklonila ga siromašnome jednom dječaku. „Gdje li taj mora biti?" pomisli ona. „Da li je poslušao moj savjet?"

U skladištu je izabrala, što joj se dopalo, a vraćajući se u dućan reče trgovcu: „Vi imate doista velik izbor tih stvari. Ah, koliko će veselje biti mojoj djeci s onim lijepim janjićima! Doista, kako malen predmet može da usreći srce djetinje! I koliku vrijednost

ima svaki taj predmet za njih! Znam, da ne bi nijedan nipošto dali.“

„To za cijelo, milostiva gospođo! I ja imam u mojoj sobi ovdje predmet, koji mi bio najdragocjenijim blagom, dok sam bio siromašno dijete, a i danas mi je to najmilije blago.“ Tu pokaza rukom na križić. „Ovome križiću zahvaljujem ja svoj današnji položaj, svoj imutak, svu sreću moga života.“

Gospođa gledala nepomično u križić, a on nastavi: „Ne znam zašto, ali nešto me sili, da vama, milostiva gospođo, pripovijedam povijest ovoga križića. I on pripovijedaše ono, što mi već znamo, kako je bio sirotan, koji je posluživanjem služio kruh, kako je dobio taj križ od plemenite neke gospođice uz lijepe savjete, koje si je duboko u dušu zapisao. Pripovijedaše, kako se je umah slijedeći dan uputio k tetki, koja ga je doduše primila, ali je tako škrta bila, da mu je svaki, za nj učinjeni izdatak, predbacivala i kod koje je mnogi gorki zalogaj pojeo. Ali opomene one i taj križić jačile su ga, da je sve to podnosio. Tetka ga dala na trgovinu, a na smrtnom času ostavila mu sav imutak, jer ju je štovao i slušao do smrti njene.

„Zato mi je ovaj križić najdragocjenije blago! A u mojoj molitvi, koje nikad napustio nijesam, spominjem uvijek moju dobročiniteljicu. Želio bih je još jednoć u životu vidjeti, da joj se zahvalim za ono dobro, koje mi je učinila“.

Gospođa mu pruži ruku i reče: „Budite uvjereni da nju od srca veseli vaša sreća i da je njoj to dosta!“

Tek kad je otišla, padoše mu opet na um te njene riječi. Sad ih je tek shvatio i čvrsto je uvjeren bio, da je to bila ona — utemeljiteljica njegove sreće.

Aleluja, aleluja!

Aleluja, aleluja!
Odjekuju glasi zvona.
„Uskrsno je divno jutro!“
Navješćuju sv'jetu ona.

„Aleluja! Aleluja!“
I priroda evo pjeva,
Poljem, šumom, br'jegom, dolom
Uskrsnuće njeno s'jeva.

Aleluja, aleluja!
Pjeva sad i srce moje.
O, i njemu evo jednoć —
Uskrsnuće svanulo je!

U mladosti se drvo svija.

Kata bila je sirota žena, ali vrijedna i marljiva, pa je svatko rado uzimao u posao. Poznavali je još kao djevojku, ta bila je rodom iz toga gradića. Za mlada je obudovjela. Ostao joj sinčić Jaša. Svijet joj samo jednu manu spočitavao, a to, da je preveć svoje dijete voljela, ali krivom ljubavi.

Nitko nije smio reći zle riječi o njenom djetetu, jer ju je tim silno uvrijedio. Njeno je dijete bilo najbolje, bilo bez mane.

Jaši bilo nekako pet godina. Kata radila u vrtu jednoga trgovca, a s njom bio i Jaša. Kad mu bilo dugo čekati mater, pođe kući, ali prolazeći dvorištem,

pade mu u oči konjić na kotače, koji je dijete trgovčevo vani ostavilo, zgrabi ga i pobježe s njim.

Domalo opazi dijete, da mu nema igračke, pa počne tražiti i plakati.

„Kato!“ reče gospođa, mome djetetu manjka konjić. Da ga nije Jaša u igri kući odnio? Molim vas, pogledajte!“

„Moj Jaša, gospo?! A što vi mislite, da moje dijete krade?“

„To nijesam rekla! Možda ga je slučajno ponio, jer drugi nitko nije u dvorištu bio!“

„Baš svi silom hoćete, da mi dijete zlim razglasite. Susjedi se tuže, da im tuče djecu, vi ga bijedite ća krađom! O, moje siroto dijete!“ i samo da ne zaplače.

Idući kući preduzela si je, da već ne ide trgovkinji raditi, jer joj je dijete tako potvorila, a u svojoj slijepoj ljubavi nije mislila, da bi to mogla i istina biti.

Poslije nekoliko dana opazi i zbilja igračku u svog Jaše, ali umjesto da kazni i da ga otjera, da stvar povrati, reče u sebi: „I radi te malenkosti morala sam se ja ljutiti! Čudne li igračke!“

Djeca na ulici izbjegavala u igri Jašu, jer im nestajalo sad lopte, sad ovog, sad onog, a majci mu nijesu smjela reći, jer ona ni da bi čula takove tužbe, jer da su to samo laži na njezino dobro dijete.

Pošao Jaša i u školu. A i u školi sad jednom djetetu nestalo pisaljke, sad drugom pera, sad držala, sad olovke. Gospodin se učitelj ljutio i počeo oštro paziti, pa ulovi Jašu i strogo ga kazni.

Sad da vidite tuge Katine! Njeno dijete za badava kažnjeno! Tek zato, što je drugi krao, a njega potvorili. Uzalud joj gospodin učitelj govorio, da ga

je sam ulovio, ne, ona to nije vjerovala, jer joj Jaša rekao, da to nije istina. Djeca ga se u školi klonila, pazila pred njim na svoje stvari.

Na trgu bio je užas svih prodavačica voća; uopće, svatko ga se klonio i u sebi mu proricao zlu budućnost. Samo majka bila za sve slijepa, samo njoj su to bile djetinje šale, a svijet, sav svijet nepravedan.

Svršio Jaša pučku školu s nekakvim prvim redom i vrlo lošom čudorednosti. Majka ga kanila dati na zanat. Ali na majčino čudo, kod nijednoga majstora ne osta dugo, svaki ga vratio s riječima, da nije za njega, ali pravi uzrok ne reče Kati nijedan, jer bi to bilo uzalud.

A taj uzrok bio je, da ništa u kući nije bilo sigurno pred Jašom; do čega je došao, to je ukrao. Ako je za jelo — pojeo, ako ne — prodao, pa novac potrošio. To bilo kod prvih majstora, poslije ga nitko nije htio ni primiti, rekavši, da sad ne treba naučnika.

Kata dade sina u tuđe mjesto, gdje ga svijet nije poznavao. Ali Jaša ponio i onamo svoje duge prste, pa mu bilo kao i u rodnom mjestu.

Vrijeme prolazilo, a Jaša od majstora do majstora. Svagdje počinjao, nigdje ne svršavao. Kad ga nitko već nije htio, reče majci, da će on i bez zanata naći kruha; sad nastavi kao sluga isti onaj život, kao i do sada — od jednoga gospodara k drugom. Kad mu se u jednom mjestu nije dopalo, otišao je u drugo, ali poštena života nije mu se dalo započeti, zloća mu se odveć uvriježila u duši.

Jednoga dana vratio se susjed Katin iz obližnjega grada i spremivši konje, ode Kati.

„Susjedo, žao mi je, što ti ne mogu donijeti o sinu dobra glasa, kako bih želio. Potražio sam ga,

ali ne našao. Rekoše mi, da je u zatvoru. Ukrao je vreću žita, pa je prodao".

„Tko? Zar moj Jaša?" zaplače Kata, ali nije imala snage, da opet rekne: „to nije istina!"

Neki nutarnji glas govorio joj: „Tvoj je sin zalutao, propao!"

„Da, Kato, da! Oprosti mi, što ću ti reći: Ti nijesi vjerovala, dok smo ti mi govorili, da je Jaša pošao stramputicom, ali sada moraš to uvidjeti!"

„Da sada, sada", uzdahne ona, „ali sada je već kasno!"

Nije se mogla utješiti, pekla je pomisao: sin ti sjedi u zatvoru, jer je — lopov!

O, kako ju je boljelo! Mogla bi samu sebe tući, kosu si čupati, što nije drukčije s njim postupala. Sve joj padalo sad na um, sve, sve! Sjetila se dobro prve Jašine krađe. O, onda je mogla istrijebiti iz duše njegove tu zlu pohotu za tuđim, danas — više ne! I sutradan zorom, da je nitko ne vidi, hitjela je Kata ranjenim srcem u grad, gdje joj bio sin.

Dopustili joj, vidjeti ga. Kad ga je opazila, počne plakati, jedva je do riječi došla: „Zar tako sinko? Zar si dotle došao?"

„Ta mala kazna nije vrijedna tolikih suza!" presječe je sin. „Morao sam ukrasti. Nijesam imao novaca. A najposlije — nije mi to prvo bilo! reče srdito.

Majka se kamenila. Srce joj htjelo pući. Nije u tom času osjećala ni mrve ljubavi k djetetu svome. Samo jedna misao punila još dušu: On je otvrdnuo za sve opomene, grijeh mu se uvriježio u duši, i ta misao napunjala je žalošću prema samoj sebi. Bez mile riječi, bez utjehe ostavi zatvor; slomljena na tijelu i duši vrati se kući.

Radila je i nadalje, ali malo tko ju je čuo više govoriti, ona je šutjela i samo sa svojim mislima razgovarala, a te nijesu sigurno vesele bile.

Tako minu dvije godine. Jednoga dana dobije ona list iz sjedišta županije, koji je ovako glasio:

„Majko! Ja znam, koliko sam te pred dvije godine rastužio. Ti si otišla od mene bez mile riječi, bez opomene. Ja sam bio već daleko sašao s pravog puta. Ali da si mi onda rekla ma koju dobru riječ, da si mi dala materinji savjet, možda danas ovoga ne bi bilo! No ovako sam još dublje pao. Kad si ti otišla, mislio sam: I ona me smatra za pravu propalicu, pa moram to i biti, za mene popravka nema.

Izašao sam bio iz zatvora. Nitko me već nije htio primiti i ja sam sasma zašao, postao sam pravi razbojnik. Znam, da te ovo boli, što pišem, ali meni je lakše, kad se mogu i tebi ispovjediti, kao što sam se ispovjedio Bogu.

Osuđen sam na pet godina — dug je to niz dana, ali će i proći.

Prvi put, iza kako sam školu ostavio, ispovjedio sam se jučer i ispovjednik mi je rekao, da i velike zablude i grijehe Bog prašta, ako se čovjek skrušeno pokaje i stalnu volju imade popraviti se.

Dakle je i meni Bog oprostio! Oprosti mi i ti, majko! Strpljivo ću podnijeti svoju kaznu, ali onda ću početi novi život, daleko od svijeta, koji me poznaje sada. Rado bih te vidio, majko, da te i usmeno za oproštenje molim, ali tome se ne smijem nadati.

Tvoj sin Jaša.

Majka slomljena tugom i ljutim prijekorom prema sebi u duši, otiđe u grad sinu.

Oprostila mu je, ta kako i ne bi, kad je ćutjela, da mu je upravo ona svemu tome kriva svojim popuštanjem u djetinstvu.

Tri su godine minule od toga. U malom gradiću sproveli na zadnji počinak Katu. Umrla je, a da više nije vidjela sina. Ali u kalež tuge njene, pala je ipak kapljica melema, ona je umrla s nadom, da će njezin sin početi nov i bolji život.

I ta se posljedna nada ispunila.

Jaša je izišao iz zatvora, samo pohodio grob majke, na kojem je molio, da i njoj Bog oprosti, što je na njemu sagriješila, a onda ode daleko od zavičaja, — u kraj, gdje ga nije nitko poznavao.

S malim je počeo; trudom i radom sticao sve više i više, te došao do prilična imutka, ali imutka poštenom mukom stečena.

Kadikad ipak saletjele bi ga misli na strašnu prošlost i tad bi uzdahnuo: „O, da mi je moći tebe, prošlosti, ispraviti i izbrisati crna slova tvoja, rado bih sav imutak dao, pa s nova počeo u znoju lica štedjeti i sticati!“

Ali se prošlost izbrisati ne da! Ona ostaje zapisana u ljudskoj duši.

Zato pazimo uvijek, da se u našoj duši ta prošlost zlatnim slovima ubilježi!

Kao pčela radi i ti!

Nema cv'jeta u svem vrtu,
U kom pčela nije,
Tamo ona pelud kupi
I sok slatki pije.

U košnici druga zida
Stanice si redom,
Neumorno treća puni
Slađanim ih medom.

Prvi tračak zlatnog sunca
Na posô ih prene,
A kad zadnji za br'jeg pane,
Pčela kući krene.

Tiho veče — zv'jezde trepte —
A pčelice male
U svom domu tihanu su
Pjesmu zapjevale.

Sada hvale Stvorca svoga,
Što im život dade,
Šarno cv'jeće, sunce žarko,
Što mogu da rade.

* * *

Kao pčela c'jelog v'jeka
Radi d'jete i ti,
Pa ćeš onda zadovoljno
I presretno biti!

Košarica cvijeća.

Niti u bajnom proljeću, u cvjetnom svibnju nije više cvijeća na trgu vidjeti, nego danas. Vijenci mali i veliki, skupi i jednostavni leže jedan do drugoga. Tamo opet vidiš cijele kupove nesavijena cvi-

jeća. Zadnja su to čeda šarenih cvjetnjaka, namijenjena mrtvima. To će cvijeće za jedan dan resiti njihov stanak, da onda svene i ostane, kao i oni, koji pod njim počivaju.

Svijet žuri, kupuje, hiti. Većinom se vide snuždena lica. Pa to nije ni čudo! Danas su Svi Sveti.

Trgom ide djevojčica od jedno deset godina, pa uzdišući gleda cvijeće i vijence. „O, samo jedna ružica da mi je, da nakitim majčin grob! Niti novčića nemam, da kupim svjećicu, bar cvijetak da imam koji!“ I hodaše tako dalje trgom, smatrajući presretnima one, koji su mogli ljubavi darak kupiti svojim milima.

Dugo je hodala tako. Tad pođe kući. Na putu sretne lijepo obučenu djevojčicu, koja je nosila veliku kitu cvijeća. U to joj padne jedna ružica, a siromašna se Ivka sagne, dohvati joj je i ujedno reče molećim glasom: „O, budi tako dobra, pa mi samo jedan cvijetak daj!“

„Za takove odrapanke nije cvijeće!“ reče ova oholo. „Daj samo amo, pa se nosi!“ i trže joj podignutu ružicu iz ruke, te ode.

„Za takove odrapanke“, zvonilo Ivki u ušima. O, ona nije iskala za sebe, već za majčin grob. Ali da, znala je ona, da bogata djeca nemaju smilovanja za sirotinju. I naslonivši se na zid, uz koji je stajala plakaše gorko. Najednoć je netko lagano uhvati za ruku i zapita tankim glasićem: „Zašto plačeš?“

Ivka skine pregaču ispred očiju i opazi krasnu djevojčicu, plavih očiju, svijetle, niz ramena spuštene kose, u bijeloj suknenoj opravici, koja je sažalno gledala. „Takovi izgledaju anđeli!“ pomisli u sebi.

„Zašto plačeš?“ zapita je ova opet milo.

„O, molila sam samo jednu ružicu, pa mi je ne dadoše, a ja sam je htjela za svoju majku“.

„Zar tvoja majka tako voli ružice?“ upita mala.

„Moja je majka mrtva. A danas svi nose cvijeće na grob, samo ja ne mogu ništa odnijeti, jer nemam“.

„O, ti si sirota, kad nemaš mame;“ reče mala. „Ali valjda još imaš tatu i malu seku“.

„Nemam nikoga. Ja čuvam djecu kod jedne žene, pa za to me hrani. Nikoga, nikoga nemam!“

„Hodi sa mnom,“ reče mala i pruži joj ruku. „Ja ću moliti mamu, da ti dade cvijeća“.

Ivka se nije pravo usudila, uhvatiti je za ruku, ali mala se nije bojala Ivkine loše haljine, nego je primila za ruku i uvela u krasnu veliku kuću.

U predsoblju opazi Ivka odličnu gospođu i nije se usudila dalje, ali mala je vukla sa sobom. „Koga to vodiš, Zlatice?“ upita gospođa.

„Mamice, gledaj, to je sirota djevojčica! Našla sam je, gdje plače, jer nema ružice, da je odnese svojoj mami na grob. Ona je sirota, nema nikoga. De, zlatna mamice, daj joj ti koji cvijetak. O, mi imamo puno cvijeća“.

Sad se Ivka ohrabrila, te pristupila gospođi i poljubila joj ruku, a ona je milovala i rekla: „Siroto dijete!“ Ivka joj morala pripovijedati o svojoj dobroj mami, a dotle je Zlatica donijela košaricu, u koju će brati cvijeće.

Pođoše u cvijetnjak. Ivka je mislila, da je u raju. Takova cvijeća nije još vidjela. Najljepše ružice ubrala gospođa svojom rukom, a Zlatica skakutala okolo, berući sitnije cvijeće. Nabraše punu košaricu. Gospođa je pruži Ivki, koja nije mogla vjerovati, da

je to sve njeno. Ona raširi pregačicu svoju, da primi cvijeće, ali joj gospođa reče: „Uzmi, dijete moje, i ovu košaricu! Ona neka ti ostane uspomenom na ovaj dan. Sjećaj se cijeloga svog života svoje mile majke, kako se je danas sjećaš!“

Ivka suznim očima poljubi ruke plemenite gospođe i izreče svoju hvalu. Isto tako zahvali i Zlatici. Ova joj pruži ručicu i reče: „S Bogom, Ivko! Ja sam tako sretna, što sam te mogla razveseliti!“

Ali je i to bilo veselje! Ivka položila prekrasan vijenac na majčin grob i pripovijedala mrtvoj majci o milosrdnoj Zlatici i dobroj joj majci, te molila majčicu svoju, neka se ona za njih na nebu moli.

— — — — Prošlo skoro dvadeset ljeta. — U lijepom gradiću D. ljetovala mlada, bogata gospođa sa sinčićem svojim i čuvaricom. Mali je morao promijeniti zrak, bio je slab. Iza gradića teče potok. To je omiljelo mjesto maloga Milana. Njegova čuvarica znade dobro veslati. Na njihovome malom čamcu voze se po nekoliko ura svaki dan na potoku, a to Milanu jako prija.

Jednog dana dođoše opet na potok. Jednu stotinu koračaja od njihovog pristaništa stojala u vodi prilično mlada žena i ispirala rublje. Čuvarica ostavila na čas Milana, da nabere cvijeća, kojega je tako puno kraj potoka bilo. No ona se pri tom malo dulje zadržala, a malome bilo predugo vrijeme. Davno je već želio, pokušati svojim ručicama uhvatiti veslo, pa sam zaveslati. Ta to je tako lako, mislio on.

Pogleda za čuvaricom. Ova je podaleko odmakla i bavila se cvijećem. On skoči u čamac, otkopča ga i uhvati veslo. Ali nevješta, slaba ruka nije znala njime vladati. Čamac se zavrti i u času se prevrne.

Milan vrisne. Čuvarica u strahu ni opazila ga nije odmah. Zbunila se. No mlada žena potrčala je odmah, čim je mali u čamac skočio, k njemu i u čas, kad se ovaj prevrnuo, skočila je već u vodu i maloga izvukla, te ga predala čuvarici, koja od straha nije mogla progovoriti ni riječi.

Još isti dan dovezla se bogata gospođa k siromašnoj toj ženi, pošto je propitala za njen stan, da joj se zahvali i da je nagradi, što joj je spasila dijete.

Siromašna pralja gledala je časak iznenađeno pridošlu gospođu. Te nježne plave oči činile joj se tako poznate. A i gospođi se činilo, kao da je već jednoć u životu vidjela tu ženu.

I zbilja! Ta gospođa bila je Zlatica, a ta pralja siromašna Ivka.

„O, kako sam vam zahvalna!“ reče gospođa. „Ne smažem riječi za svoju hvalu“.

Ivki se zalile oči suzama i ona reče, blaženo se smiješeći: „A ja sam tako zahvalna Bogu, da mi je ispunio želju, koju sam gajila od djetinstva, naime da vam se pokažem zahvalnom za dobročinstvo, koje ste mi u djetinstvu iskazali“.

„Ta to je samo malenkost bila“, reče gospođa.

„Varate se“, odvrati Ivka. „Spomen na to dobročinstvo održao me je toliko puta u teškim časovima. Ono me je u časovima osamljenosti i prezrenja sjećalo, da ipak ima i milosrdnih ljudi na svijetu.

„Došla sam, Ivko, da vam se zahvalim za dobročinstvo, koje ste mi izkazali i da vas nagradim“.

„Milostiva gospođo!“ reče Ivka, „o nagradi nema govora. Ja sam nagrađena tim, što sam vam se mogla zahvalnom pokazati“.

„Ipak, ipak, draga Ivko! što bih vam samo mogla najboljega učiniti?“

„Milostiva gospođo!“ reče Ivka molećim glasom: jedno si samo želim i to: biti u vašoj službi. Nemam ni sada nikoga na svijetu, udova sam.

Veselo joj pruži gospođa ruku i reče: „O, tu vam želju ispunjavam od srca, te sam upravo sretna, da se u tom naše želje slažu. Čuvarica moga Milana i tako želi, vratiti se k svojoj kući, a ja ne bih znala bolje i vjernije čuvarice svome jedincu od vas. Kad biste mogli k meni?“

„Za osam dana, milostiva gospođo, dok svoje stvari u red stavim“.

„Za osam dana kanim i ja kući u Z., pa ćemo zajedno. O, kako se veselim, što ću vas imati uza se“. Gospođa ode.

Za osam dana putovala Ivka u novu postojbinu, u kuću dobre Zlatice, koju je tako ljubila i kojoj je tako vjerna bila.

U njenoj je kući ostala i kad je Milan odrastao, u toj je kući proživjela najljepše, najsretnije dane života i dočekala sretnu, mirnu starost, ljubljena od svih.

Lastavicama.

Dođite skoro, putnici mili.
Lastice male, dođite oj!
Nova već zelen zemljicu krije,
Zrakom već zuji mušica roj.

Pod mojim krovom nebroj je gn'jezda,
To stari vaš je — vaš lanjski stan;
Razorit ne smije nič'ja ih ruka,
Za vas su spremna, mile, svak dan.

Dođite skoro! Šume već zovu,
Hrane je za vas spremio Bog;
Kućica svaka željno već čeka,
Stan da vam dade 'spod krova svog.

Dođite skoro u kraje krasne!
Hrvatski mirni pohod'te dom!
Sreću mu novu dones'te, mile,
To bit će radost i srcu mom!

Žrtva dobrote.

Strašna je sparina, najvrući ljetni dani. Sastasmo se, da ugodno provedemo jedno popodne. Otišle smo u vrt, nadajući se, u gustom hladu naći žuđenu nasladu, ali smo se ljuto prevarile. Sunce, istina, nije moglo do nas kroz gusto lisnato granje, ali ni lahor ne htjede zatreptati, da nas razblaži. Vrući zrak oduzimao nam dah.

„Nemoguće je tu ostati!“ rekosmo, te se povratismo u kuću, da u lijepom prostranom hodniku nastavimo pripovijedanje i veselu zabavu.

Što li je tu dolazilo na red! Spominjanje veselih i nestašnih zgodica iz djetinstva, pa dalje do zadnjeg rastanka sa školom, a dakako mnogo toga i iz kasnijeg života. Bio je to veseo razgovor.

Tada predloži jedna iz društva, da se pjeva. Pjesma za pjesmom tekla nam iz srca, razlijegala se hodnikom, orila cijela kuća.

Najednom nas u tom pobuni lajanje malenog psića. Prijateljica Nada, u čijoj smo kući bile, skoči, da vidi, tko je.

No dotle se već na zavitku hodnika pokazala plaho sijeda glava starca prosjaka.

Gdje je još čas prije orila vesela pjesma, nasta grobna tišina, tek slabašni glas kao iz podzemlja prekide je riječima: „Smilujte se, malu milostinju!“

Pogledasmo Nadu, koja je nepomično stala bila, ali najednom, kao da se tek prenula, zapita sažalno: „A gdje ste, djede Stanko, bili tolike dane, te nijeste došli? Podugo vas nijesam vidjela“.

„O milostiva gospođice, zar zbilja još primjećujete, da starac Stanko živi? Hvala vam na tom!“ govorio starac drhtavim glasom. „Ležao sam puna tri tjedna, a ne bih ni sad izašao bio, tresem se evo još od slabosti, ali — glad — glad —!“ Tu uzdahne starac duboko, a debela suza odmili polako preko upala mu lica, kao da ga miluje i teško se s njime rastaje.

Tad kao za sebe nastavi: „O, strašan je glad! Umrijeti bi bilo slatko poslije tolikih muka i patnja, ali od glada — oh ne — ne — strašno je!“

Suze nam zasjale u očima, slušajući te riječi i mnoga nam suza poteče niz lice.

Nada se okrene i ode brzo u kuhinju, a već za malo nosila je služavka jela starome Stanku. O, da ste ga vidjeli, kako slatko jede! A iz poluslijepih očiju kanula bi mu kadikad suza u sniježno bijelu bradu.

Nada ga nudila brižno i dala mu čašu vina, da se siromah okrijepi malo.

Starac se najeo i digao se, da pođe. Suza za suzom tekla mu niz lice. Ne čudimo se tome! Kad nesreća, bol i bijeda čovjeka goni, kad nitko za nj ne mari, kad se vidi ostavljen od svega svijeta, pa nađe ma jednu dušu, koja ima srca za njeg, onda se otvaraju izvori suza, onda olakšava ranjeno srce. Te su mu suze melem. Ne buni ih — one su lijek.

„Hvala, Bog vam platio!“ bilo je sve što smo čule, da je starac prošaptao.

Kao nekim tajnim glasom opomenute, skočile smo sve u taj mah i svaka poseže rukom u džep.

„Stanite, djede Stanko, počekajte!“ reče Nada, „da vam damo nešto novca, s kojim ćete moći koji dan doma ostati, da ne morate po ovoj žegi od kuće do kuće.

Milostinja, koja se skupila za jadnog starca, bila je prilična, jer je svaka dala, koliko je više mogla.

„Hvala!“ izreče samo starac, a glas mu zajeca, htio je dalje govoriti, ali nije mogao. Dignuvši ruku i pogled k nebu, kao da veli: „Onaj će platiti!“, okrene se starac i klecajućim korakom ode.

Šutjele smo. Silno nas uzbudio taj prizor. Veselja nije više u nas bilo. Nijesmo ni žalile, što nas je taj starac u njem pobunio. Sve naše misli bile su kod njega. No nijedna, osim Nade, nijesmo znale, tko je taj starac.

Tada će zapitati jedna: „Draga Nado, ti poznaš toga siromaha, vidjela sam po tvom govoru. Po odijelu, a i po izgledu, čini se, da je graničar. Sigurno znaš i što ga je nagnalo, da prosjački štap u ruku uzme. Daj nam pripovijedaj!“

Sve je zamolismo to isto, a Nada nam doista ispuni tu želju.

„Evo", reče, „koliko ja znam o djedu Stanku. Pravo sudite, da je graničar. Jest, odavle je, iz našega grada, ovdje se rodio kao sin imućna gazde. Bio mu je jedinac. Moj ga otac poznavao u muževnoj dobi i često veli, da ponosnijeg čovjeka nije vidio među graničarima. Bio to stasit, lijep čovjek, lica uvijek vedra. Kad bi išao, držao se ponosno, hod mu odavao bistro čelo, ali prema svakome bio je prijazan, prema odličnome uljudan, a djecu je ljubio izvanredno.

Bio je oženjen, ali djece nije imao, pa je mazio i ljubio tuđu djecu.

Dogodi se, da naglo umrije njegov čobanin i žena mu jedno za drugim, a ostalo je troje nedorasle djece, najstarijemu bilo jedva pet godina, a najmlađemu prošla tek godina.

Stanku bilo žao djece. Porazgovori se sa ženom, i ta bijaše dobra duša, te prime djecu kao svoju. Tko bi i bio rekao, da nijesu njihova? Tako su držana bila, kako pristoji djeci imućna graničara.

Prolazile godine, a oni postali stasiti momci, a Stanko svaki dan stariji. U svojoj ljubavi k njima nije opazio jadan, da srca tih mladića nijesu plemenita, da posluh i štovanje, što mu ga iskazuju ne potječe iz ljubavi, no iz koristoljublja.

Nesretni starac gorko je to iskusio. U svojoj požrtvovnoj ljubavi išao je tako daleko, da je oženio i najmlađega, prepisao svoj cijeli imutak na svoje posinke. Susjedi ga korili s toga, no on bijaše tako uvjeren o dobroti svoje djece, da nikoga nije slušao, tko bi ga inače savjetovao.

Neko je vrijeme išlo lijepo, ali malo po malo počeli posinci prigovarati i zanovijetati starcu, a malo po malo i drsko se prema njemu ponašati, kada bi ih očinski opominjao.

Kad je to starac vidio, zabolje ga srce i u tuzi svojoj spomene im, da je sve, što uživaju, njegova muka i stečevina. No nezahvalnici, mjesto da poprave svoju krivnju, počeše na starca zlim, i napokon se drznuše, reći mu, da pošto im je sve poklonio, njemu ništa ne pripada, te mora biti zadovoljan, kako oni hoće.

Gorki dani nastali po starca. Dobra mu žena bila već zaklopila oči prije, nego je mogla tu crnu nezahvalnost doživjeti. Ali on bijednik!

Napokon ga ne htjedoše niti trpjeti u novo sagrađenoj kući, već mu dadoše postelju u štali i to, kao od milosti.

No ponosni graničar ne prima milosti od onoga, koga je iz gliba izvukao i čovjekom učinio, radije će na tuđa vrata poći.

I tako Stanko sa štapom, svojim jedinim blagom, izađe iz djedovine svoje, izađe iz dobra, koje je i on svojim znojem i žuljevima uvećao, imućni nekad gazda, ponosni graničar, sada, tugom slomljeni, teretom pogrbljeni, jadni prosjak! Od praga do praga ide štapom u ruci već mnoge i mnoge godine, od milostinje živući, dok se posinci njegovi razmeću u bogatoj mu kući.

Pitate možda: zar mu ne puče srce kraj tolike nesreće i tuge? O ne! Tuga srce lomi, ali ga lama polako, jer kad bi naglo svršila, ne bi muka velika ni bila.

U maloj kućici u dvorištu stanuje, a siromašni ljudi, kod kojih je taj zaklon našao i sami nemaju mnogo za život.

Eto to vam je život djeda Stanka. Vidite li, što učini ljudska nezahvalnost!"

„Ha!" doda jedna iz društva, „pa onda ima još ljudi, koji kažu, da nema neba, nema života iza zemnoga, nema nagrade, nema kazne iza smrti! Zar je moguće, da taj čovjek za svoju žrtvu primi samo ljudsku plaću — nezahvalnost? Ta gdje bi tu bila pravda? Ne, to nije moguće! Ima mjesto, gdje se plaća dobro, gdje se kazni zlo! Jadni Stanko! tvoja će plaća morati biti sjajna, dvostruka! Ti si činio dobro, a trpio mnogo! Bog će ti sve to naplatiti!"

Dugo se još kretao razgovor oko starca. Kako bi se negdje njegova vjera u ljude bila opet povratila, kad bi znao bio, koliko nas je, koje ga od srca žalimo.

Siromah Stanko! on je već čvrsto uvjeren bio, da se nitko na svijetu za njega ne brine, da ga nitko od onih, koji mu dobacuju milostinju, ne poznaje više.

Pa ipak! Nijedan čovjek nije tako baš ostavljen, da se ne bi bar tkogod za nj brinuo. Dogovorile smo se taj dan, da ćemo svaka nješto pridonijeti, da djedu Stanku olakšamo zadnje dane života. Nada je preuzela, da bude posrednik.

* * *

Osam dana iza toga prolazila sam baš o podne pokraj crkve. Zvona odzvonila pozdrav anđeoski, a onda zaječila kao uzdišući — oglasivala mrtvaca.

Kraj mene prolazio neki starac. „Tko je to umro?" zapitam i nehotice, premda sam mogla misliti, da ću čuti kakovo nepoznato ime.

Starac me pogleda i reče: „Ne ćete ga poznavati, stari Stanko Crnatović, koji već mnogo godina u mojoj kući sjedi".

„Nije li to djed Stanko, što je gradom išao prositi?" upitam ja naglo.

„Jest, gospođice", starac će, „to je on. Pred osam dana bio je zadnji put prositi. Vidio sam, da je taj dan donio više novaca, nego je ikad bio u stanju za mjesec dana isprositi. No od tog dana bivao je sve slabiji i jutros je umro".

„Umro, usnuo, da zaboravi ljudsku nezahvalnost, da se odmori od patnja i stradanja", dodam kao za sebe, i zahvalivši starcu odem brzo i to ravno k Nadi da joj javim, što sam čula. Nadin otac, čovjek plemenit, pobrinuo se, da je nabavljeno sve za siromašan, ali dostojan pokop.

Mali je to sprovod bio! Ta istina je ipak, što je rekao djed Stanko, da su ga ljudi već zaboravili.

Ha! tko će siromaha prosjaka da prati do groba?!

Možda su oni, koji su vidjeli nas sve, cijelo ono društvo od neki dan, ići za lijesom, mislili, da idemo od duga vremena ili od puka slučaja. Možda nam se tkogod i čudio, ali mi smo znale, da nije slučaj, da nije dugi čas bio, koji nas je vukao za tim lijesom.

Ne, neko osobito čuvstvo je to bilo! Ja bih rekla, da sam osjećala tako, kao da idem za lijesom najvećeg uglednika. Jest! ja i danas osjećam štovanje prema čovjeku, koji je kao prosjak umro, kao žrtva svoje dobrote i ljudske nezahvalnosti.

Ono nekoliko grudica jeknu s crnoga lijesa, a meni bilo, kao da moram uskliknuti:

„Slava tebi, pokojniče! Sa štovanjem ti bacam zadnju grudicu u tvoj mirni stan! Snivaj slatko! Tu ćeš imati mira!“

Jesen.

Još se plavi nebo vedro,
Još ga zlati sunca čar
Al' je bljeđe plavetnilo,
Al' je slablji sunca žar.

Još je drvlje puno lišća,
Još ugodan, svjež je zrak,
Ali lišće žuti, ruji,
A sve brže pada mrak.

Još se poljem pjesma ori,
Vinogradom tam i tud,
Ali zadnji plod se bere —
Pa tad muk će nastat svud. —

Studen vjetar dok zahuji,
Stresť će prvi listak žut,
A za njim će milijuni
Krenut na taj isti put.

Pusto drvlje — pusta gora —
Pusto bit će polje, vrt,
Ljudsko srce ćutjet s'jetu,
Jer ga od svud kruži — smrt!

Slika.

Mladi slikar Kraljević šetao je puna dva sata po svojoj sobi i nebrojeno puta prekinuo svoju šetnju, da uzme u ruku risarsku bilježnicu, ali svaki put je opet ostavio i šetao dalje. Nije našao, što je tražio i želio. Nakanio je naime poslati na svjetsku izložbu sliku, svoje djelo, ne bi li si njome položio temelj sretnoj budućnosti. Ali ta slika imala je biti nešto krasna, nešto osobita. A toga on nije mogao među svojim crticama naći, ili bolje rekavši, on nije sam sebi vjerovao, da bi to mogao naći.

Proljetno mu sunce obasjalo sobu i kano da ga je zvalo u prirodu. Uzme kaput i šešir i pođe iz kuće. „Možda mi putem pane na um što dobra“, reče sam sebi, izlazeći iz kuće.

U glavnim ulicama bilo tako bučno, da bi čovjek jedva mogao i stalnu misao u glavi pridržati, kamo li novu naći.

Da izbjegne toj buci, pođe Kraljević u mirnije pokrajne ulice. Sunce mu godilo, mušice zujale zrakom ptičice veselo cvrkućući prolijetale, a on se udubio u misli i išao sve dalje i dalje. Došao u predgrađe. Tu već nije bilo onih utrpanih kuća, onih zidina, što ti više puta umaraju oko — ne, tu je posve drugi život bio. Male kuće s prostranim dvorištima i krasnim vrtovima, u kojima se bijelilo i rumenilo od cvijeta raznih voćaka, a sve se talasa kao more: tu nizina, tamo brežuljak. I našem slikaru bilo neobično pri duši.

„Krasna li pogleda!“ prozbori sam sebi, idući dalje, a oko mu se željno napajalo svim tim proljetnim čarom.

Najednoć dođe prema dolini, koju nije mogao opaziti radi brežuljka, koji je skrivao bio. Bila to prostrana livada. Kao očaran stade slikar i blaženim pogledom gledao onamo, ali ne livadu radi šarenog njenog saga, nego divnu sliku na toj livadi. Usred nje stajala mala trogodišnja djevojčica u modroj opravici. Zlaćana joj kosica u gustim uvojcima okružavala glavicu, a na njoj počivao vjenčić bijeloga krasuljka. Oko vrata imala mala vijenac od ljubica, a i ručice bile joj pune toga mirisnog cvijeća. Prema njoj stupale dvije oveće djevojčice i došavši do nje, obijesno joj se poklonile, govoreći: „Zdravo, vilo proljetnico! Udijeli i nama, zemskim stvorovima kojigod mirisni cvijetak, da se i mi njim nakitimo!"

A mala se slatko nasmijala, pa istresla pune ručice svoje nad njima, a one stale veselo kupiti rasute ljubice.

„Evo moje slike!" klikne Kraljević, „ja sam je našao!"

Prva mu briga bila saznati, tko je ta krasna mala djevojčica. Bila je kćerka mlade učiteljske udove Knežićke, sva sreća, radost i blago njeno. Kraljević je odmah sutradan potražio i zamolio, da mu dopusti slikati malu Slavicu. Gospođa Knežićka nije mu te molbe odbila i tako on već doskora započne svoju sliku.

Kad je s njom gotov bio, bio je i sam razdragan njenom ljepotom i poslao je na izložbu, ne sa strahom i sumnjom, nego srcem punim nadom i uvjerenja za uspjeh. I nije se uzalud nadao. Iza otvorenja izložbe sve su novine pisale o njegovoj slici, slavile ga i proricale mu, kao mladom umjetniku, veliku budućnost. Našao se i kupac slici. On je dobio

za nju trideset tisuća forinti. Sretan i presretan pohrlio je Knežićki, da joj saopći svoju sreću, kojoj se i ona toliko veselila.

Za koji dan bio Slavičin imendan. Kraljević je pisao Knežićki, da primi ona u ime Slavice njegove najtoplije želje i mali dar za Slavicu — a taj dar iznašao je ravno tisuću forinti.

Još isti dan došla je gospođa Knežićka k njemu, veleći, da ne može podnipošto primiti toliki novac. Ali joj on odvrati: „Slavica je meni donijela sreću; ja joj se vrlo slabo tim odužujem. Stavite joj taj novac u štedionicu; dok odraste, trebat će ga".

Ona morade dakle pridržati novce i dala ih u štedionicu, znajući i sama, koliko će dobro doći Slavici, jer, osim ono malo mirovine, nije joj majka ništa imala.

Prolazile godine, a Kraljević, ohrabren prvim sjajnim uspjehom, penjao se sve više i više, postao glasovitim slikarom. Kad se oženio, pohodio je sa svojom mladom suprugom među ostalima i gospođu Knežićku, pa su se one i kasnije često polazile.

Slavica rasla i postajala sve snažnijom. Kad joj je bilo jedva petnaest godina, razboli joj se mila majka i umre, ostavivši je samu. Ali ne ipak samu! Ostali joj dobri prijatelji, koji su je ljubili kao svoje dijete, kojima je majka na smrtnom času preporučila. Bili su to Kraljevići.

Oni je odmah po majčinoj smrti uzeli k sebi. Opsipali je ljubavlju i prijaznošću, da joj umanje bol za žarko ljubljenom majkom i makar da je to vrlo teško bilo, ipak se je vremenom priviknula i vraćala im ljubeznošću njihovu dobrotu.

Malo po malo nestalo ove teške tuge, koja se samo suzama i uzdasima olakšava, ona je mislila na svoju majku kao na dragu sveticu, koja je s neba gleda i blagoslivlje. Kad je počela opet nositi svjetlije haljine, iznenadi je gospođa Kraljevićka lijepom svijetlomodrom haljinom — to je bila Slavici najmilija boja, a i divno je pristajala njenoj zlatnoj kosi i modrim, sjajnim očima.

„Još te jedamput moram slikati, Slavice!“ reče Kraljević.

„Ali sada nijesam više mala kao onda“, nasmija se Slavica.

Kraljević ju je doista još jednoć slikao i opet kao „Proljeće“. Ta ona je u istinu bila pravo proljeće! Slika je predstavljala Slavicu u njenoj modroj opravi. Oko nje cvalo samo proljetno cvijeće, do nogu joj same ljubice i krasuljak, a ona smiješeći se, držala nad glavom savijenu grančicu kajsije, punu cvijeta, dok je povrh nje letjelo cijelo jato lastavica.

I opet je slava slikareva letjela svijetom, a lijepa djevojka, koja mu je toliko sreće i slave donijela, brala je najljepši plod te slave — pravu, iskrenu, roditeljsku ljubav u kući slikarevoj.

Majčina ljubav.

Po dvorištu koka šeće,
Eno vodi mlade svoje,
Svaki čas joj brižne oči,
Kan' da milu djecu broje.

Gled' te, sad je našla zrnce,
Pa ih zove brže k sebi,
Nek s' otimlju, ma da j' jedno,
Pojela ga sama ne bi.

Čujte, kako čavrljaju!
Svako nešto drugo zbori,
A majka ih samo sluša,
Pa im katkad odgovori.

Sad visoko pod oblaci
Grabežljivac kruži ljuti,
A majčino brižno srce
Opasnost si djeci sluti.

Čujte, kako plašno kriči,
Gled' te, kako širi krila;
Ko da malim svojim viče:
„K meni, k meni, djeco mila!“

Skupila ih pod okrilje,
Pa put neba gore gleda,
Kô da zbori grabežljivcu,
Da mu čeda svoga neda.

Tako ljubi, tako štiti
Slaba ptica čeda njena!
Spram ljubavi tvoje majke,
D'jete moje, to je s'jena!

Zahvalno sjećanje.

Davno se je pokrila zemlja, davno obukla odoru svoju, satkanu od dragulja, onih čarobnih dragulja, što zablještuju oko ljudsko, ali se rasplinu, čim ih ruka ljudska takne.

Davno jure veselo saone preko smrznuta snijega, oj, kako milozvučno ječi glas zvonaca i sićanih praporaca, pucketanje tanka biča, topot snažnih kopita! Oj, kako se divno leti preko tog sniježnoga mora! Bez cilja, bez kraja mogla bih se tako voziti, uživajući, snatreći.

Na širokom, otvorenom mjestu, tako zvanom trgu mjesta P., skupilo se mnoštvo djece sa svojim malim saonama, da se i ona sanjkaju, da uživaju.

Pa kako će? Hej, nema saona, koliko djece! Koliki je došao amo, koji željno gleda u one male saone, rado bi se vozio, ali nijesu njegove. On će drage volje deset puta vlasnika vući duž cijeloga trga samo da mu dopusti, da se i on dva puta tuda prosanjka.

Danas je četvrtak poslije podne! Valjda su naučili zadaće svoje, pa su opet evo došli sanjkati se. Čudna otimanja, čudna li željkovanja!

Ima tu dječaka i djevojčica. Sanjkaju se, viču, smiju se. Tamo eno slučajno zapeli, izvrnule se saone, onaj ispao iz njih, nu na sreću, nije sa visoka, pa se nije mogao stući, a nije mu se teško ni dići.

Ondje se prepiru, koliko puta se je već Slavko vozio. On tvrdi 7, a oni vele već 10. Tko ima pravo? Zar mi znamo?

Pustimo ih, neka se nagađaju, a mi pođimo debelom dudu, na kraju trga, da vidimo, tko to tako mirno tamo stoji.

Eno lijepe mlade djevojčice od kojih 8—9 godina. Kosa joj je kestenjaste boje, povisoko joj čelo odaje mudru joj glavicu. Ispod čela gledaju dva kao nebo vedra oka tako sanjljivo u taj metež, a mala joj rumena ustašca podrhtavaju od pritajenih suza, koje bi valjda tako rado potekle preko njenih bijelih obrazića. Još da otvori ta ustašca, pa da se bar nasmiješi, ej, onda bi se vidjela dva krasna niza bisernih zubića, poređanih, da ne bi mogao ni na tankoj svili bisernog zrnja ljepše nanizati. Je li, da je to lijepa, krasna djevojčica?!

A zašto se i ona ne sanjka? Zamolila je nekoliko njih, da joj to dopuste, ali su je odbili. A bila je tiha i mirna kao anđelak, te nije nikome moljakanjem dosađivala, a drugarice je u onoj hitnji i metežu poslije i zaboravile.

Gledajući u malu Milicu Hertićevu, nijesmo kanda ni opazili, da su blizu nje stale saone, u kojima sjedi u zimsku kabanicu obučen gospodin.

Zaustavio je kočijaša, pa promatra taj život i veselje djetinje. Kako ga to zanima! On promatra tako živo, kao da se i on tek jučer tu s tom djecom igrao. I čini mu se, da poznaje djecu! Gle, ovo je Andrija Rulić, ono Mitar Devčić, ono Aleksa Milić, ono Joža Dušić, ovo je Ančica Janjićeva, ono Mara Ribarovićeva, ono opet Lucija Ratkovićeva.

Pa zar ih zbilja prepoznaje? Zar su to oni? On se nasmiješi, pa si tiho reče: „A kuda me odvede uspomeno? Koliko li su ljeta tome, da su se ti, čija imena spomenuh, ovdje igrali! Valjda nijesu oni ostali

djeca, sâm ja postao mužem! Ali da, bit će to njihova djeca.“

Stranac se zamislio. Daleko ga odvele misli u prošlost.

Velim stranac! Zar je on ovdje stranac? Nije, ne! Ta eto pozna skoro svako dijete tu. Nu minu preko dvadeset godina, kako je ovdje zadnji put bio.

Rodio se tu od siromašnih roditelja. I on je nekoć po tom trgu tumarao, željno u tuđe saone gledao, pa morao moljakati, da se smije sanjkati na njima. O, a koliko je puta uzalud molio!

No bila je jedna djevojčica, o, on je se još dobro sjeća, kao da joj gleda plave oči blijeda lica s visokim čelom, to je bila kći mjesnoga trgovca Ljubića. Ona je žalila siromašnog dječaka, pa se znala na cijeli sat odreći svojih saona njemu za volju. Ali zato je on nju uvijek sanjkao, kad bi došla na trg.

Svršio je četiri razreda i bio izvanredan učenik. Dobri mu učitelj uvijek govorio, da je šteta, što ne može nastaviti nauke. Ali otkuda?

U to mu nekako naglo umru otac i majka, a on osta sam samcat. Na kućici bilo je duga i dok je sve namireno, ne osta njemu ništa. Kuda je mogao? Molio ovog, molio onog, da ga uzme k sebi. Tako ga uze jedan čovjek, da mu čuva ovce.

On je tjerao svoje ovce na pašu, ali duša njegova bila je stvorena za nešto većeg, duh njegov tražio je neumorno hrane. Promatrao je ljepotu prirode, koja ga okružavala i on je to umio nekom vještinom opisati, a često bi stvorio o ovom, ili onom, i malu pjesmicu. Knjiga ga nikad nije ostavljala. A tome je najviše pridonio dobri mu učitelj. Davao mu je lijepih knjiga za čitanje, pitao ga uvijek za sa-

držaj i tako se je plemenila duša tog mladog pastira koji je uza svoje stado učio.

Zemljopis je osobito volio.

I taj mu je dao gosp. učitelj, dao mu je i atlas, u kojem je mogao vidjeti, gdje su zemlje, gore, vode i gradovi, o kojima uči i čita.

Pri tom je znao, po običaju pastira, pružiti se po zelenoj travi, knjige pred sebe, na lijevi se lakat nasloniti, a desnom rukom tražiti mjesta po atlasu.

Učeći tako jednoga dana nije umah ni opazio fino obučenog gospodina, koji je, stavivši mu se za leđa promatrao njegov mar u učenju. Kad ga Mirko Garetić, tako se dječak zvao, opazio, skoči, skinuo šešir i pozdravi uljudno stranca.

„Ti ovdje u prirodi, na čistom zraku, učiš?“ Valjda ti se bolje dopada, nego kod kuće?“ upita ovaj.

„Kako vidite, gospodine, ja ne bih mogao kod kuće učiti“, odvrati Mirko, pokazavši rukom oko sebe svoje stado. „Ja moram ovdje biti.“

„Dakle si ti pastir ovog stada?“

„Jest, gospodine!“

„To ti onda učiš od veselja! Koliko si razreda svršio?“

„Četiri, gospodine.“

„Pa kako nijesi mogao dospjeti dalje u školu?“

„Mirko mu ispripovjedi sav svoj život, otkri mu svoje cijelo duševno stanje. Stranac ga slušao pozorno, a kad ovaj dovrši, upita: „A bi li ti, sinko, htio ostaviti svoje ovce i selo svoje, koje vidim, da voliš, pa ići sa mnom u Z.? Ja nemam nikoga svoga, držao bih te kao sina, ti bi ondje svršio nauke i postigao ono, što u duši želiš.“

Gospodine! klikne Mirko, „je li moguće, da biste vi htjeli mene, siromašno pastirče, tako usrećiti?!“

I kad mu stranac reče, da je tako, poljubi mu Mirko zahvalno ruku, a već sutradan bio je na putu u Z., na putu u svijet, koji je tek snio kraj svog stada.

O, koliko novosti pružao je njemu taj svijet, a osobito bijeli, vele lijepi grad Z.

Mirko se svom dušom podao naucima na veselje svome blagom poočimu.

Godinu za godinom svršavao sjajno i svršio najviše nauke, dobio mjesto državnoga činovnika u Z.

Već nekoliko godina na tom mjestu bio, a tada si zaželi vidjeti jednoć svoj rodni kraj i eto ga vidimo, gdje, dovezavši se na trg, promatra jednu sliku iz nekadanjeg svog života.

Sva je ta lica već promotrio, sva kanda pozna! A gle sad je opazio i Milicu!

„Gle Ljubice!“ reče poluglasno. Mala ga čula i pogledala ga.

„Hodi amo, dijete moje!“ zovne je on. „Kako ti je ime?“

„Milica Hertić“, odvrati mala.

„A kako ti se zove majka?“

„Ljubica.“

„Dakle ipak!“ reče poluglasno, pa opet zapita: „A što ti radi majka?“

„Mama šiva.“

„Imaš li još oca?“ upita je dalje.

„Nemam, gospodine. Ja ga nijesam nikad poznala.“

„A bi li ti mene odvela k tvojoj mami?“

„O, kako to ne bih“, reče mala.

„E onda hodi k meni u saone, pa ćemo se donle sanjkati.“

Koliko li veselja! Što joj bile sada male saone, ona se je na pravima vozila.

Mirko Garetić nađe svoju nekadanju prijateljicu u lijepo uređenoj, čistoj sobi, onu istu lijepu Ljubicu, kojoj je ipak briga urezala lake nabore na krasnom čelu.

Ona ga nije umah prepoznala. Ta tko bi prepoznao siroče u tom finom gospodinu!? Kako se je veselila, da je nije zaboravio! Ispripovijedala mu je sav svoj život. Iza smrti muževe ostala joj je kuća, ostalo i nešto novca, no to nije dostajalo za život pa je stoga morala drugima šivati. Oskudijevali nijesu, ali se je moglo i bolje željeti.

Gospođa Hertićka zadrža prijatelja si na večeri i tu je još mnogi mili spomen iz školske dobe, iz prošlosti, povučen u sadašnjost.

Milici se dopao gosp. Garetić, jer joj je tako lijepo pripovijedao o Z. Ona mu je rekla svoju najveću želju, naime, da bi htjela biti učiteljica, ali da mama veli, da je to nemoguće, jer da nema sredstava.

„Gospođo“, reče gosp. Garetić, „zašto ne bi to moguće bilo? Meni pada na um nešto, ako bi se to vama sviđalo. Moj poočim je star, on treba nekog tko bi ga obzirno dvorio, a nije to kod njega teško. Ne bi li vi htjeli za volju djeteta svoga, njegove budućnosti, preuzeti to mjesto?“

„Teško mi je ostaviti moje seoce, gdje sam se rodila i odrasla, gdje mi mili sanak sniju, ali teško mi je i to pomisliti, što bi s mojim djetetom bilo, da mene nije. No vi ipak vidite prijatelju moj,

da je to nemoguće, odlučiti se u času, stoga vas molim, dajte mi vremena do sutra.“

„Dobro dakle, sutra ću doći po odgovor.“

I kada je sutradan došao, pruži mu ona ruku i reče: „Za volju budućnosti djeteta moga ostavit ću rodni kraj.“

Za nekoliko dana preseli se gđa. Hertićka i dobra Milica u Z., gdje ih je gosp. Garetić srdačno dočekao, a i starac se tome dolasku vrlo veselio.

I iza ljeta, kad je Milica postigla želju svoju, znala je često u šali reći majci: „A sve to imam zahvaliti tebi i tvojim saonama, kojih se gosp. Garetić uvijek tako živo sjeća.

S Bogom pošle.

Da l' vam reklo sunce sjajno,
Da na put vam valja poć?
Da za kratko, kratko vr'jeme
Zimske bure već će doć?
Il' vas gone tajne sile
Na put veće, ptice mile?

Ah, vas valjda plaši magla,
Il' oblaka hitrih l'jet?
Il' vas goni strah, jer veće
Mnogi ljetni bl'jedi cv'jet?
Vi bježite naše kraje
Jer slabije sunce sjaje.

O pak sretno onda, sretno!
S Bogom pošle u kraj nov!

Primio vas svatko rado,
Kao mi, pod mirni krov!
Sretno, sretno putovale
U kraj dalek, ptice male!

Znam, da ćete sad odovud
Poletjet na cvjetni jug,
A hrvatske zemlje vam je
Još preletjet mnogi lug,
Mnogo gorje, mnogo dolje,
Mnogo mjesto, mnogo polje.

Usliš'te mi molbu jednu!
Pojte milom zemljom svud,
Da je ljubim, da je štujem,
Da za nju mi bije grud,
Spomeni su tuj mi sveti,
U njoj želim i umr'jeti.

A sad s Bogom, ptice mile!
Daleko vam valja poć,
Broditi vam valja zrakom
Mnogi danak, mnogu noć.
Al sred toplog južnog kraja
Sjetite se zavičaja!

Pa čim prvi zračak sunca
Javi opet život nov,
Ostavite tuđe kraje,
Pod domaći doć'te krov!
Nema naime ljepšeg kraja
Od Hrvatske — zemskog raja!

Iz mojih uspomena.

Kakov li je to neobičan život i žamor bio jednoga dana u tome malom seocu divne naše domovine! I priroda kano da ga proslaviti htjela. Sunce sipalo svoje žarke zrake na zemlju, obasjavajući bijele seoske kućice, igrajući se u još bujnom zelenilu lišća. Kao mirno bijelo janje usred livade činilo se seoce, a cijelu tu krasotu kao da je zagrlila svojim zelenilom i hrastova šuma, koja ga je odasvuda opasala bila.

Sa svih strana maloga sela vidiš seljanke, kako vode za ruku po jedno, po dvoje djece, koja su u svečano ruho obučena, te veselim licem i lakim nožicama stupaju uz majke, a oči su im uprte u vele lijepu kuću u sredini sela.

Kakav li je to bio dan? Bio je to — prvi školski dan!

Kako li je moje srce tuklo od veselja, kad su ta dječica stupila unutra i pozdravila sa: „Hvaljen Isus!“ kako ih majke doma naučile.

Moj pogled bio je željan, da u tome prvom mahu zaviri u male te grudi, da vidi, kakova se čuvstva u njima roje, pa bilo je to kod mnogoga i posve lako, jer im i pogled to odavao.

U razmišljanju pobunio me dolazak triju seljanka, susjeda. Svaka mi dovela po jednog sinčića. Prvi od njih bio lijep dječačić tamne kose i velikih tamnih očiju, svježa rumena lica i živahna kretanja. Veselo me pogledao tamnim svojim vedrim okom i pozdravio me. Zapitam ga, kako se zove. „Mijo M....“, odgovori glasno i veselo mali.

Pošto sam progovorila nekoliko riječi s malim, i majkom mu, obratim se na druge dvije susjede. Jedna je od njih držala za ruku dječačića plave kose i blagih, modrih očiju. Čitala sam u njima djetinju nevinost, ali ne veselje. On je plakao.

„Što ću s njim, gospodično?“ reče zabrinuto seljanka, „on ne će u školu!“

„A kako se zoveš, dijete moje?“ zapitam ga.

Odgovora nijesam dobila. Majka mi reče, da se zove Milan R.....

Uzalud moje riječi, uzalud veselje druge djece, a osobito maloga Mije. Milan je plakao i plakao i čvrsto držao za ruku majku, koja mu govorila: „Gledaj, kako je lijepo u školi“. Gle, koliko je tu djece! Tu ćeš se učiti, pa ćeš biti danas sutra pametan čovjek, zlato moje!“

Tek sad sam čula prvu riječ iz usta Milanovih kada kroz plač reče: „Ja ne ću u školu, ja idem u šumu k tati!“

Seljanka mi rastumači, da joj je muž gazdinski pastir i da je uvijek po šumama, tek na koji dan dolazi kući, a Milan da je od svoje treće godine s njim bio.

Sad sam pojmila onaj nevini pogled plavoga mu oka, sada sam pojmila, zašto ne će u školu; sada sam pojmila i to, da ga ne veseli društvo djece. Odrastao je u tišini šumskoj, gdje je vidio samo ljepotu prirode, gdje je slušao pjesmu oca svoga i umilnu svirku pastirske frule, gdje je slušao poj ptica i tajanstveni sklad zvukova zvonaca mirnoga stada, a jedine mu igračke bile sitno cvijeće i jutarnja rosa.

Tješila sam ga, da će dva puta na tjedan opet moći u šumu, ali žalost toga maloga srca nije bilo

lako izbrisati. Teškom sam ga mukom zadržala, kad je majka kući pošla.

Za Milanovim leđima stojao plačući treći dječak. Bio je veći od prve dvojice. Velike mu oči odavale neku pospanost, a tako isto i puno, ali blijedo lice.

Kad sam ga vidjela, mislila sam, da je to po običaju djece, koja plaču, čim drugog vide plakati. No doskora sam se uvjerila, da tome nije tako. Majka bogata gazdarica, pripovijedala mi, kako uz svoje silne poslove nema vremena, da se puno s djecom bavi, te su prepuštena mlađima u domu. Sluga jedan da je naučio maloga, često se s njim vozikati i što se bliže primicalo vrijeme da u školu ide, to je više taj čovjek djetetu školu otuđivao kojekakovim izmišljotinama. Mali napokon nije htio čuti, da u školu ide, ali strah pred ocem natjerao ga, da je od kuće pošao mirno. To se više protivio sada, da u školi ostane.

Škola se sve više punila veselim licima, ali na moja dva junaka to nije ni najmanje djelovalo.

Kad je većina djece sakupljena bila, pomolim se s njima Bogu, a tad sam im govorila kao majka, mališi su me pozorno slušali, samo me je Živkov plač prekidao, dok je Milan prestao bio plakati. Suze mu još visjele na trepavicama i sjale na očima, koje je upro bio u mene.

Prošao prvi školski dan. U jutro drugoga dana željno sam čekala, da vidim, hoće li mali moji susjedi doći u školu. Evo Mije i s njime Milana, ali nema Živka. Mijo se sav sretan smiješi, a i Milan.

„Nu, Milane", rekoh, „je li da je lijepo u školi?"

„Da, da je lijepo!" reče otvoreno mali, a Mijo doda: „Gospodično, Milan je rekao, da ne će više u školi plakati, da će on rado ići u školu".

„Tako valja, dijete moje!" rekoh, pogladivši plavu mu kosu, na što se je sretno nasmiješio.

„A gdje je Živko?" zapitam Miju.

„Zvao sam ga u školu, ali nije htio ići. Rekao mi je, da on radije ide sa slugom voziti pastirima kruh i jelo u šumu, nego da ide u školu".

Drugoga dana došli Mijo i Milan u školu i prije moga dolaska, te počeli kao mali učitelji drugovima svojima pokazivati, kako se prave crte, koje sam ih dan prije učila. Haj! koliko im to bijaše veselje!

Milan se sada sam sebi čudio, kako je mogao plakati prvi dan i željeti, da ne ide u školu. Oko osam sati eto Živkova oca. Jednom rukom vodio Živka, u drugoj nosio vitku šibu, koja je jedina, uz strogi očev pogled, mogla držati Živka, da ne viče po svom običaju. Ljuto se tužio bogati seljak na nevaljala sina i na odlasku ostavi mi ga skupa sa šibom.

Čim je otac bio na ulici, počne Živko vikati i plakati, pa ustavši sa svoga mjesta, potegne k vratima.

„Čekaj, sinko," rekoh ja zakrčivši mu put, „tu ćeš ostati!"

I ne obaziruć se dalje na njegov plač, počnem s drugom djecom bezbrižno govoriti.

Tako išao dan za danom. Mijo i Milan bili izvrsni učenici, nijesi mogao reći, koji je bolji, uvijek se natjecali u učenju, kao hitre lastavice u lećenju. Uz njih moram spomenuti još jednu sjajnu zvjezdicu u mojoj školi, Vladimira J . . . . . a, koji im bio treći vjerni drug.

A Živko? Po nekoliko bi dana dolazio u školu onda ga opet po nekoliko nijesam vidjela. Je li čudo da nije ništa naučio. I kad je i u školi bio, misli mu bile daleko od nje. Glas moj, glas dobre djece, odbijao

se od njega, kao od nepomičnog kamena. Srce osta hladno, a glava prazna.

Prošli prvi mjeseci, došla i zima. Živko kao i u ljetu: kud sluga, tu i on, tek kad bi ga otac potjerao u školu, vidjela sam ga. Sva moja muka, da ga popravim, bila je uzaludna. Milan je uvijek bio mirne ćudi, ali zato su Mijo i Vladimir bili starješine u školi, te su za moga odsuća druge učili, a starješine su uvijek bili pripravni, da svakome sve pokažu i da mu pomognu, gdje je trebalo.

Jednoga dana došao liječnik u selo, da pregleda djecu, jer se u selu pojavila vratobolja. I zbilja, bilo dosta djece, koju je pohodila nemila ta bolest.

Dan na dan zujilo zvono plačućim glasom kojem nevinčetu na vječni put. Molila sam se Bogu za svoju školsku djecu, jer mi troje oboljelo. Među njima bio i moj Mijo. Preporučim majci mu, da na nj pazi i kako da s njim postupa, a ovda, onda poslala sam mu malen darak, da ga razveselim.

O, kako mi je tužno bilo vidjeti prazno njegovo mjesto! Pa ipak sam se nadala, da ću Miju opet vidjeti. U mom duhu sjedio on opet na svom mjestu, blijed doduše i slab, ali moj stari dobri Mijo. Niti sanjala nijesam, da bi moglo biti, da ga i ne vidim više nikada! Pa ipak bilo tako!

Jedno jutro oglasi opet zvono smrt djeteta, a kad su djeca u školu došla, stupi Milan plačući k meni i reče: „Gospodično, umro je Mijo!“

„Mijo je umro?!“ rekoh samo i izađem naglo iz škole, a suze mi navrjele na oči. U školi nijesam mogla cijeli dan misliti na drugo, no na Miju. Sve sitnice iz njegova školskoga života dolazile mi u pamet, vidjela sam ga na praznome njegovom mjestu.

A najteže mi bilo to, što nijesam smjela onamo otići, da ga vidim. Zima je bila, nigdje cvijetka, da mu zadnji vjenčić spletem. Ni druzi ni družice nijesu mu mogli zadnju ljubav iskazati, da sprovedu svog dobrog Miju do hladnog groba. Samo u školi molili smo se svi za njega Bogu. Kad su ga ponijeli na groblje, turobno je zvonjelo zvono, stajala sam moleći kraj prozora u svom stanu, a srce me boljelo silno. Nijesam li imala pravo da plačem?

Nosili su u grob sjajnu zraku svijetla, koja je oslađivala moj teški rad. No bila je volja Božja! Istom drugi dan bila sam mirnija. Taj dan bio i Živko u školi. Progovorila sam svoj djeci o smrti Mijinoj, naglasivši njegovu dobrotu, njegovu ljubav prema školi, prema drugovima. Opomenula sam ih, neka se ugledaju u pokojnoga svog druga. Mnogo je dijete zaplakalo.

Pogledam Živka. Prvi put sam opazila, da je i on pozorno slušao. Od toga dana, kao da je drugi postao. Redovito je dolazio u školu i uvijek sam ga našla uz Milana ili uz Vladimira, koji su ga učili.

A kako to? Jednoć je rekao Milanu: „I ja ću učiti i dobar biti i marljivo u školu ići, jer samo za to su Miju svi voljeli, što je on tako činio; zato je i gospodična za njega molila, zato je i moja mama za njim plakala!“

I na koncu godine dobio je Živko dobar prvi red i prešao u drugi razred, u kojem je vrlo dobar učenik bio i samo mu je malo junaštva manjkalo, pa bi se bio i on natjecao s Milanom i Vladimirom, koji su bili vjerni drugovi i po starom se običaju natjecali u učenju.

A na seoskom groblju pod malim humkom, na kojem cvate mirisno cvijeće, slatko počiva moj dobri Mijo.

Vesele misli.

S Bogom, ptice lakokrile,
Mali, šarni sv'jete!
S Bogom i ti, raznobojni,
Mirisavi cv'jete!

S Bogom, travo, s Bogom i ti
Požutjeli liste!
Na odlazak, il' na počin
Spravili se vi ste!

S Bogom, žaru toplog sunca!
S Bogom, pjesmo slatka!
S Bogom, polje, s Bogom, šumo,
Puna blagog hlatka!

S Bogom žarko ljeto, puno
Slasti, poja, cv'jeća!
Sinja magla, šuštaj lišća
Na zimu me sjeća.

Al u duhu čujem zvonca
I praporce sitne,
Vidim konje vilovite
I saone hitne,

Kako lete kano ptice
Preko dola, br'jega,

Kroz to more, blistajućeg
Na sunašcu, sn'jega.

Vidim djecu svježa lica,
Kako od svud vrve,
I po zraku vidim letjet
Grude sn'jega prve.

Čujem baku, pokraj peći
Kako djeci priča,
I dječicu, kako broje
Dane do Božića.

I slušajuć, gledam duhom
Ote slike zime,
Pa me tada nujne misli
Odbjegnu sa svime.

Pa kô d'jete, štono željno
Svakim danom čeka,
Mislim i ja čekam — p r v u
P a h u l j i c u s n'j e g a!

Grančica jorgovana.

Bilo proljetno doba, početak svibnja. Dani divni, topli od cvijeća i pjesama satkani, baš prava milota!

Čovječje srce obuzela ta milina, istjerala iz njega tugu, brigu, turobne misli, pa mu se grudi šire od radosti, svijet mu se čini nekakvim rajem.

Tu gle, otkrio se i starac, pa pušta povjetarcu da ga miluje i sijedom mu kosom čarlija, a sunčanoj zraci, da mu ljubi staračko lice.

A tek mladež! Koji život, koja slast!

Nekoga dana skupilo se oko mene jato mladih djevojaka. Znale su da sam prosta od posla, pa eto ih, da me zovu, da idemo u vinograde.

Da je kud inače bilo, možda bih ih i odbila, ali u vinograde! Tko je vidio onu divnu prirodu, one šume, one livade, kojima vodi put sad uzbrdice, sad nizbrdice u te divne vinograde, taj je mogao pojmiti moj ushit. A to više, što se našlo tako lijepo društvance za taj izlet.

Moji prozori i stol bili puni cvijeća, ponajviše jorgovana. Ljubav moje školske djece napunila mi sobu cvijećem. A moje veselje bilo, da zakitim grudi ma i najmanjim cvijetkom. Tako i taj put zakitih se grančicom jorgovana.

„Dječice moja!“ reknem društvancu, jer sam se smatrala najstarijom među njima, a taj mi naziv mio i običajan, „zar se vi, tako mlade, ne bi također zakitile?“

„O dakako, dakako!“ poviknule nekoje, „ali smo u hitrini danas zaboravile na cvijeće. A bit će ga u šumi, u polju, u livadi dosta! Ej veselja danas!

„Hajde, dakle primite od mene svaka po grančicu jorgovana; kad smo jedno društvo, imajmo i jednak nakit!“

Djevojke prihvatile i ja im šaljivo pričvrstila svakoj grančicu na grudi.

Leđima naslonjena o prozor stajala Slavica, kćerka mjesnoga liječnika i činilo se, kano da nas ne sluša, već da joj misli odletjele daleko, daleko.

Bila to mila, valjana djevojka. Rad njene umiljatosti i privrženosti k meni, zavoljela sam je tako, te mi je najmilijom od svih prisutnih bila, pače nas je vezao vez prijateljstva.

Dođem k njoj. „Slavice!“ rekoh, „evo me sad istom k tebi“ i htjedoh, da joj prikopčam grančicu na grudi.

No ona me čisto poplašeno pogleda i reče: „Ne — nemoj — ako me voliš, ne sili me, da taj cvijet na grudi metnem!“

„Zašto, Slavice? Zar cvijet, kojim se ja i sve druge zakitiše, nije i za tebe dobar, lijep i drag?“

„Ne mogu ti ovdje sada reći, zašto; odužit ću ti se već drugi put, kad ushtiješ, samo te molim ostavi taj cvijet i nemoj, da društvo primijeti, da ga nijesam primila.“

„Ako je razlog važan, kako mi se po tvojoj uzbuđenosti čini, ja te ne ću nagovarati, da ga primiš, ali svakako želim, da mi prvom prilikom to razjasniš.“

„Je li sve gotovo?“ zapita zvonkim svojim glasom Ivka, veseljakinja, bez koje nije moglo biti pjesme ni radosti.

„Jest, dječice moja, te ako hoćete, možemo poći.“

Kao lakokrile ptice iščeznule su časom iz sobe. Zaputile smo se k izabranom cilju.

Je li potrebno, da vam kažem, da se orila šuma, razlijegalo polje našim pjesmama, a tko da prebroji cvijeće, što smo ga pjevajući brale i u čarobnom skladu u kitice vezale!

Prvom kiticom, koju sam savila, okitila sam grudi moje Slavice, koja je veselo i dragovoljno primila ta šumska čeda iz moje ruke.

Zagonetno njeno vladanje u mojoj sobi bilo mi samo kratko vrijeme u pameti, poslije ga zamijenila pjesma, šala, ushićenje.

Sunce već bilo na počinak pošlo, kad smo se vratile s krasnog izleta kući.

Minulo nekoliko dana iza toga.

Bilo poslije škole, a ja pošla da se malo prošećem i naužijem svježa zraka, a da ne idem sama, pozovem i Slavicu.

Tako i ne pazeći, u razgovoru, udarimo put groblja.

„Gle, kud smo zalutale!“ reče ona, a ja prihvatim: „Pa kad smo već na tom putu, hajdmo izmoliti za pokoj mrtvih molitvicu!“

Uđemo u groblje. Što da vam ga opisujem?! Ta svi dobro poznajete to mjesto, gdje umorni nađu odmor, progonjeni mir i pravdu, gdje je konac patnjama ovoga svijeta, konac slijepoj lakomosti za blagom, konac dobru i zlu ovoga života, gdje pod humcima trunu kosti i lijesovi, a na njima bujni život oko ti vara!

I tu je miris, i tu je cvijeće!

Desno ukraj vrata stoji grob, na njem mlado drvo, kao snijeg bijelog jorgovana. Opazivši ga, pade mi na um ona zgoda, kada smo se spremale na izlet.

„Slavice“, reknem, „duguješ mi razjašnjenje, zašto nijesi primila jorgovanov cvijet.“

„Imaš pravo i hvala ti, da si me baš ovdje na to sjetila! Hodi sa mnom!“

Išle smo dalje i dalje, tu i tamo zastajući kod grobova poznatih, da izmolimo kratku molitvicu.

Sve dalje vodila me ona i već smo došle u onaj kraj groblja, gdje sirotinja ima svoje počivalište.

„Bože moj!“ pomislim, „gle i tu još ima razlike! Ali ondje je nema,“ dodam, pogledavši na nebo.

Blizu ograde kraj jednoga groba zaostade ona. Bio je pomno očišćen, ni travke na njemu! Oko križa vio se bršljan, kao da ga čuva, da ne podlegne zubu vremena. Pred križem bio zasađen jorgovan. Baš je procvao bio, vjetrić upravo čarlijao i rastresao slatki mu miris po proljetnom zraku.

„Ovdje ću da ti pripovijedam“, reče.

Ime djeteta, koje tu spava, ne će ti biti poznato, umrlo je pred kojih osam godina. Bilo je to dijete nekog činovnika, koji je rano umro, ostavivši ženu s dvoje djece, ali bez ikakve opskrbe.

Sjećam se, da je šivala dan i noć; htjela je, da opskrbi stariju kćerku, misleći, da je tim i njena i mlađe kćerke budućnost osigurana.

U udobnosti, u kojoj sam ja odrasla, nijesam pojmila, što je bijeda ljudska, ali danas istom često mislim na te sirotice.

Pred kojih deset godina umre i ona, a sirota Jelka osta bez uporišta. Svršila je višu školu. Snovi njeni, kako će biti učiteljica, kako će sestricu svoju opskrbiti, a majci skinuti mnogoljetnu brigu s vrata, kako će joj stvoriti sreću za sve patnje njene — rasplinuše se sada kao jutarnja maglica. Njene nade, njeni snovi, ležali na odru, a mrtvačko im zvono žalobno zvonilo na zadnji počin.

Dijete sam bila i iz radoznalosti ušla u mrtvačku sobu. Još danas se sjećam njenog plača, sjećam se i male, blijede djevojčice od koje četiri godine, koja je, držeći sestru za haljinu i gledajući u nju, gorko plakala, ne pojmivši pri tom ipak zapravo svoje nesreće.

Bilo mi ih žao, ali moja čuvstva bila su nekad samo časovita.

Plakala sam doduše i ja, kad sam kraj majke na grobu stojeći, slušala jauk Jelkin, ali sam već doskora zaboravila na te sirote.

Slušala sam poslije, da je Jelka, zakopavši slatke nade svoje, prihvatila iglu, da njom zasluži kruha sebi i nejakoj bolnoj sestrici. Od jutra do noći bila je njena lijepa glavica nagnuta nad sitnim vezivom, a trudne joj oči, s kojih bi često otrla suzu, brojale tanke niti.

Čemerno prolazio dan za danom, i da nije bilo plemenitih gospođa, koje joj više plaćale za rad, nego se obično plaća, Bog zna, kako bi uzdržala!

Najveća joj briga bila mala Milka, koja je ginula na očigled. Ta joj bila još jedinom utjehom u teškim časovima, a što će jadna bez nje!

Na ovom ti grobu iskreno priznajem, da sam imala tvrdo srce, da sam imala gadnu navadu prezirati siromahe i sve, što nije moglo biti sa mnom jednako. Majka me korila za to, ali uzalud!

Bio četvrtak. Odem se igrati jednoj prijateljici, a na povratku kući dobijem od neke poznate gospođe cijelu kitu krasna jorgovana, koji sam osobito voljela. Još mi i obeća, da će mi na jesen dati mlado drvce, da ga u svoj vrt posadim. Kolikog li veselja!

Ja baš u mislima, kako će to drvce ponarasti, pa cvasti, pa mirisati — kad me prene iz njih uzdah iz slabašnih grudiju.

Pogledam, a to kraj prozora sjedi blijeda Milka i požudno gleda cvijeće u mojoj ruci. Ne znam zašto, ali baš to bolesno djetešce nijesam voljela, pače niti

trpjela. Njezine na pol ugasle očice gledale me uvijek tako prestrašeno.

Ja sam voljela samo vesele družice i, kako rekoh, samo sebi ravne, zato me uzlovoljilo nekako, što mi to dijete kvari tok mojih misli.

U to ona pruži i svoje mršave, prozirne ručice k meni, pa prošapće: „Daj mi samo jedan cvijetak! O, kako je lijepo ovo cvijeće!“

U svojoj ludoj djetinjoj oholosti nijesam pojmila, da je to želja na pol mrtvoga bolesnika, djeteta, kojemu srce žudi za milim cvijetkom, a nema, tko da mu ga pruži, jer ona, koja bi htjela, nema vremena, da ide za nj tražiti cvijeća.

„Ja da ti dadem cvijeća? Nemam ga suviše! Ako ti treba, idi si i ti po njega!“ S tim riječima udaljila sam se brzo, no ipak mi se činilo, da mi do uha dopire jecanje Milkino.

Tako je našla Jelka, kad je u sobu ušla i nemalo se poplašila s toga. A kad je doznala razlog toj tuzi, sagnula se brzo nad blijedo siroče, kao da ga želi zaštititi pred opakosti i oholosti bešćutna svijeta i privinuvši ga na grudi, tješila ga, premda nije njeno srce samo osjećalo utjehe.

I kad je, položivši malu u posteljicu, sjedila kraj nje, koja je spavala, tekla joj suza za suzom niz lice, a grudi se nadimale od prevelika bola.

„Aj, sirotinjo, ala si prezrena!“ govorila je bolno. „Koru hljeba pruža ti gdjetko, ali dotaći te se ne će, da se ne okuži tvojim dahom, tvojim siromaštvom.“ — Tad opet, kao da joj duh majčin položio blagu ruku na ranjeno srce, klekne i dugo je molila, ali suze tekle sveđer iz prepuna srca.

Milka jecala je još u snu, no što dalje, bivala sve nemirnija.

Oko pol noći pozvoni Jelka na našoj kući i drščućim glasom zamoli, da otac onamo dođe.

Kad je došao, vidio je, da svjećica tog života gasne, pomoći bilo nije, pače, bilo je čudo, da je i tako dugo smrt otezala.

U jutro oglasi zvono, da je Jelkino zadnje blago, zadnja utjeha, sklopila očice svoje zauvijek. Danas pojmim, kako joj je moralo biti.

Sjećam se, da je moja majka šivala bijelu opravicu i pri tom plakala. Te suze sjetile me minulog dana.

Prvi put u životu osjetila sam neki nemir u duši, neki prijekor. Glas savjesti moje govorio mi: „Nevaljalo, oholo dijete, ti si toj sirotici uskratila zadnju želju! A ta želja bila je samo za jednim cvijetkom, koji bi svatko i zadnjem prosjaku, da zaželi, dao. „Tko da ti to oprosti?!“

Kao krivac šuljala sam se uz drugu djecu k odru Milkinu. Kao anđeo ležala je tu. Iščeznuo joj iz lica trag bola, a oči, ugasle posve, počivale mirno. No meni se činilo, kao da me i onako zatvorene prijekorno gledaju, a oko ustiju, činilo mi se, da vidim izraz onog bola, koji sam joj jučer zadala.

„Nevaljalo, oholo dijete, ti si toj sirotici uskratila zadnju želju!“ zborio mi opet glas savjesti.

Teško mi je pri duši bilo, neizrecivo teško! O da sam mogla vratiti jučerašnji dan, što bih za to dala! Ali uzalud! Klekla sam i molila, molila iz dna djetinje duše, da mi Bog oprosti! Nestalo oholosti iz moje duše. O, da se je mogla povratiti u život, klečeći bih je molila, da mi oprosti.

Obazrem se i opazim, da sam sama u sobi, no nijesam ćutjela straha, samo pokajanje. U to se otvore vrata. Jelka u svojoj crnoj haljini stupi unutra, u ruci joj vjenčić jorgovana. Kada me opazila, pričinilo mi se, kao da me koreći pogledala, a oči joj se zalile suzama. I poljubivši čelo mrtve seke, reče: „Evo Milice, seka ti je splela vjenčić od cvijeća, za kojim si žudjela. Živoj ti nitko želje ne ispuni, primi ga mrtva, zlato moje!“ Plakala je gorko.

Nijesam mogla dulje održati. Klekla sam pred nju i zavapila sklopljenim rukama: „Jelko, oprostite mi! Ja se kajem, što sam tako učinila! O, da mogu vratiti jučerašnji dan!“ Digla sam ruke k njoj, moleći i opet: „Oprostite mi, oprostite!“

Nijemim bolom gledala me ona jedan čas, tad diže ruku k nebu i prošapta: „Neka Bog oprosti! Ja ti praštam.“

Mislim, da su to do sada bili najgori časi života moga, ali su bili i spasonosni. Postala sam skroz druga. U mojem srcu zamijenile prijašnju oholost, — poniznost, milosrđe — sućut prema svakome.

Došavši kući, još mi nešto gorjelo na duši. Nijesam imala mira, dok nijesam majci ispovijedila svoj grijeh i sveto obećala, da ću biti drugom.

Sama sam plela vijenac oko Milkina lijesa. Otpratila sam je dovle, i bacivši joj grudicu zemlje u grob, molila sam je opet, da mi oprosti.

Ovo je onaj jorgovan, što mi je obećan. Čim sam ga dobila, zasadila sam ga ovdje. Od prvog jorgovanovog cvijeća spletem svake godine vijenac i stavim ga na njezin križ.“

„A gdje je Jelka? zapitam je, kad je zašutjela i zamislila se bila.

„Jelka je danas sretna. Po smrti njene sestrice sastale se plemenite gospođe ovoga mjesta i zaključile, da je potpomognu, da dalje uči. To je međutim trajalo samo godinu dana, jer se Jelka privoljom istih gospođa udala za odlična čovjeka, koji je znao cijeniti njene lijepe vrline.

Prije nego je odavle otišla, zamolila sam je, da mi dopusti, brinuti se za Milkin grob, da tim odužim svoju krivnju.

Ona mi se zahvalila za moju, kako reče, dobrotu. Rastale smo se.

Svake godine dolazi amo, već je svi poznati željno čekaju. Imat ćeš doskora priliku, vidjeti to najplemenitije biće, koje sam do sad poznavala.

Eto vidiš kako i danas je jorgovan još uspomena moje nekadanje oholosti i bešćutnosti, zato se njime nikad ne kitim."

Šuteći smo ustale i pošle kući.

Daleko smo već bile odmakle od groblja, kad mi se tek misli otrgle od Milkinog groba i prošlosti, te se povratile u sadašnjost i svijet, koji nas okruživao.

Ah, tek jedno nije isto.

Badnjih dana mog djetinstva
Uv'jek mi se duša sjeća!
U njojzi je upisana
Onih dana radost, sreća!

Oh, po podu ona slama
Kao zlato suho sjala,

Kraj sestrica na njojzi sam
Tako sretno, slatko spala.

A božićnje drvce, mišljah,
Da je raslo usred raja.
Od onijeh malih sv'ječa
Ljepšeg, mnijah, nema sjaja.

I božićnjeg oko drva
Kan' da vidim sjene svete,
To je moja duša snila,
Da anđelci tuda lete.

Gle i sada badnje dane
Provodim u milom domu,
Pa valjda je i sad tako,
U djetinstvu kô što momu.

Al' zašt' mi se drukče vidi?
Zašto nikad tako milo,
I veselo, sretno tako,
U djetinstvu kako j' bilo?

I sada se slama stere,
Drvce kruže sjene svete! —
Ah, tek jedno nije isto:
Ja sad više n'jesam d'jete! —

Mali anđelak.

Još je osam dana do Božića . . . . .

Kako su kratki ti dani onima, koji imaju toliko toga spremati za Božić; kako su dugi dječici, koja samo snivaju o božićnjem drvu i darovima!

Školska obuka nije još započela. Učiteljica još nije ušla u sobu, a djeca govore o dolazećem Božiću, o svojim nadama, o svojem veselju; ta tko da im to zamjeri! Veselje na Božić puni im mala srdašca, pa neka im dadu oduška; pustimo ih, i mi smo nekoć tako uživali!

Nu čuj! „Cin, cin", zacilikne zvonce; osam je sati. Žamor prestaje, svako sjeda na svoje mjesto. Vrata se otvaraju, a mlada učiteljica stupa u sobu. S lica joj čitaš blagu dušu, sa posmijeha zadovoljstvo. Kao sitne pčelice zazujili glasići pobožnom molitvom za blagoslov Božji.

Otpočela obuka. Milina je slušati tu dječicu, kako jasno, kako lijepo kazuju svoje zadaće, kako paze na svaki kret, da ne uvrijede, da ne rastuže svoje učiteljice.

Prošlo pol sata, a vrata se polako, sasma polako otvaraju. I učiteljica i djeca gledaju radoznalo, tko li će se pokazati, tko li dolazi u školu tako tihano, a bez kucanja.

Vrata se otvore sasma, a u otvoru se pokaza mali dječačić. Odijelo bi mu mogao bolje nazvati „nekoliko jadnih krpica", u koje ga je sirotanka majka zamotala; obućica bili su mu poderani opančići, a na glavi mu stara, polupoderana šubara. — Vi velite k ovome opisu: „To je živa slika siromaštva!" I jest, ali siromaštva, koji pogledom vapi za milosrđem? Gledajte mu suzne, velike modre oči; taj njihov tajni bolni pogled, zar ne vapi bez riječi za milosrđem? Zar mu ne čitate iz njih dobrotu srca, zar vam ne sjaje iz njih, iz onih suza, čistoća duše? Zar da čovjek otjera to siroče s praga? Zar da dopusti, da ljuta

zima guta one biser-suze s molećih očica? Tko bi to učinio?!

„A što bi ti, drago dijete?" upita sažaljno mlada učiteljica. „Ded, uđi unutra, hodi amo!"

Začuđeno pogleda mali u nju, jer tako milo još nije nitko tuđi s njim govorio i ohrabren stupi naprijed.

„Kako se zoveš?" upita ona nježno.

„Milan se zovem", odvrati mali.

„Pa što bi ti Milane?" pitala ga ona dalje.

Žalosno pogleda mali u nju, kao da moli: „Ne odbij mi ovo, što ću moliti!" pa progovori: „Ah, dobra gospođice, dopustite mi, da dolazim i ja u školu s drugom djecom i da ostajem ovdje i preko poldana".

„A zašto, dijete moje?" upita ona.

„Ah, ovdje je lijepo toplo, a kod kuće je zima, pa bih rado ovdje bio, ako smijem".

„Pa zar nemate vi drva, da se ogrijete?"

„Nemamo", reče mali. „Tata je već dugo bolestan, a mama radi cio dan, samo da zasluži hljeba, a mora i tatu dvoriti, pa ne može u šumu, da nakupi drva. Kadšto nam koji susjed dade po koju cjepanicu, ali mama veli, to se mora štediti, pa samo slabo loži, a toplo odijelo ne može mi kupiti".

„Pa tko ti je rekao, da dođeš u školu?" zapita ga opet.

„Mama mi je rekla, da idem u susjedstvo, da se malo ogrijem, ali tamo me ne vole, vidim, da im nije pravo. A čuo sam, da je u školi lijepo, toplo. Susjedov Nikica mi je pripovijedao, kako je dobra njihova gospođica učiteljica, pa sam došao amo, da molim, da smijem dolaziti u školu".

Suza smilovanja zasja u oku učiteljice, ona pomiluje jadnog, siromašnog dječaka, uzme ga za ruku i odvede do jedne klupe, pa mu reče: „Evo, Milane, tu je tvoje mjesto, tu možeš doći svaki dan, dokle god ti se sviđa".

Zahvalno joj poljubi mali ruku i sjede sasvim na kraj, bojeći se primaći k dječaku, koji je do njega sjedio, jer taj je bio lijepo obučen, pa se Milan bojao, da mu ne bi bilo pravo, da se on, jadno siroče, k njemu primakne.

Strah ga bilo i pogledati u tu sretnu, toplo odjevenu djecu, strah ga bilo, da ga niti oni ne će tu trpjeti, kao što ga nije trpio ni bogati susjed. No prevario se! Sažaljno pogledala djeca u njega, i njima bilo žao tog pametnoga, otvorenoga dječaka, a najveće smilovanje pobudilo je u njima to, što su vidjeli, koliko ga dobra učiteljica žali.

Prvi je bio mali susjedov Nikica, koji je molio, neka bi Milan kraj njega sjedio, što je ona i dopustila. Milan se cijenio sretnim već zato, što smije u školu doći, a još više, što je vidio, kako ga Nikica voli; a možete si misliti, koliko je istom sretan bio, kad je vidio, da ga i druga djeca vole i da se nijedno od njega ne oholi.

Kad su pošla djeca kući, osta Milan u školi, kako je molio, jer po tolikoj zimi u onoj odjećici nije se usudio kući. A i što bi? Znao je, da je hljeba malo kod kuće, pa neka bude ocu i majci; oni će misliti, da je on kod dobrih ljudi dobio jesti. Tako se tješio! Rado je trpio i glad, samo kad mu je toplo bilo.

Kad došla po poldan djeca u školu, malo koje da nije donijelo štogod za Milana. Taj mu donio

komad kolača, onaj bijela hljeba, onaj spravio od ručka svoj komadić pečenke, ovaj mu donio lijepu jabuku, i tko bi sve nabrojio, a Milan svakome zahvalio.

Samo malo je od toga pojeo.

„Zašto ne jedeš više?" pitala ga djeca, „ta ti si gladan, znamo".

„Jeo sam malo, a ovo drugo ću ponijeti kući. O, i moji roditelji nijesu već odavno ovakovih dobrih jela jeli, neka se i oni obvesele".

Mnogo se oko na te riječi orosilo; nijedan mu ne reče ni riječi.

U to stupila u sobu mala, plavokosa, bogato odjevena djevojčica. Bila to kći imućna vlastelina. Prvo joj pitanje bilo: „Je li tu mali Milan?"

„Jest", rekoše djeca.

„No vi ste se skupili oko njega, kao da se bojite, da će siroče pobjeći, ili da ga čuvate, da nitko do njega ne dođe", reče mala Zlata.

„Ti već možeš do njega doći", odgovori jedna drugarica, „znam, da mu nosiš kakav darak. Ta tko će dobro učiniti, ako ne naša Zlata?"

Odmah se djeca razišla, da načine Zlatici put, a ona ne rekavši ni riječi, pruži Milanu zamotak, u kojem bilo slastica, što ih izmamila koje od majke koje od sestara, i pođe na mjesto.

* * *

Gdje si, dijete moje, danas cio dan?" zapita zabrinuta majka Milana, kad je došao kući. „Tražila sam te kod susjeda, pa te nijesam našla".

„U školi, majčice", odgovori mali sav sretan. „Susjed me ne voli, to znaš, pa sam otišao u školu,

tamo su me primili, tamo sam bio cijeli dan. Oh, majčice, da znaš, kako je tamo lijepo toplo, da znaš, kako je dobra gospođica učiteljica, pa djeca! Nijedno me ne gleda mrko, nijedno ne bježi od mene, svi lijepo govore sa mnom".

„Hvala Bogu!" reče majka, a suza joj kanu niz blijedo, zabrinuto lice, „hvala Bogu, da još ima na svijetu dobrih ljudi, kojima se smilimo! A što ćeš danas večerati, dušo? Novca nijesam za posao dobila, a kruha nemamo ni korice više; oh, teška li je bijeda i siromaštvo!" Ona pokri lice rukama, da dijete ne vidi njezinih suza.

„Ne plači, majčice, ja sam donio, što ćemo jesti. Gledaj amo, što sve tu ima", i izvadi iz njedara maramu, u kojoj su bili mali pokloni. „Sve to su mi dobra djeca donijela o podne, a ja sam ostavio za tebe i za tatu. Pa ti još plačeš, slatka majčice? Uzmi, uzmi, pa jedi!"

Majka plakala, ne više od žalosti, što nema za večeru kruha, nego od ganuća nad dobrotom nepokvarenih dječjih srdaca, koja su to sve otkinula sebi od ustiju, da samo siromaha Milana nahrane.

Večerali su, a mnogi blagoslov bolesnika i dobre mu žene digao se do nebesa, da izmoli sreću za one, koji se smilovali njihovu djetetu.

Kad jutro osvanulo, digao se Milan, zamotao u svoje jadno odijelo, pomolio se Bogu, rekao ocu i majci „s Bogom", pa pohrlio opet u školu. I toga dana bilo kao i prvog: sve se natjecalo, kako će nahraniti siromaha Milana.

* * *

U večer onoga dana, kad je Milan prvi put u školi bio, došla Zlata nešto zamišljena kući. Stupivši

u veliku, krasno uređenu sobu, nađe tu svoje dvije starije sestre Zoru i Sofiju i njihovu prijateljicu Slavicu, kćerku vlastelinskoga činovnika, gdje o nečem raspravljaju. Zlatica ih pozdravi, svuče gornje zimsko odijelo, ostavi svoju torbicu i sjedne na podnožnik, pa šuti.

„O, o, Zlata, ti si danas ozbiljno dijete, kako mi se čini", reče Slavica. „Kako to, da nijesi po običaju već gladna, da ne skačeš naokolo? Ili, valjda se sada po tvojoj glavici roje misli o božićnjem drvu, o badnjaku, o sanjkanju k polnoćki. Jesam li pogodila?"

„Nijesi, draga Slavice!" odvrati Zlata.

„No pa o čemu misliš? Činiš se tako ozbiljna, da bi čovjek mislio, da je nešto važna, o čemu mudruješ. Ti i Zora mogle biste se danas zamijeniti; ona je neobično vesela i djetinjasta; mogla bi ti njene duge oprave obući, a ona tvoje kratke".

Čujte me sve tri, o čemu mislim! Ali da, prvo vam moram reći, da vas je gospođica učiteljica dala pozdraviti, da će večeras amo doći. Onda ti, Slavice, ne smiješ kući, to znaš!"

„Ne idi, ne idi, draga Slavice!" molile i Zora i Sofija, „večeras ćemo se opet lijepo zabaviti i mnogo ugodna čuti".

„I ne ću. Ta znate, koliko mi je milo njeno društvo. No sada mir! Neka nam Zlata kaže svoje misli, možda nam tu što dobra sine u pameti, kad se ničemu prije domislile nijesmo".

Zlatica im pripovijedala o zgodama toga dana i o malome Milanu. Kada je dovršila, skoči Zora veselo, pa će reći: „Nikad bolje! Eto nam prilike, da izvedemo, što smo nakanile — dobro djelo! Toj si-

romašnoj obitelji treba pomoći. Svima treba odijela, treba drva i živeža, a treba i novaca. Naše novčarke smoći će sve to. Sad mi je istom milo, što nijesam prije nekoliko dana kupila onu skupu opravu, već sam novac, koji sam za nju dobila, spravila, baš kao da sam znala, da ću ga za što korisnijeg trebati".

„Dobro, vrlo dobro!" pohvali je Slavica. „I ja imam prilično novca".

„Pa i ja ću svoj dati", reče veselo Zlata, „samo ako mogu tim jadnicima pomoći".

„Pravo, Zlatice, pravo!" povlađivala Sofija, „to ćemo svi učiniti. Ali treba da se to izvede, da se ne dozna, tko je to učinio. Držimo se pri tom one naše „što daje desnica, neka ne zna ljevica:"

„Čestitam ti, sestro, na toj plemenitosti!" oduševljeno će Zora, tako valja! Kako dakle da to učinimo?"

Savjetovalo se amo, tamo, šaptalo, dogovaralo, zabacivalo, odobravalo i napokon se složile u načinu. Dok se one dogovorile, spustio se već bio mrak; ta znamo, kakvi su zimski dani: tek svane, već se i smrkava, tako rekavši. U to se čulo zvono na kućnim vratima.

„To je Marta! to je Marta!" povikale sve tri i pohrlile u susret miloj prijateljici.

„Zdravo! zdravo!" pozdravile se na vratima i pošle u sobu.

„Lijepo od tebe, draga Slavice, da si i ti ovdje; to me veseli, da sam vas našla zajedno!" reče mlada učiteljica. „Baš sam došla, da se porazgovorimo malo o Božiću i njegovu veselju . . ."

„Koje ćemo skupa uživati", dovrši Zora, „jer si ti o Božiću naš gost".

„Hvala na dobroti", reče ona i uzdahne pri tom. Valjda su njene misli pri tom odletjele k milim roditeljima u daleki divni dom, koji nije sada mogla pohoditi, jer je tako daleko bio, na drugom kraju domovine. „Vi ste vrlo vesele danas. Što vas toliko ushićuje?" upita ih potom. One joj ispripovjediše, što su naumile, da učine. Suznim očima pogleda ona svoju učenicu, poljubi je u čelo i reče tronuto: „Ti si pravi mali anđeo; šteta, što se ne zoveš Anđela!"

Obeća i ona, da će sudjelovati kod tog dobročinstva i već sutra dan počele prijateljice kupovati sve potrebno za siromašnu obitelj.

* * *

Badnja je večer . . . U kući vlastelinovoj bogato je prostrt stol, božićno drvo nakićeno divnim darovima, svjetluca stotinama svjećica, a veselo društvo sjedi oko stola i večera.

Tu je i Slavica i njeni roditelji i učiteljica. Kad se svršila večera, zapjevali iz punih grudi divnu pjesmu: „R a d u j t e s e n a r o d i!" a za njom još nekoliko lijepih božićnih pjesama. Kad je i to minulo, počelo se pripovijedati o ovom i onom, najviše o uspomenama prošlih badnjih večeri. Zlatica skakutala oko božićnjeg drvca, a mlade djevojke gledale je, pa se sjećale danâ, kad su i one tako male bile i božićnjem se drvu veselile.

„A sad bi bilo vrijeme, da se pođe na posao", opomene učiteljica.

„Pravo imaš", povladi Sofija, vrijeme je, hodi Zlatice!"

Čim su djevojke ustale, ustade i gospođa vlastelinka, koja je sasvim sretna bila, što će se tako dobro

djelo učiniti i pođe za njima. Kad se djevojke opremile, vratila se ona opet natrag.

* * *

Kud pogledaš, svud je svijetlo u svakoj kući, svud se pjeva, svud se kroz prozor nadviruje koja grančica bora. Nitko ne pazi na lagane saone, što jure putem po glatkom saoniku, nitko ne pita, kuda idu, što traže u svetoj noći. U saonama sjede četiri mlade djevojke i mali anđelak. A tko je taj anđelak?

Mala Zlatica u bijeloj podugoj opravici s modrim kao nebo plaštem preko ramena i malim zlatnim krilcima. Raspleteni joj plavi vlasi sižu do ramena, prava slika malog božićnjeg anđelka.

Saone idu do blizu kraja sela, tu stanu.

Kočijaš, odjeven u dugu kabanicu, s dugom načinjenom bradom, silazi dolje, skida malu Zlaticu i nosi velike svežnje do male kućarice. I mlade djevojke sišle su sa saona, i one hoće da budu svjedokinje tog veselja, ali neviđene; one će kroz male prozore promatrati tu radost.

Pa što su vidjele? Na stolu stajao kruh i sol, u postelji ležao bolesnik, a pred slikom „malenog Isusa" klečala majka i mali Milan. Majka molila glasno, a Milan polako za njom i zadnje riječi, što su čule, bile su: „Ne zaboravi nas, dobri Isuse! Daj nam samo svaki dan kruha i soli, kako ga danas imamo evo, i mi smo zadovoljni. Hvala Ti!"

Nekoliko toplih suza kanu na hladni snijeg, ali nijedna ne progovori riječi. U to zakuca sluga na vratima. Začuđeno zovne klečeća žena: „Unutra!" Vrata se otvore, a mali anđelak stupi u sobu i progovori blagim glasom: „Vi ste se molili malome

Isusu! On vas je čuo i šalje vam lijepih darova. Najviše si mu se svidio ti, Milane, tvoje molitve i tvoja dobrota. Budite uvijek pobožni, budite pošteni, kao do sada, pa će vam uvijek dobro biti. A ti, Milane, nastoj, da postaneš valjan čovjek. Primite ove darove, što vam ih Isus šalje, a dobit će te još večeras i pune saone drva".

Suze potekle niz lice bijednoj ženi i jedva progovori: „Hvala Ti, Bože moj, što nas se sjećaš! Da li je ovo zbilja anđeo s neba, ne znam, ali anđeo jest, a Ti si ga poslao, hvala, hvala Ti, Bože, nebrojeno puta!"

Sluga položi darove na stol, mali anđeo reče ganuto: „Mir vam!" te iščezne za slugom. U onom ushitu nije nitko od siromaha ni pomislio, da pogleda za anđelkom, koji se brzo sa svojim društvom vraćao kući.

Na pol puta sretoše saone sa drvima. Stari sluga sađe dolje, pođe s tim saonama k siromašnoj kućarici, a onaj drugi odveze mlade djevojke i anđelka kući.

— — — Poslije Božića sastala se djeca opet u školi, pa zbore o darovima i o božićnjem drvu. Svako je ponijelo ponešto sa svog drvca za Milana. Ovaj došao opet u školu, ali odjeven u lijepo, toplo odijelo, a dobio je jedno i za nedjelju, a djeca se čude, gledajući u njega.

„Zar ti je majka kupila to lijepo novo odijelo?" pitao jedan začuđeno.

„Nije, ne", smiješio se mali, „to mi je poslao mali Isus!" I tu je pripovijedao Milan djeci s ushitom o malom krasnom anđelku i bogatim darovima, o starome slugi i svemu, što je bilo na badnju večer.

„Mali mi je anđeo rekao, neka budem valjan. To ću zapamtiti i takov ću biti!“ reče kao za sebe; ali ipak glasno.

Slušala ga i mala Zlatica, pa reče tihano: „Oj, kako je lako pomoći nesretnicima! A ovo je dijete vrijedno te pomoći. Bože, hvala Ti!“

Nikad nije ta siromašna obitelj saznala, tko je bio mali anđelak, ali ga je uvijek blagoslivljala, jer od one večeri išlo u kući sve bolje i bolje, kao da anđelak donio u nju sreću. I taj blagoslov čistih duša čuo je dobri Bog, jer svi ti dobročinitelji bili su u životu jako sretni.

Milan je održao svoje obećanje. Potporom vlastelinovom postao on valjan čovjek, pa je i roditelje svoje usrećio. Sazidao je poslije lijepu kuću, ali onu staru kućaricu ostavio je na uspomenu one dobe i one badnje večeri.

Često bi i često počitanjem govorio o malom anđelku, pokazivao mjesto, na kojem je stojao i opetovao, što je on govorio, te bi završio:

„Taj anđelak donio je našoj kući sreću!“

Ne tjeraj siromaha. . . .

Ne tjeraj siromaha
Okrutno s praga svog!
I milu r'ječcu plaća
Za svoju djecu Bog.

Ak' sam si već siromah,
I hljeba želiš sam,

Bar prijazno mu reci:
„Ja nemam što da dam!“

Al' može li ti biti,
I sveg ti dao Bog:
Ud'jeli siromaku
Od izobilja svog!

Ta ni ti ne znaš jošte
Za svoga žića kraj,
Da l' ne ćeš i ti prosit
Milosti zalogaj!

I djece možda imaš?
Za volju čeda svog
Pomozi siromahu!
Nagradit će te Bog!

Oj misli, kako b' tebe
Boljelo srce, zr'jet,
Da moleće ti d'jete
Okrutno tjera sv'jet!

O, je li, da to boli?
I mis'ô sama ta
Ko mač ti srce para.
A što će siroma?

I on je čovjek! — Misli!
Goni ga briga, glad . . . .
Pomozi, dok te moli,
Pomozi njemu rad!

Jer s glada kad i boli
Siromah mora mr'jet

Uzalud ćeš mu pružat
I čitav ovaj sv'jet!

Ud'jeli dakle njemu
Od izobilja svog!
I vjeruj, da će stoput,
Vratit ti sve to Bog.

U kutu groblja.

U kutu groblja grada S. steru se grobovi siromaha, umrlih u bolnici, gdje im nije ruka njihovih milih oči zaklopila; grobovi, na kojima tek jednostavni drveni križ svjedoči, da i tu počiva tijelo krštena stvora. Nu čije je, toga pogoditi ne možeš, jer na križu natpisa nema! Ta i čemu? Tko će da ih traži? Hmelj i bršljan prepleo se od križa križu, nitko ga ne smeta, ničija se noga u nj zaplesti ne će. Gusta trava pokriva humove. Tek ljuti zimski mraz slomi je, da kad proljeće sine, bar sunčana zraka ogrije hladni im stan, dok ga opet nova trava ne pokrije i ne preplete.

I među tim zapuštenim grobovima, sred tog drača, diže se na lijepo obzidanom i krasnim cvijećem zasađenom grobu, prekrasan spomenik od bijeloga mramora. Zaleđe spomenika je križ. Podno njega prignuo se starac i pridiže slabo dijete. Spomenik odaje ruku umjetnika. U licu starca sva je plemenitost i sućut blaga dobra srca, u liku djeteta sva slabost i bijeda propala stvora.

Tko leži pod tim spomenikom? Zar se je možda bogataš dao amo pokopati? Ne! Taj, koji tu leži, bio je siromah, kao i ostali svi, što su tu oko njega. I on je prije nekoliko godina umro u bolnici, i njega nije nitko do hladna groba sproveo, i on je još do prije par godina bio bezimenik na tom groblju.

No to vam želim pripovijedati, otkud mu taj krasni spomenik.

* * *

Mnogo je već tome godina. Bilo u oči Dušnoga dana. On je išao na isto groblje, da stavi vijence na grobove svojih milih pokojnika. Vraćajući se bilo mu proći cijeli niz prosjaka, koji su molili prolaznike, da im se smiluju. Kod samih vrata sjedio je šuteći dječak od kojih osam godina žut i boležljiv. Poderan šešir držao u drščućim ručicama, oči je moleći upirao u prolaznike, ali malo tko se na nj obazreo, svatko je dijelio onima, koji su znali glasnom jadikovkom da pobude smilovanje.

Starac dođe do njega, pogleda ga i srce ga zaboli nad bijednim djetetom, pa stupivši na stranu, zapita ga: „A tko je tebe, jadno dijete, poslao na prosjačenje?“

„Nitko me nije poslao, ali sam gladan. Još nijesam prosjačio, ali sad moram.“

„Ti dakle nikog nemaš, kukavno dijete?“ uzdahne starac, a dijete tužno odvrati: „Nemam nikoga.“

„Hodi sa mnom!“ sućutno će starac, „nije ovo mjesto za tebe, ta ti si bolestan, a na hladnoj zemlji još ćeš se većma razboljeti. Hodi, pak ćeš se kod mene ugrijati.

Dijete se diglo i gledalo zahvalno starca pa pošavši za njim, mislilo, da je to sve samo san. Idući dalje, reče mu starac: „Sinko, ti ćeš moći kod mene ostati samo kratko vrijeme, jer i ja sam siromah, koji tako rekavši od tuđe milosti živim, ali budem li mogao što za tebe učiniti, ne ću sigurno to propustiti."

Dijete se opet snuždilo. Ah, tek je mislio, da je spašen nevolje, a eto već mu se kaže, da će brzo biti opet ostavljen i srce mu se stislo od bola, a na oči udarile suze. Starcu se sažaljelo dijete i on odluči učiniti za nj, koliko uzmogne, — ali što, to još nije znao, on se tješio, da će mu već doći dobra misao. Samo prosjakom ga ostaviti — to nikako nije htio.

Dugo su išli, dok su stupili u veliku kuću i uspeli se stubama u treći kat. Tu u maloj, ali urednoj sobici bio je starčev stan. Sa svake stvarce odisala čistoća. Dječaku, koji je do sad tek u stajama i kukavnim kolibama nalazio noćište, činila se ta sobica dvoranom, a svaka stvarca u njoj dragocjenošću.

Starac pogladi sućutno dječaka i ponudi ga, da sjedne, zatim naloži u peći vatru, da se siroče ugrije. Domala donese na stol tople juhe i nekoliko komadića mesa, pa primivši ga za ruku, povede ga stolu, govoreći: „De, moje dijete, okrijepi se, znam, da si gladan. Hodi, skupa ćemo jesti!"

Za večere ispitivao ga je o koječem, ali on je samo znao, da se zove Josip Sjenčić, a o svojim roditeljima nije ništa znao. Valjda ih je zarana izgubio, pa usred patnja i bijede nije mu nijedna uspomena na oca i majku ostala u duši.

Živio je od tuđe milosti u zabitnom dijelu grada, poslužujući koje u čemu tamošnje žene, a one ga u

to ime hranile i davale mu kukavno noćište. No te godine nesrećom nastala skupoća, te tako siromah nije od sirotinje mogao što zahtijevati, i morao je prisiljen gladom, poći prosjačiti.

„Jadno dijete! uzdahnuo gdjekoji put starac, a najteže mu bilo, kad ga mali zapitao: „O jel' te, da su samo ona djeca sretna, koja imaju oca i majku?"

„Da, dijete moje", doda starac, „i ona, kojih Bog ne ostavlja".

„A gdje je Bog?" upita znalično mali, jer njemu nije, kao sretnoj djeci, mila majka o Bogu pripovijedala.

Dugo i dugo govorio starac kraj tople peći malome Josipu o dobrom, dragom Bogu, a on je slušao, ni da bi trenuo okom. A kad mu je starac rekao, da se svaki čovjek mora moliti dragome Bogu, prekine ga Josip: „O i ja bih mu se rado molio! A kako se to moli?"

Starac je do kasne noći učio svog malog gosta molitvu Gospodnju, a trud mu nije uzaludan bio. Na veliko njegovo veselje, njegov je učenik imao vrlo bistru glavu.

Kad je Josip legao u postelju, mislio je, da mu nikad u životu već tako lijepo biti ne će, kako mu je sada u toj mekoj, toploj posteljici. U njegovom srcu uzbujala najveća, najtoplija ljubav k dobročinitelju njegovu, da se opet bolno stisne pri pomisli, da ne može vječito uza nj ostati.

Dan za danom prolazio. Starac svaki dan svog malog učenika naučio po koju novu molitvicu, a počeo ga učiti i čitati, pisati i računati i nitko nije u stanju opisati njegovo veselje nad krasnim, bistrim umom Josipovim. Ne bi se moglo reći, kojemu je

sada teže bilo pomisliti na rastanak. Napokon nije starac o tom više niti govorio.

On je morao biti pametan čovjek, jer je Josipa za četiri godine naučio sve ono, što i druga djeca u školi uče. Soba njegova postala malom školom. Ali još se u nečem promijenila. Na ormarima, na spremištu za knjige, svagdje si mogao vidjeti sitnice, isklesane iz kamena. Bile to same malenkosti, ali i u tim malenkostima, pokazivalo se dara i vještine. Sve je to učinio Josip u prostim časovima, a starac mu, opazivši njegovo veselje za taj posao, nabavio najnužnije oruđe.

Mirno, sretno, ne u obilju, a niti u bijedi, tekli im dani kroz te četiri godine. Tada dođe nekoga dana starac kući ozbiljniji, nego obično. Josip uze svoje knjige, sjede k stolu, jer je to bio sat za učenje, no starac mu reče: „Pusti to, sinko! Danas ne ćemo učiti, uopće prošli su dani, što sam ti ja bio učiteljem". Tu zastade.

Josipovim licem osu se bljedoća. Ono, pred čim je drhtao prije četiri godine, sada je došlo, kad na to ni mislio nije, on je opet imao biti beskućnik, jadno siroče u širokom svijetu.

„Mi ćemo se rastati, moj Josipe, možda i na uvijek", snuždeno govorio starac, „ali tako mora biti! No ne boj se, moje dijete, da ćeš se morati vratiti onamo, otkale sam te prije malone četiri godine doveo. Pobrinuo sam se za tebe, za tvoju budućnost, pobrinuo sam ti se za dobročinitelja, koji će te načiniti čovjekom".

„O, zar mogu naći većeg dobročinitelja od vas, koji ste me oteo bijedi, koji ste me naučio toliko

dobra i korisna," tronuto će Josip, stisnuvši se k starcu.

„Pa ipak, sinko moj, za život je to malo znanja. Ja ti većeg dati ne mogu, a za tebe bi bila šteta, da tu zastaneš. Čuj, što ću ti pripovijedati:

Ima tome već skoro petnaest godina. Bio sam siromah ribar, koji sam živio od kukavne zasluzbe. Nekoga dana, kad sam opet došao na Savu da lovim, začujem vrisak djeteta i vidim, kako se voda na jednom mjestu zatalasala. Bacim iz ruku oruđe i u haljinama skočim u vodu, pa sretno izvučem iz nje desetgodišnjega dječaka, najmlađega sina trgovca Milkovića, njegovog ljubimca. Dječak je bio živ još, ali onesviješćen. Glas o nesreći razlio se gradom kao bujica, ali nitko nije znao, da li je živ, ili mrtav. Kao bez duše doletio mi u susret Milković. Strah mu stegnuo grlo, nije mogao progovoriti riječi. Ja, koji znam, što će reći, izgubiti ljubljeno dijete, da ga umirim, rekoh: Ne bojte se, on živi!

Suze mu poletjele na oči, on mi uze dijete s ruku i reče drščućim glasom: ‚Toga vam nikad naplatiti ne mogu!'

Odem kući, da se presvučem, a već za jedan sat dođe mi poziv od Milkovića, da dođem onamo.

Ne mogu ti, sinko, opetovati sve one riječi, onu hvalu, kojom me taj čovjek obasuo, ponovno mi i ponovno stišćući ruku. Konačno mi reče ovo: ‚Vi ste siromah čovjek, znam vaše prilike. Vi ste mi učinili veliko dobro i ja vam se želim odužiti. Stavljam vam doživotnu potporu od mjesečnih dvanaest forinti. S tim novcem možete živjeti, a da se ne morate po svakom nevremenu mučiti na vodi. A zaže-

lite li u svom životu išto, što je u mojoj moći, to ću sretan biti, da mogu vašu želju ispuniti'.

Odbijao sam njegovu ponudu, jer čovjek ne čini dobro radi hvale i plaće, nego radi Boga i svoje savjesti, ali on nikako nije htio da to čuje. Eto vidiš, dijete moje, od te potpore živim ja već tolike godine. Prijašnjih sam godina radio ipak, ali otkako sam zadobio bol u kostima, prestao sam. Ta mogu živjeti i od same potpore. Od jedne nove godine do druge vidim moga dobročinitelja, onda mu idem zaželjeti sreću u novoj godini i zahvaliti za pomoć u staroj, ali nikada ga za tolikih godina nijesam zamolio za ništa. Sad sam ga za tebe molio. S veseljem je obećao, da će se dalje za tebe brinuti i danas ćeš ići sa mnom k njemu, da te vidi."

Josip poljubi ruku starcu i progovori: „Hvala vam! Hvala Bogu, koji mi je dao takova dobročinitelja, jer sve, što će učiniti i gospodin Milković za mene, bit će opet samo po vama".

Za nekoliko dana prešao Josip u kuću Milkovićevu, koji ga dao u gimnaziju. Josip je danomice pohađao starca, a ovaj bio sretan, videći ga tako lijepa i razumna.

Prva tuga svalila se obojici na srce, kad je Josip imao poći u višu gimnaziju u Z. Težak je to bio rastanak. Od sad su se vidjeli samo od jednih praznika do drugih. Josip se posvetio učenju, ali u prostim časovima živio je samo za svoju najmiliju zabavu za klesanje. Bivši u osmome gimnazijalnom razredu iznenadio je svog dobročinitelja Milkovića krasno izrađenim poprsjem njegova ljubimca, snimljenim po jednoj slici, kad mu je bilo dvadeset godina, kad je kao mladi pomorski časnik pošao na

daleki put. Milković bio je izvanredno iznenađen, videći krasni dar mladićev, pa kad je Josip, došavši kući, bojazljivo ga zamolio, da se smije posvetiti omiljeloj svojoj umjetnosti, pruži mu on ruku i reče: „Sinko, ja mislim, da si se umjetnikom rodio. Ne ću da te silim, odabrati zvanje, na koje te srce ne vuče. Moj ti blagoslov — živi svojoj umjetnosti!"

Za Josipa započeo opet drugi život. Putovao je po stranom svijetu, proučavao divna djela slavnih umjetnika i punih se sedam godina nije vraćao kući. U to doba umro je i njegov dobročinitelj, ali je u oporuci stavio na srce najstarijemu sinu, da se dalje brine za Josipa, što je ovaj dragovoljno činio, jer je volio darovitog mladića.

Kad je i Josip stekao već slavno ime kao umjetnik, kad nije više trebao pomoći Milkovićeve, dođe da mu se osobno zahvali za svu njegovu dobrotu i da se na grobu svoga dobročinitelja pomoli, te da pohodi dobrog svog starca. Velikim veseljem, kao svoje dijete, primili ga Milkovićevi, no njega teško rastužilo, kad je čuo, da je stari ribar umro.

Do zadnjega dana plaćali Milkovići za njega, ali pokopan je, kao i drugi siromah, koji umire bez ikoga svoga u zakutku groblja.

Slijedeći dan — bio to dan Sviju Svetih — išao je Josip na groblje. Grob Milkovićev lako je našao, ali grob starčev tek teškom mukom i pomoćju grobara.

Teška tuga svila se umjetniku oko srca, kad je vidio onaj prosti, plavi drveni križ, bez natpisa, bez imena. „O", zajeca on kleknuvši i obujmivši križ, „tko pojmi, da u ovom grobu leži čovjek, koji je toliko dobra u životu učinio!? Mnogome se slava ori

kao dobročinitelju, koji ni izdaleka nije tako pravedno zaslužio kao on, pa ipak leži neznan, zaboravljen. O, moj dobročinitelju, o moj dragi oče, zašto te ovdje nalazim?! Zašto te nijesam mogao još jednoć živa vidjeti?!"

Dugo i dugo klečao je Josip, moleći se, na siromašnom grobu starčevu. Svi lijepi časovi njegova boravka kraj starca dolazili mu na pamet. Samo sreću, samo ljubav, imale su te uspomene u sebi.

Kad je pošao kući, imao je i on proći dugim nizom prosjaka i svakom, svakom je udijelio. Oko mu zapne u ono mjesto kraj vrata, gdje je nekoć i on prosjačeći sjedio, pa okrenuvši se prema onoj strani, gdje je starčev grob, prošapta: „Oče, oče moj! to ti samo Bog platiti može!"

Na Dušni dan sterao se krasan skupocjeni vijenac preko cijelog starčevog groba, a kraj križa klečao opet Josip, moleći.

Par godina poslije toga prolazili su danomice građani iz S. zaraštenim stazama u kutu groblja, da se nagledaju i nadive prekrasnom spomeniku, što je resio starčev grob sred bajnog cvijeća i skupocjene ograde. Na križu bilo uklesano starčevo ime i ovi reci:

„Od oca i majke više si mi bio,
Čovjekom ti si mene načinio".

Premda Josip nije imao nikoga svoga u S., ipak je svake godine došao onamo na koji dan; jer ga je zahvalnost vukla na grob starčev i u kuću Milkovićevu.

Iz daljine.

Sve je pusto, nigdje lišća,
Tu i tamo svenut cv'jet,
Sve je bl'jedo, sve je tužno,
Svemu, svemu bilo mr'jet!
A narav je eno c'jela
Smrti žrtve slika velja.

I ja šutim. Ko sred groba
Obuz'o i mene mir,
I u mojoj duši stišo,
Smanjio je misli vir;
I duša mi tužna bila,
Ko ta narav, što je snila.

A tad s crkve zaromoni
Tajanstveno bolni glas,
Tiše, tiše, ko kad žiću
Ljudskom zadnji kuca čas.
To je v'jesnik Dušnog dana,
Obnovitelj mojih rana.

Eno ljudi, kako vrve,
Sve na groblje hrli van,
Molitvom će, v'jencem malim,
Svojih mrtvih kitit stan;
Poljubiti grob i r'jeti:
„Daj im pokoj, Bože sveti!"

A ja sjedim kao kamen,
Samo suze teku dol,
Samo misli grle mjesto,

Koja stvara moju bol.
Ta daleko tamo, tamo,
Čas hih htjela biti samo.

Grob do groba tam se niže,
Svaki svet mi, svaki drag,
Al' u jednom meni sniva
Tihi san anđeo blag;
Ona mi ga zemlja krije,
Taj anđeo — majka mi je!

Ko san pusti njena slika,
Ko šum s neba njena r'ječ
Dušom ječi i sad jošte,
Gdje nje davno nije već.
I te slike misli gone,
A za njima suze rone.

Da, a danas Dušni dan je,
Sve na groblje hrli van,
Da molitvom, v'jencem malim,
Svojih milih kiti stan;
Samo ja ne mogu iti,
Majci grobak okititi.

Iz daljine samo evo
Šiljem tamo uzdah mnog,
Ronim suze, moleć tiho,
Da ti pokoj dade Bog!
U zemljici crnoj, majko,
Snivaj mirno, snivaj slatko!

Mjesto v'jenca, evo suza,
Iz daljine, majko, dar!
Oh! na tvome grobu hladnom,

Da ih mogu liti bar!
Al' kad mora biti tako,
Pokorit se moram, majko!

Pod lipom.

Povjetarce tiho piri i rashlađuje silnu žegu, što je zamijenila blagu proljetnu toplinu, umilno zibljući jedro već klasje mladoga žita, a ovo umilno zbori među sobom. O čemu? Tko da zna! I lišće, i cvijeće — sve šapće, sve žubori. O čemu? Sigurno o dobroti Božjoj!

Zrakom se širi ugodni miris lipovog cvijeta.

U sredini dvorišta za lijepim dvorcem diže se prekrasna lipa. Ponosnu, cvijećem okićenu glavicu digla u vis daleko, daleko, kao da hoće s njome seći u vedri neba svod.

Sad joj nad glavom zapjevala ptičica veselim glasom, ali kao rastužena najednoć zamuknula.

Pod lipom je stol od naravna drva i dvije klupe I nehotice bi pomislio čovjek, kako bajno mora biti na tome mjestu u mirno večernje doba, kad zvijezda za zvijezdom išeće na modru poljanu svoju, a blijedi mjesec svoj slatkotužni sjaj po svijetu prostre, kad iz bližnje šumice zaplače slavuj pjesmom svojom, a svježi večernji zračak obigrava čovjeku znojno čelo, dok mu miris cvatuće lipe napunja dušu pjesmom i sanjama.

No tvoju pozornost veže ovaj čas drugo nešto, a ne takove sanje, na tom mjestu, a to je mlada u crno obučena djevojka. Lice je zastrla rukama i bijelim

rupčićem sa crnim rubom. Od časa do časa čuješ tihi jecaj.

Tužno li dira čovjeka taj pogled!

Iza poduljeg vremena diže se mlada djevojka. Vito kao jela tijelo obavija joj jednostavna crna oprava. Niz leđa vise joj dvije pletenice krasne smeđe kose. Jasne inače, velike, sive oč igledaju danas tako tužno, sanjivo u svijet, kao da traže daleko negdje neko sjajno izgubljeno blago, a ne vide oko sebe života i ljeta, tako, te bi čovjeku sam taj pogled izmamio suze na oči.

I lice joj je danas blijedo, tuga mu oduzela svježe rumenilo.

Lagano, kao zatežući, pođe u dvorac, ali čim joj noga prestupila prag, počne i opet gorko plakati. Nije mogla ostati unutra. Za malo vremena eno je opet pod lipom.

Pred njom je na stolu stajala škatulja, a na njoj napis: „Mili spomeni na sretne dane u milome domu," a u kutu ime „Marija".

Bilo to samo uvelo cvijeće — ti mili spomeni. No za nju je to mnogo značilo, ona je u tome suhom cvijeću, kao u knjizi, čitala sreću prošlih dana.

„Marija" bila je jedina kći posjednika Zlatovića. Imala je još brata, koji je bio dosta stariji od nje, ali ga nije već preko dvije godine vidjela. Marija je odrasla pod blagom pažnjom dobre i pobožne majke, koja je odgajala tako brižno, kako jedva najbrižniji vrtlar svoje ruže gaji. A pošto je majka htjela, da joj Marija i više nauči, nego je ona naučiti dospijevala, to je poslali roditelji u samostan sestara milosrdnica, gdje je skoro četiri godine bila.

Otac joj, Zlatović, bio plemenit i valjan čovjek. Sve ga ljubilo i štovalo, pa takov mu bio i sin, koji je, ne htijući se posvetiti gospodarstvu, izučio škole i dulje već kao liječnik boravio u Švicarskoj.

Jedva je Marija nešto više od godinu dana bila u samostanu, kada je prva, ali neizmjerna tuga zadesi, umre joj naime dobra majka.

Bol i tuga njezina bila je neopisiva. Iza mnogih ljeta sastala se kraj majčinog odra s bratom, ali tužan je to bio sastanak. Brat je morao opet natrag, supruga mu bila opasno oboljela, a i Marija morade u samostan.

Tiho, šuteći podnio Zlatović taj teški udarac, ali tim jače vidjelo se na njegovom licu, kako ga je shrvao.

U kući ostala starija neka gospođa, daljna rođakinja gospođe Zlatovićke, koju je ona ljubila kao stariju sestru, a Marija kao drugu majku. Ta ona je i bila desna ruka njenoj miloj majčici, a nju je od djetinstva još uz majku njegovala i toliko lijepa naučila. Ona je zvala „tetom".

Tih, kao mrtav, ostao dvorac Zlatovićev. Nije tu više bilo vesele pjesme Marijine, i vedra glasa gospođe Zlatovićke; zanijemile su pripovijetke i mila šala tetke Sofije, a rastuženi Zlatović kao da je pazio, da nitko ne pobuni te tišine, da mu ne pobuni sanjâ o nekadanjoj sreći.

Pa ni to nije trajalo dugo. Na časove razveselio bi se on opet, a to, kad mu je Marija o praznicima došla kući, jer s njom došao bi i tračak veselja u njegovu dušu. A sad evo, trebao je ovaj rastanak iz samostana biti zadnji, i premda je Marija ondje rado boravila, to je ipak već zaželjela, da ostane u milome domu.

Marija je otišla prije konca školske godine kući, otac je tako htio, jer je počeo nešto pobolijevati, a Marija i za to još više težila domu. Zlatović se zbilja razbolio. Djetinskom ga ljubavlju dvorila Marija, na očima mu čitala želje, ali uzalud! Smrt ne pita za djetinju ljubav, ne pita za bol, ne pita: „kuda ćete, kamo ćete vi, koji nad grobom lijevate suze?“ Ona kosi kosom svojom, — jer je tako volja Božja.

I Zlatoviću prekosila nit života. Sirotu Mariju ni ista njena tetica nije mogla utješiti. Zakopali ga kraj majke. Zalud suze! Mrtvih ne ima više među nama.

Pa ni brata nije tu bilo, da je tješi barem. Tužno pismo pisao je teti Sofiji, u kojem se tuži, da ga bolest drži na postelji i nije mu dopustila vidjeti zadnji put lice plemenitog, dobrog oca. U pismu veli i to, neka Marija ide još na jednu godinu u samostan, a onda će vidjeti, kako će dalje biti s njom.

Prijašnje veselje Marijino, da će u domu ostati, propalo je. Opet iz doma! Kao sirotica bez roditelja! Uz bol za milim roditeljima, pridružila se još i ta.

Eno je, kako drščućim prstima vadi iz škatulje spomen za spomenom, da pusti sve one sretne časove prolaziti ispred duše svoje. Ovaj je cvijetak sjećao oca, onaj majke, ovu lijepu bijelu ružicu poslala joj među majčinim darovima tetica uz lijepu kiticu želja k imendanu. Ova grančica lipe sjeća je milog brata, kad su još za majčinog života, dok su — ona nestašno dijete, a on stasit mladić — boravili u roditeljskome domu, a on joj krasnu smeđu kosu kitio vjenčićima lipovog cvijeta. Pogled na cvjetna lipu, suzom zastrt pogled u daljinu, vinuo se za tim spomenom. O, kako bi ipak sretna bila, da joj je tu ljubljeni brat; kako

bi rado uza nj boravila! O, kako bi to bilo lijepo! Ali uzalud želje!

Sve to brže prolazili školski praznici. Kad zadnji od njih svane, spremit će se, da ostavi mili dom, prestat će pohodi na groblju, ne će više biti meke ruke tetke Sofije, da joj gladi tamnu kosu, bajajući priče u tajanstvenome ljetnom večernjem sutonu, da razagna sjene tuge sa mladog joj lica.

Teško joj bilo ići od doma, o, tako teško!

Došao zbilja taj zadnji dan posve blizu!

Brižnom rukom spremala tetka Sofija Marijine stvari, a potajno joj kapale gorke suze s blagih očiju. O, kako je istom njoj bilo teško! Sada će ostati tu sama. Kome će sada pričati priče svoje? Tko će je takovom djetinskom pazljivošću slušati?! Marije nije unutra bilo; ona se valjda opraštala s nijemim prijateljima svojima, sa svakim omiljelim mjestancem, a valjda je obišla i nadzornika njihovog dobra, da vidi još svoju malu ljubimicu, koja je nosila njeno ime — Mariju.

Čarobno je predvečerje zadnjega dana u domu!

Marija sjedi pod lipom, koja joj, razdragana vjetrićem, milo žubori, ali ona je ne sluša, gorke suze kvase joj lice. Nema uz nju tetke Sofije. Ne bi mogla uz nju sjesti, a da i ona ne zaplače. A čemu da joj rastanak još težim čini?!

Stojeći kraj prozora i motreći zalazeće na zapadu sunce, spazi, gdje pred dvorom staje kočija, a u njoj vidi mladog Zlatovića. Uz njega sjedila gospođa, po svoj prilici supruga mu i mali plavokosi dječak od koje dvije godine.

Tetka Sofija istrčala im u susret i suze veselja poletjele joj na oči, znala je da će to njenoj Mariji,

biti veliko veselje. U kratko im opetova, što je i pipisala već, da je Mariji žao odlaziti iz doma. Mladome se Zlatoviću orosile oči i on reče: „Nadam se, da ćeš i ti, tetice i Marija biti zadovoljne s mojom odlukom, samo mi reci, gdje je Marija, da vidim moju malu sestricu.“

„Ostala je pod lipom“, odvrati teta, „ja ću je amo zvati.“

I mali je željan bio vidjeti tetu Mariju, o kojoj mu tatica pripovijedao, da će se s njim igrati, zato ga uze teta Sofija za ručicu i povede u dvorište, dok su Zlatović i supruga mu ostali u kući.

„Tetice, tetice!“ zvao mali svojim golubinjim glasićem, ali Marija ga nije čula. Kad je tetka Sofija do nje došla, podiže maloga na klupu, a on, kao da je odavno već pozna, savi joj ručice oko vrata i zovne je opet milo: „tetice!“

Marija pogleda lijepog plavog dječarca i sigurno bi bila mislila, da sniva, da nije vidjela tetu Sofiju, koja, mjesto da joj razjasni, od kuda dječarac, uzme je za ruku i povede u dvor.

Silno veselje zamijeni prijašnju tugu. Marija je plakala od veselja na grudima svojih milih. Koliko li su si imali reći! A tek to veselje, kad je Zlatović rekao svoju odluku, da će ostati stalno na svom dobru!

„Je li ti pravo, mala moja sestrice? zapita Mariju. „Ali da, sada te već ne smijem više tako zvati, jer doista više nijesi mala!“ doda šaljivo.

„O, sada sam opet sretna!“ klikne Marija.

Mali je pak samo sanjao, kako će se tetica s njime igrati, i kako će ostati kod tetice. A mlada gospođa Zlatovićka ocutjela je od prvoga časa sa-

stanka s Marijom, da bi joj teško bilo, rastati se opet s njom.

I tetka Sofija bila je sretna. Prava ljubav vezala je nove stanovnike dobra Zlatovićeva, kao i prijašnje.

Na grobu milih pokojnika, kamo su svi skupa često odlazili, učila je tetica Marija svog malog nećaka, sklapati ručice na molitvu.

I doista, da je malog tko zapitao, koga u kući najvoli, on ne bi bio znao reći, jer je jednakom ljubavlju ljubio sve, ali ipak najljepše pjesmice i pripovječice učila ga Marija pod granatom lipom, koja je sad opet vidjela sretan Zlatovićev dvor.

Mala Nada.

Jesen je. Zanijemio je i zadnji štropot teških seljačkih kola, koja su stenjala pod bogatim plodom. Polje je pusto, tek vihor preko njega hitrom nogom stupa, a umorna strn klanja pred tim gospodarom glavicu svoju. Tu i tamo vidiš još cvijetak, kako se krije, drščući od straha, da mu je došao zadnji čas. A na nebu, na tom istom nebu, s kojeg nas je veličajno sunce umarajući žeglo po ljetu, uzalud nam oko traži modrinu, uzalud i sitne ovčice bijele; ono sažaljno gleda mutnim okom k zemlji, a iz tog mutnog oka škropi kap po kap kišice dolje. Sirotno cvijeće svaki put zadršće tužno, kad mu na lice kane koja kaplja.

Na pustom drvlju vidiš tek koju sjeničicu, kako se skupila, pa samo kad i kad je čuješ, gdje se

oglasi, kao da moli malo hrane. Ni u gradskim ulicama ne vidiš one vreve, one buke, kao po ljetu; sve odiše nekom umornošću, nekom tugom.

Samo danas, tek je svanuo dan, ah tako mutan, tako kišovit, a ljudi ipak vrve i idu nekamo.

U ruci mnogima vidiš vijenac jesenskoga cvijeća, malu staklenku sa svetom vodom, a to ti veli, da je taj pohod namijenjen mrtvima. Sada te eno s crkvice zove zvonce, da ideš na groblje, da si milima okitiš stanak mira, da se pomoliš za pokoj njihovih duša, da im poškropiš grob kapljicom svete vode.

Zove nas zvonce na groblje. Ali prije ću svratiti vaše misli, dječice moja, u malenu kućicu blizu kraja grada. Zadovoljni se nekako ćutite, kad u tu kućicu uđete. Mirna je, mirna, kao da u njoj žive duše nema, a ipak ti kao snijeg bijeli zastori, ta čistoća već iz vana, pokazuju, da marne ruke u njoj rade. A tek taj lijepi vrt oko kuće! Da ste pred dva dana u nj ušli, pa da je nebo vedro bilo, a sunce zasinulo blago, ne biste rekli, da je jesen; toliko cvijeća bilo je još u njemu. Ali danas ga nema više!

Jučer su male nožice obletjele te pijeskom posute staze i pobrale svaki cvijet, da ga marne ruke spletu u krasne vijence. I do mala bilo sve gotovo. Vrata se otvore, a iz kućice ide mala djevojčica, jedva joj je možda devet ili deset godina, s nekoliko vijenaca, i ide dalje, dalje tamo, da ih proda prolaznicima, da si njima okite grob svojih milih na Dušni dan.

Uđimo unutra, da vidimo stanovnike te male kućice. U sobici, u kojoj sve od čistoće blista, nalazimo žensku srednje dobi, mila lica, na kojem je lako čitati, da je nekad bolje živjela, a na njoj i na

svemu čitamo, da taj mar za čistoću nadomješta njoj mnogo izgubljeno dobro.

Uz nju stoji mala djevojčica. Da li joj je to kćerka? Lijepa je, tako mila izgleđe kao anđeo, a ipak joj ne sliči. Ta mila gospođa bila joj teta. Mala Nada imala je još pred dvije godine dobru majku, kojoj ona bila jedinom utjehom, ali i brigom na smrtnom času. Ništa joj na tom svijetu nije ostaviti mogla, jer je životarila, šivajući za druge. Jedno joj olakšavalo smrtnu borbu, a to, da si ne će dijete ostaviti tuđim rukama. Imala je dobru sestru, koja joj obećala primiti Nadu za svoje dijete, jer ona nije imala djece. Tako je i bilo!

A Nada je svoju dragu teticu ljubila kao svoju majku, pa je skupa s njom pretrpjela koji put koju oskudicu. Gospođa K. živjela je nekoć dobro, ali razne nezgode poslije smrti njenoga muža otele joj imanje, tako, te joj samo ostala kućica na kraju grada, u kojoj je i ona šivala i razne ručne radnje za gradske gospođe obavljala.

I ove godine trebalo je više toga, nego je sirota gospođa K. mogla privrijediti radom svojim; trebalo je odjeće Nadi, koja je išla još u osnovnu školu. A otkuda?

Dan prije dušnoga dana sjedila ona baš tako zamišljena, kadno dođe Nada kući iz crkve. Čim je vidjela snuždenu svoju teticu, snuždi se i ona, a ipak sve do kuće bile joj misli samo kod onih lijepih vijenaca, koje je vidjela na trgu. Znala je dobro, zašto je tetica zamišljena. I sad joj u duši sine neka misao i savivši nježno ruke oko vrata teti, počne umiljatim glasom: „Je li, mila tetice, ti se braneš, kako ćeš meni odijelo kupiti? Znam ja, rekla si mi to već. Ali

gledaj u naš vrt, gledaj samo, koliko je u njemu cvijeća! Danas sam vidjela na trgu tolike vijence. Zašto ne bismo i mi pravile vijence, pa ih prodale, pa bismo odmah dobile novaca".

Gospođa podigne glavu i pogleda začuđeno Nadu. Na tu pomisao nije ona nikada došla. „A tko bi nam ih prodavao?" zapita je.

„Ta tko, nego ja!" odvrati Nada. „Zar misliš, da se stidim? O, mila tetice, ta to nije prosjačenje, ako čovjek prodaje ono, što mu je tako milo, kao tebi tvoje cvijeće".

I umah pohrli u vrt, da pobere cvijeće i savije što više vijenaca. To je obavila teta. Bilo je među cvijećem nekoliko zakasnilih ružica; te metne gospođa na stranu i uz to još nešto od najljepšeg cvijeća. Kad je sve vijence savila bila, isprati Nadu, koja ih domala sve do zadnjeg prodala. — Dok se Nada povratila, splela je tetica u prekrasan vijenac one ružice i cvijeće, što je na stranu bila metnula, te ga postavila na mjesto, gdje će do sutra ostati svjež.

Eto nas sada u toj kućici na taj dan — na Dušni dan.

Gospođa K. izvadila iz ormara ponošen rubac, ogledala ga i uzdahnula, pa ga pružila Nadi.

„A zašto si ipak još tužna, tetice mila? Ta sinoć si rekla, da sam dobila više novaca za vijence, nego si ikad mislila, jer su bili tako lijepi, a sad uzdišeš opet."

„Drago dijete, dobila si dosta novaca, ali potrebâ je više, nego novaca. Kupit ću ti cipele, a dobit ću toliko, da ti kupim opravicu, ali eto i taj jedini topliji rubac već je trošan, pa što ću? Novoga kupiti ne mogu, a ovaj ne će izdržati cijele zime."

„Ne brini se, zlatna tetice, ja ću čuvati stvari dobro, da što manje trebam, samo mi ne budi tako žalosna", i to rekavši poljubi žarko ruku tetičinu.

„Ti zaslužuješ, Nado, da budeš sretna u životu", reče ganuto gospođa i poljubi je u čelo. „Evo, milo dijete, tu sam nešto za tebe spravila za danas", i pri tom joj pruži prekrasni vjenčić. „Ti ćeš sada na groblje, ja još ne mogu, pa ga ponesi na grob svoje majke i moli pobožno za nju. Ja ću doći za tobom".

„Hvala, tetice! Oh, ovako krasna vijenca nijesam jučer prodala nijednoga. A ovaj je za moju majčicu!" i opet poljubi ruku teti, pa iziđe suznim okom iz kuće, praćena nježnim pogledom. Išla je žurnim korakom na groblje.

Došavši do ulaza, pređe joj put sjajna kočija, u kojoj je sjedila u crno, fino odijelo obučena gospođa. Bila je vrlo lijepa, ali blijeda u licu, vidjela joj se na očima velika tuga. I ona bila već u srednjoj dobi.

Izađe iz kočije i pođe u groblje. U ruci je nosila skupocjeni vijenac iz umjetna cvijeća. Upravo je bila prema Nadi i pogledala slučajno na vijenac u njenoj ruci. „O, divna dara na mili grob!" pomisli u sebi. I u tom času činio joj se puno ljepšim darom onaj vjenčić mirisava cvijeća, nego svi umjetni vijenci. Ona je išla na grob jedine kćerkice svoje, koju joj smrt otela u bujnoj dobi, u četrnaestoj godini života. O, zašto se smrt, ta okrutna smrt ne da podmititi blagom, poželjela je već stoput, ta ona bi to mogla učiniti, bila je tako bogata. Ali ne ide, ne ide!

I sad joj nosi na grob skupi vijenac. Ali koliko bi rado imala taj svježi vijenac ružica, pa će zapitati

Nadu: „Ne bi li mi, drago dijete, prodala taj vjenčić, što ga nosiš? Ja bih ti ga dobro platila!“

Nada pogleda bogatu gospođu tužno i reče: „Oprostite, milostiva gospođo, ali ovoga vam vijenca prodati ne mogu“.

„Ali ja bih ti ga platila toliko, da bi si ti tri druga vijenca mogla za te novce kupiti. Ja bih ga rado imala, jer je tako lijep!“

„Ne mogu, ne mogu vam ga prodati“, reče tiho Nada, „za nikoje novce. On je spleten za moju majčicu“, doda šapćući više sama sebi tako, da je gospođa nije mogla razumjeti. Njoj se je dopala ta djevojčica, dopalo joj se divno lišce, dopao njezin mili glasić i suza u oku, tako, da je nešto upravo vuklo za tim djetetom. Stala je malo podalje od groba, kod kojeg se zaustavila Nada.

Mala se pomolila najprvo, vjenčić je ležao kraj nje na zemlji, tad ga uze i stavivši ga na križ, reče poluglasno: „Evo ti, majčice, vjenčić iz najljepšeg cvijeća, koje je mogla tetica naći. O, majko, majko, vidiš li ti, kako se ona muči?! I samo za mene se uvijek brine!“

Malo prestane i zamisli se, tad počne opet: „Da, taj vjenčić mogla sam prodati za dobre novce onoj lijepoj gospođi, mogla sam tim novcem skinuti malo briga dobroj tetici, ali mi srce nije dopuštalo, slatka majčice, tvoga vijenca nijesam htjela dati. Radije bih trpjela zimu, negoli prodala vijenac, koji je tebi namijenjen“. Ona klekne kraj križa, pa pritisnuvši glavicu k cvijeću, proplače.

Gospođa je plakala također, plakala od ganuća nad tolikom djetinjom ljubavi i to joj dijete omiljelo toliko, da bi ga najradije privinula na grudi i uzela

sa sobom, kao svoje dijete. No htjela je prvo znati, čija je to djevojčica. Nada je još klečala, a gospođa se polagano udalji i ode na grob, u kojem je njeno najveće milje snivalo tihi san. Dugo, dugo molila je i plakala tužna majka, koja se kraj sveg svoga bogatstva nije ćutjela tako sretnom kao mnoga sirota.

Napokon pođe kući. No misao joj se svrne na grob, gdje je ostavila Nadu. Pođe onuda, da vidi, je li mala još tamo. Kraj Nade stajala sada u jednostavnoj, ali ukusnoj crnoj opravi obučena gospođa — Nadina tetka. Lice je pokrila rukama, tek iza nekog vremena, kad ih je skinula, mogla ju je vidjeti. Začuđenje čitalo se u njenom licu, tad pođe laganim korakom k njoj, pruži joj ruku i zapita: „Poznaješ li me, Marijo?“

„Je li moguće! Ti si to — Agnezo!“ odgovori isto tako začuđeno gospođa.

„Jest, ja sam, a ovo milo dijete, ako se ne varam, kćerka je tvoje sestre Danke. A Danka je mrtva — to je njezin grob, je li?“

„Sve je tako!“ reče gospođa K., ali ja nijesam znala, da si ti u ovom gradu“.

„To je obično“, odvrati gospođa Agneza. „Najbolje nekadanje prijateljice ne znaju jedna za drugu. Dugo sam živjela sa svojim suprugom u gradu R., a vuklo me srce, da se preselim amo i pred tri godine to i učinismo. A ovdje me stigao težak udarac moje najveće blago, moju kćerku izgubila sam ovdje“.

„Rado bih čula nešto o tvom životu, draga Marijo, ako mi hoćeš, kao u ono davno minulo vrijeme, pripovijedati sve. Hodi, odvest ću te tvojoj kući, tamo ćeš mi pripovijedati“.

Nekadanje dobre prijateljice, a uz njih Nada, sjele su u kočiju i odjurile u kućicu na kraju grada.

Tko bi mislio, da gospođa, koja je živjela u raskošu i ona, koja je živjela u toj maloj kućici, bijahu nekoć jednake, bijahu kćeri uglednih trgovaca?

Gospođa Agneza imala je plemenito srce, ona nije izbjegavala siromašnu prijateljicu, što više, njena glavna misao bila je pomoći joj, olakšati joj teret.

I zbilja, kad je govorila sa svojim suprugom, koji je također imao dobro srce, našli su, da u njihovoj kući ima mjesta za gospođu, koja bi imala voditi nadzor nad njihovim velikim kućanstvom.

Već sutradan pošla je gospođa Agneza gospođi K., da joj ponudi to mjesto, koje je ova od srca rado primila.

Za kratko vrijeme prešla je gospođa K. s Nadom onamo, a svoju kućicu iznajmila je nekoj maloj obitelji.

Gospodja Agneza smatrala je kao sestru, jer su se nekoć tako smatrale, a i u kući je sve jako štovalo.

Na maloj Nadi ispunile se tetine riječi: „Ti zaslužuješ, Nado, da budeš sretna u životu“, jer su je gospođa Agneza i njezin suprug tako zavoljeli, da već nijesu mogli bez nje biti. Nazivali je svojom milom kćerkom, a i držali je tako.

Nada je bila sretna, a svu tu sreću imala je zahvaliti onoj, koja joj zasadila u srcu cvijet plemenitosti i dobrote, koja je pak snivala u hladnom grobu. Ali ona se je u nebu veselila sreći djeteta svoga.

Ptičicama u zimi.

Recite mi, ptice male,
Vidim, da vas tišti zima,
Što ste kod nas zaostale,
Kad jug za vas mjesta ima?

Tam' bi našle tihe stanke,
Šarno cv'ječe, plodna polja,
Živjele bi krasne danke,
Ne bi znale, što j' nevolja.

Ali znadem, znadem sada,
Cvrkut vaš mi tajno kaže:
„Bog nas i sad brani glada,
Dobra srca jad nam blaže“.

Ta gle, ove kraje mile
Mi ljubimo srcem c'jelim,
Pa ih ne bi ostavile,
Ni m'jenjale jugom toplim.

Oj, hvala vam, ptice male,
Za tu ljubav k milom kraju!
Tople zrake budu l' sjale,
Naličit će opet raju!

Maričina molba.

Zadnji je dan staroga ljeta. Velika ura na zidu nehajno, sporo odbija „devet“. Još tri ure i nestalo je tog starog ljeta, a na pragu svijeta eto „novoga“. Kolike se oči krijese veseljem, kad izreknu usta riječ:

„Novo ljeto"! Kolike nade bujaju u srcu ljudskom u prvom mu času! Svijet želi, moli se i nada, koliko će se toga ispuniti — ne pita.

Gospođa Bunićka, koja je do sada tiho sjedila, ne brineći se za čavrljanje svoje djece, i čitala, pogleda na sat i reče: „Djeco, vi biste već trebali na počinak!"

„A ti, mila majčice, još ne ideš?" zapita najstarija kćerčica, djevojčica od jedno osam godina.

„Ne, dijete moje! Zar si zaboravila na moj običaj, da budna dočekam „Novo ljeto"?

„Da zbilja, majčice, gotovo sam zaboravila. Oh, da mogu, i ja bih ga čekala, ali meni se drijema."

„Reci majčice," progovori sad manja, petgodišnja djevojčica, „pa vidiš li ti onda novo ljeto?"

„Ali, Ružice!" ukori je starija Marica, „kako možeš tako što pitati? Tko bi vidio novo ljeto?"

„Pa zašto ga onda majčica čeka?" tvrdokorno će Ružica. „Znaš, majčice" ja sam bila kod susjeda, pa nam je pripovijedala baka, da je „Novo ljeto" lijepi, lijepi anđeo, koji nosi puno, puno krilo svakojakih darova, pa je dijeli ljudima. A ja sam mislila, da ga ti zato i čekaš, da i tebi štogod dade."

„Tako i je, zlato moje!" odgovori joj majka. „Ja čekam „Novo ljeto", da se u prvom onom času pomolim dragom Bogu, da i meni udijeli jedan darak, a to je zdravlje meni i vama, djeco moja, uz blagoslov Njegov. No sad hajdete spavati, pa molite Boga svako za jedan darak, prije nego legnete.

Ona ustade, da spremi djecu si na počinak, prvo najmanje — sinčića od tri godine. Kad ga majka metnula u krevet, klekne mali, kako je već naučen bio, i rumenom svojom ručicom prekrsti se tako lijepo, da su se sigurno i anđeli na nebu veselili. Majka govorila pred njim malu molitvicu, on za njom, a na koncu je nadovezala: „Dragi Bože, daj u novoj godini zdravlje mojoj mami, mojim sekicama i meni, tvom malom Nikici!"

Sad je došao red na Ružicu. Prije no će u postelju reče joj majka: „Ti si već veća, ti ćeš i sama znati dragome Bogu reći, za što ga moliš u novoj godini!"

Ružica pogleda majku, pa progovori: „Znaš, mamice, ja bih samo molila dragoga Boga, da ti nikad ne plačeš. Meni je žao! Je li to dobro, majčice, da molim?"

„Dobro je, moje milo dijete," odgovori majka, poljubivši je u čelo, „o, da bi te uslišao Bog!" Ružica klekne i izmoli svoju molitvicu i molbu.

Marica je već čekala, da se majka k njoj obrati. „Nu, Marice," zapita je, „a što ćeš ti moliti Boga?"

„Slatka majčice, nemoj se srditi, ako moja misao nije dobra. Ja znam — čula sam od kume — zašto si ti uvijek žalosna poslije tatine smrti. Ti si siromašna, imaš puno da plaćaš — ja ne znam zašto — ali tako je kuma rekla, a stric ti ne će ništa da dade. Kuma je rekla, kad bi on umro, morao bi ipak ostaviti tebi svoje novce, jer nikog bližeg nema. Onda bi ti, majčice, bila bogata kao stric, pa ne bi plakala i mučila se. Pa zato, majčice, ja bih molila dragoga Boga, da umre stric."

Prestrašeno je pogleda majka i progovori ozbiljno: „Moje dijete, to nije plemenita ni dobra želja. Tu izbaci iz srca svoga! Istina je, da je stric nemilosrdan prema nama, a da bi nam mogao lako, vrlo lako pomoći, ali smrt mu željeti, — to ne smijemo!

— pa niti onda, kada bi nam tim pripalo njegovo blago. Moli Boga, dijete moje, da mu omekša srce, da se smiluje na vas, da mi pomogne, ali i moli, da mu dade dug život, jer u dugom životu dade se štošta popraviti."

Kad je i Marica legla, sjede gospođa Bunićka opet k stolu. Nije čitala, gledala je k prozoru, kuda je kroz zastore virio mjesec, gledala i gledala nepomično, a u srcu je svome valjda molila se Bogu, da joj pomogne.

Bila je ona udova, kojoj je, iza kako joj je i suprug mlad umro, ostala samo mala mirovina, a bilo je tu i raznih dužnosti, koje je trebalo ispuniti, što bi sve lako bilo išlo, da joj je muž ostao na životu. Koliko se je mučila, šivala za druge i vezla danju i noću, samo da joj djeca ne oskudijevaju. No znala je ona, da to tako dugo ne može potrajati, — naporan je to život bio i drhtala je od straha za djecu svoju. Samo to ju je ponukalo, da zamoli pomoć u muževa brata, čovjeka, koji se sretnom trgovinom obogatio, pa sad živi bez posla i brige. Ali taj, kakogod nije imao ljubavi k bratu, nije mario ni za ženu mu i djecu, te ju je prilično oštro odbio. A tko da joj pomegne, ako ne rođak, mislila je, te se stisnula u svoj kut, radila, molila i plakala — samo za djecu svoju. Pa i djecu, kad bi sreo na ulici, učinio bi se, da ne vidi i da ne čuje njihov pozdrav, valjda, da ga ne bi što zamolila.

Isto to veče sjedio je i Bunić u svome bogatom stanu — sam. Ne znajući ni sam kako, pali mu na um dani djetinstva. Sjetio se pokojnih roditelja i brata svoga, sjetio se molitvica na taj zadnji dan u godini i teško mu bilo pri srcu, pa tiho šapne: „Onda

nas bilo toliko, a danas — ja sam." — Strese se. Pričinilo mu se, kao da mu neko poluglasno reče: „Sam?! Ta zar nije tvoj brat ostavio ženu i djecu u siromaštvu? Zar su oni tebi nitko?!"

— Nikog nije u sobi bilo, ali savjest, taj dobri anđeo, prozborila je one riječi. Nesnosno mu postalo u sobi, uze kaput i šešir i pođe na ulicu.

Da li je namjerom ili slučajno baš pošao k stanu udove bratove — tko bi znao — samo donle je došao. Kako je zastor malo razmaknut bio, stade i pogleda unutra. Bilo je to u ono doba, kad je majka spremala djecu na počinak. Čuo je i sve, što se govorilo u sobi, i duboko ga potresao razgovor između majke i Marice.

Iduči kući, govorio je sam sobom: „Ona ima bolje srce, nego ja, ona mi želi dug život. Kako reče ono? U dugom životu dade štošta popraviti. Dobro je rekla! I ja želim popraviti, što sam skrivio. Bože! Ti mi pomozi!"

Te je noći Bunić slatko spavao. — Udova, pošto se pomolila Bogu u prvom času novog ljeta, usnula je u čvrstoj nadi, da će se i njoj Bog smilovati.

Svanulo i „Novo ljeto". Bunićka bila je u crkvi na ranoj sv. misi, pa vrativši se kući spremila Maricu i Ružicu, da idu u crkvu. Nikica bio za to još premalen, a dan prehladan.

Došavši u glavnu ulicu opaze djeca, da im upravo u susret ide stric. „A, eno strica", prozbori Ružica, „opet nas ne će vidjeti. Hoćemo li ga pozdraviti Marice?"

„Nu, to se razumije, seko", odvrati ova. „Pozdravit ćemo i ako nas stric pogleda, poljubit ćemo mu ruku."

„Ah, mene će biti strah!“ uzdahne Ružica.

Za odgovor nije više bilo vremena, jer je stric bio već pred njima i doista ih je gledao, ali ne mrko, nego milo. Marica osokoljena prozbori: „Ljubim ruke, dragi striče!“ te mu priđe k ruci, koju on pruži i poljubi je. Za njom pristupi i Ružica.

„Kamo ste pošla, djeco?“ upita stric.

Djeca su se jako čudila, da ih je stric nagovorio, te mu čedno odgovore: „U crkvu“.

„No još je rano, tamo bi samo nazeble, ići ćete sa mnom u crkvu, a sad hodite sa mnom k mami, da joj čestitam k „Novoj godini“.

Kao nehotice izleti Marici iz usta: „I vama, dragi striče, želimo sve dobro, a osobito dug život!“

„I to od svega srca, je li?“ upita stric.

„Da od svega srca dragi striče!“

Začuđenje gospođe Bunićke ne mogu vam opisati, kad ga je vidjela s djecom ući.

„Sretna vam bila „Nova Godina“! progovori Bunić. „Znam da se čudite mome dolasku, ali dolazim, jer ćutim, da sam krivac. Djeca su mi poželjela dug život, pa možda mi ga Bog dade, a u dugom životu dade se štošta popraviti.“

Podugo su razgovarali tako lijepo i srdačno, kao pravi rođaci, a kad je stric otišao s djecom u crkvu, klekne Bunićka pred Raspelom i plačući suze radosnice govoraše: „O, Bože moj, Bože, kako da Ti zahvalim za tvoju milost? Ti si spasio djeci mojoj majku! Ti si im dao skrbnika, koji im može budućnost osigurati. Hvala ti, slava Ti!“

Sretna joj svanula nova godina, kraj bijaše patnjama, bijedi i suzama. Bog je uslišao molbu, koju je naučila dijete svoje da moli.

Moje želje.

Gluho j' doba. Pola noći
Sa zvonika svuda bije.
Zadnjim zvukom zuji tajno:
„Starog ljeta više nije!“

A sa vedrog, plavog neba,
Koje kiti zv'jezda jato,
Pomalja se eno veće
Divno čedo, umiljato.

S njime anđel krasan leti,
U krilu mu mnoštvo dara,
A razni su dari ti
I razna su, razna čara.

Jedan mami sm'jeh na usta,
Drugi oku gorke suze,
Jedan nosi radost, sreću,
Drugi mir i radost uze.

Svaki čovjek dobit mora
Koji darak iz tog krila.
Pa čujte me, što vam želim
Novim ljetom, djeco mila!

Donio vam anđel sveti
Svakom divna po tri cv'jeta!
Prvi nek vam srce čuva,
A taj dar je vjera sveta!

Drugi nek vam kao alem
Na čelu se sjaji, blista,

Taj je cv'jetak duša blaga,
Duša, kao ljiljan čista!

I treći je cv'jetak, djeco,
Gajen srca u nutrini,
Pa i on je divan, nježan —
To je — „ljubav k domovini!“

Nek nju vaše srce grije,
Nek nju gaje vaše grudi!
Nek za c'jelog svog života
Svako njeno dobro žudi.

Ote želje srca moga,
Usliši li Stvorac neba,
Bit ću sretna, zadovoljna,
Ljepše sreće mi ne treba!

Daleko od doma.

Po krasnom velikom vrtu samostanskom razliježe se žamor, graja. Bježi se amo, tamo, čuje se razgovarati o putovanju, izmjenjuje se srdačna riječca „s Bogom“, i sve to svjedoči, da je to dan rastanka; ta školska je godina minula.

Pitomice samostanskoga gojišta šeću nestrpljivo po vrtu gore, dolje, a svaka željno pogleda k ulazu u samostan, ne će li se tamo pokazati milo lice slatke majčice ili drage tetice, koja dolazi, da je, nakon desetmjesečnog odsuća, povede natrag u onaj zlatnim sanjama u biser-zrnce pretvoreni domak, gdje je čekaju sestrice, braća, družice i ona cijela divna priroda.

Iz hladovitog, vinovom lozom opletenog hodnika, motri blagim pogledom taj život sestra Antonija. Ona pojmi to veselje, ona ne zamjera toj djeci, da radosno čekaju povratak, ma i na kratko doba, u svoj mili dom. Ta sjeća se i ona djetinstva svoga!

U taj čas pokaže se na ulazu u vrt gospođa. Koja li će se sad da obraduje?!

Gle Katice Slavetićeve! Kao srna skoči, zaboravila družice oko sebe, kojima je upravo opet pripovijedala o svom lijepom Primorju, te bježi k majci. Valjalo je poći. Katica znajući, da je sestra Antonija u hodniku, potrča k njoj i poljubivši joj ruku, oprosti se od one, koja joj tako blago zamijenjivala majčinu ljubav i njega.

I družicama reče „s Bogom!“ ali nekom osobitom nježnošću pođe k lijepoj, plavoj djevojčici i zagrli je. „S Bogom, Dragice moja! Za dva mjeseca opet ćemo se vidjeti. Ne plači, molim te! Doći će i taj dan, kad ćeš i ti vesela, sretna i zadovoljna u divno Primorje doći“. Pri tom poljubi plačuću prijateljicu i stisne joj malu, nježnu ručicu. „Zar mi ne ćeš ništa na rastanku reći?“ zapita je ljubezno.

„S Bogom, Katice! Putuj sretno i pozdravi mi rodni kraj!“ To reče i naglo se okrene, da sakrije vrele suze, pa ni ne obazrevši se više na najbolju prijateljicu, otrča u hodnik i glasno jecajući spusti se do nogu sestre Antonije, sakrivši zaplakano lice u njeno krilo.

„Što je, Dragice? Što je?“ zapita brižno sestra i počne gladiti gustu joj kosu. „Što te je tako rastužilo, dijete moje. Umiri se! Reci mi! Ta zar nijesi uvijek utjehe našla u krilu sestre Antonije?“

Umilni taj glas našao si ipak stazu do srca Dragičina. Dignuvši malo glavu, zajeca bolno: „Svaka ima dom, svaka se veseli povratku, svaku dočekuju mili roditelji. A ja?“ I ponovno spusti plačući glavicu u krilo sestrino.

„Nemoj tako, Dragice!“ počne ova. „Istina, slatka tvoja majčica davno sniva sanak mira, nju na zemlji više vidjeti ne ćeš. Ali uvijek se još stalno nadam, da će koji dan tvoj otac doći. O, moja Dragice, pomisli, koliko će to biti veselje! Pa kad on dođe, ode moje malo janje u svoj divni zavičaj, u svoje Primorje! Pa i ovako, zar si baš tako ostavljena? A zar ništa ne misliš na strica Tomislava? Zar te on ne ljubi? Gle, dijete moje, on je samo prijatelj tvoga oca bio, pa koliko se brine za tebe, posjećuje te svake godine, šilje ti lijepih darova i smatra te kao svoje dijete. Čuj, Dragice, nešto ću ti odati! Stric Tomislav rekao mi je, pošto se je nedavno oženio, da te kani odsele svakih praznika k sebi uzeti. Ovih praznika to još ne može biti, ali gdje si od svoje pete godine svake praznike provodila, valjda ćeš moći još i ove uz sestru Antoniju, koja će i sada nastojati, da ti tu samoću zasladi. Opet ćemo koji put u Zagorje!“

Blage te riječi djelovale kao anđeo mira na srce Dragičino, osušile joj suze i ona pritisne na bijele ruke sestre Antonije vrući cjelov zahvalnosti. Nastojala je, da se pokaže umirenom, da to plemenito srce ne rastuži.

Kad je zapalo sunce, bila u samostanu od svih pitomica još jedina Dragica.

Šetajući po vrtu, obasjanom blijedim svijetlom mjesečevim, letjele joj misli u prošlost. Ali sve te misli gotovo ostadoše među zidinama samostana. Malo,

vrlo malo ih, i te nejasne, slabašne kao sjenka, lutalo u nejasan, ali bajan, sanovit kraj, u Primorje.

Sjećala se kao kroz san lijepe mlade gospođe, svoje majčice, sjećala se vrta s bijelim stazicama, i gredicama punima cvijeća, gdje se igrala pod pažnjom majčinom. Sjećala se gorko i onog dana, kad je majčicu neobično blijedu i mirno spavajuću vidjela, a nije je probuditi mogla. Sad znade, zašto je to bilo.

Sjećala se i onog prijaznog mladog gospodina, koji je došao po majčinoj smrti i odveo je u samostan. To bijaše stric Tomislav.

I opet druge misli spomenuo joj rastanak družica. „O, kako su one sretne!“ govorila šapćući Dragica. „One imaju roditelje, imaju dom! Ja nemam svega toga! U dalekom svijetu možda mi je otac davno umro, ta, zar mi ne bi inače stric Tomislav što o njemu rekao?

Istina, ljube me učiteljice i dobra sestra Antonija, ali ja ćutim, sve to mora biti prema ljubavi roditelja, kao ovaj mjesečev sjaj prema žaru sunčanome“.

Opet se zamisli. Sad su je misli odnijele u čarobnu budućnost. Slikale joj sastanak s milim ocem, kojeg nije poznavala. Ona je ćutjela, kako bi joj bilo pri duši, da ga može zagrliti, da može uza nj živjeti.

Te misli bile silne kao slađani san, jer se Dragica stresla i uzdahnula, kad ju je trgao iz njih glas sestre Antonije: „Dragice, pođimo na počinak, vrijeme je!“ Ona pođe na počinak, valjda, da nastavi slatki taj san.

* * *

Vratimo se u prošlost za jedanaest godina i pođimo u Primorje.

U ubavom primorskom gradiću N. stoji lijepa kuća trgovca Slavkovića, oca Dragičina. U njoj vlada ljubav, sloga, marljivost i štednja.

Slavković je čovjek od kojih trideset godina, valjan trgovac, trijezan, ozbiljan i prijazan čovjek. Gospođa mu je mlada, nježna ženska, a Dragici u to doba bilo jedva dvije godine. Najslađe je tepala riječi, a majka se topila od milinja uz svoje čedo, koje je njenom srcu zamjenjivalo cio svijet.

I otac je svim srcem ljubio svoju kćerkicu, ali nije mogao tako često uz nju biti, jer ga zaokupljivali poslovi.

Sad je nešto zamišljen. Svoje imanje, tako rekavši, uložio je u dvije lađe, koje se, po vijestima, imaju za koji dan vratiti iz Amerike. Vrate li se sretno, bogat je čovjek, no propanu li, on je siromah a s njim propala i njegova obitelj.

Misli mu brode silnim oceanom u susret njegovim nadama.

Dan za danom prolazi, a niti lađâ, niti od njih vijesti.

Nu, zlo se još uvijek prerano čuje. Tako bilo i kod Slavkovića. Strašna, porazna vijest stiže u primorski gradić N., da su na silnom moru propale dvije lađe, koje su se vraćale iz Amerike. Imena i pobliža obilježja svjedočilo, da su to bile lađe Slavkovićeve.

„Propao sam — prosjak sam!“ bile mu prve riječi. Kao očajan šetao je obalom morskom, gledajući u more, kao da očekuje, da će mu ono povratiti plijen, ili da će se pred njim na tom sinjem moru ukazati njegove lađe. Ali uzalud! — Što more proguta — to ne vraća više!

On je morao tu groznu vijest priopćiti svojoj suprugi, ta, zašto da od drugih saznaje za svoju nesreću, on je prvi, koji je mora tješiti — ako uzmogne.

Koliko ga je muke stojalo, dok je tu strašnu vijest prenio preko blijedih usana. Kako ga je srce boljelo nad njenom tugom i očajnošću!

„Tata, gle!“ protepa slatko mala Dragica, pljesnuvši ručicama i pokazujući, kako je svoje igračke: guske, patke i piliće, lijepo poređala.

Taj glas prenu oboje iz mračnih misli.

„O, dijete moje!“ uzdahne Slavković, „ti se veseliš, jer još ne slutiš i ne pojmiš nesreće, koja je i tebe zadesila. No bolje za tebe! O, kamo sreće, da cijelog svog života ne osjetiš, koliki je udarac današnjim danom stigao tvoje roditelje“.

Majka plakaše, tiho jecajući.

No nije ni to bilo posljedne zlo.

Slavković nije prvoj borbi podlegao. Snažni mu duh digao se iz nje i on pokuša, da ponovno počne svoj rad, malo po malo, da na staro stanje dođe.

No kao da se nesreća s njim pobratimila, pratila ga na svakom koraku i on propadao sve većma i većma, usuprot razboritosti, usuprot radinosti.

„Ovako dalje ne ide!“ reče jednoga dana svojoj supruzi. „Ne mogu nikako vratiti novca, koji sam pozajmio za zadnji pothvat, a otkud i na što da dalje pozajmim? Kud se okrenem, propast, te propast! Gledaj, Danice, već sam ti govorio o listu, koji sam primio pred mjesec dana iz Rio de Janeira od bogatog trgovca, s kojim sam nekoć stojao u trgovačkoj svezi. Opet mi je pisao, neka mu odlučno odgovorim, što mislim. Sama vidiš, da ovako živjeti ne možemo više. Zar ne bi bolje bilo, da prihvatim ponudu, pa

da idem za poslovođu k njemu? Plaća je krasna. Za koju godinu dalo bi se ondje prištediti, čim bi mogli opet svoji postati".

„A rastanak od mene i Dragice, pa od divnog tvog zavičaja?" zapita tužno gospođa Danica.

„A rastanak od tebe i Dragice? Zar ne osjećaš, zar ne vidiš, kako mi je težak? Nu reci, možemo li drugačije? A promisli, da i godine prolaze, pa će opet doći dan sretnoga sastanka".

Nije prošlo ni četrnaest dana, a Slavković se rastajao s plačućom ženom, s nejakom kćerkom, s divnim svojim zavičajem, s domovinom i sa starim svijetom.

U krhkoj lađi, u toj ljuski orahovoj prema nedoglednom moru, s kojom mu je sreća potonula, pošao, da traži sreću u novome svijetu, osjećajući bolno, da je svoju veliku sreću na rodnom žalu ostavio.

Lađa sjekla morske vale i odmicala sve dalje i dalje od poznatih krajeva, dok nije napokon stigla onamo, gdje je bio cilj Slavkovićev — u Rio de Janeiro.

Stari trgovac — dobričina — primi ga kao dobra prijatelja, s iskrenim sažaljenjem nad nezgodama, koje ga snašle. Brzo se pogodili u svemu.

Starac ga smatrao kao svoga sina, a on njega kao milog oca, pa zato je i mogao Slavković onako zadovoljno pisati svojoj Danici, rišući joj svoje nade u lijepu budućnost, a i poslao joj svoticu novaca.

No ipak i to sunce sreće mutio jedan oblak. Koliko ga je naime starac volio, a mlađi štovali i slušali, toliko ga je prijekim okom gledao sinovac starčev i ujedno njegov budući baštinik. Bio to čovjek

obrazovan, ali rastrošan, pa ga stric stoga često korio a sve mu više stavljao za uzor Slavkovića.

Stoga ga je i mrzio, a u drugu ruku bojao se, da ne bi stric mu previše zavolio tog čovjeka, pa mu možda ostavio i koji dio baštine, što bi po njega šteta bila.

Slavković je to opažao, ali nije pokazivao, nego se uvijek prijazno, ali dostojanstveno prema njemu vladao.

Listovi su revno putovali preko mora, stvarajući most, kojim su misli, želje i nade hrlile iz starog svijeta u novi i opet obratno.

Prošle tako dvije godine. Slavković šiljao novaca kući, da mu supruga i dijete ne trpe oskudice, sam je pako štedio, koliko je više mogao, da samo uzmogne što prije natrag k svojim milima.

No i u te račune umiješala nesreća svoje prste. Nekoga jutra našli staroga trgovca mrtva — kap mu pala. Sinovac je sada bio gospodarom. Pod dojmom staroga gnjeva nije pazio, koliko mu baš mudra uprava Slavkovićeva povećala baštinu, nego ne promišljajući ništa, otkaže mu službu. Slavkoviću bilo, kao onome, koji se strmim brijegom penje, hvatajući se i najmanjeg kamečka, kad vidi kamen, koji je držao čvrstim uporištem, kako se kotrlja u tamno bezdno.

Kuda će sada?

Žena i dijete bile mu jedina misao, a ta mu oteščavala još većma srce. Pisati nije smio u kakovom je položaju. Novac je šiljao redovito, ali od svoje prištednje. Neka samo oni ne oskudijevaju i neka ne slute, kako se i opet sastanak odmiče sve dalje i dalje.

Ali i od doma stizale tužne vijesti. Slova u listu odavala drhtaj ruke njegove Danice. Ona je pobolijevala, ali s nadom, da će ozdraviti.

Nu dakako, gorka je istina, da se malo nadâ ispuni, pa tako bilo i tu.

Tuđa mu ruka javila zadnji pozdrav s umirućih usana njegove žene. A njegovo dijete ostalo je osamljeno, pravo rekavši: u domu bez doma. Pisali mu, da ju je uzela jedna prijateljica k sebi, dok ne stigne njegova odluka.

Slavković priličio je sjeni, radio je po cijeli dan, s nikim ne progovorivši ni riječi. Kad je prolazio bučnim ulicama gradskima, gledao je u zemlju, kao da pred svakim korakom vidi crni humak, u kojem počiva njegova mrtva žena.

Nekoga dana, kad je opet tako išao, ne pazeći na nikoga, čuje najednoć kraj sebe glas: „Ah, to nije moguće!“

Mili zvuk materinjeg jezika djelovao kao oživljujući melem na srce patnika. On pogleda i pruživši desnicu prema stasitome mladom čovjeku, povikne veselo: „Tomislave, jesi li zbilja ti?“

„Ja glavom“, odgovori ovaj. „Ali otkle ti ovdje?“

„Duga je to pripovijest, moj Tomislave! Tvoja će biti kraća, otkle ti ovdje!“

„Eto otkud! Znaš, da mi je otac ostavio sjajnu baštinu, a srce me vuklo uvijek, da obiđem novi svijet i ja upotrebih kamate svoga imutka, da toj želji udovoljim. Četiri godine već putujem, zadržavajući se tu i tamo, gdje mi se svidi, ali sada idem ravno kući, vrijeme je već“.

I Slavković ispripovijedi njemu svoje nevolje u zadnje ove godine.

Bili oni prijatelji iz djetinstva, premda je Tomislav bio za koju godinu mlađi.

Tuga prijateljeva uzdrmala čuvstveno srce Tomislava. On je ćutio, kako mu biti mora daleko od djeteta svoga, koje je ostalo osamljeno na svijetu.

„Prijatelju!“ reče napokon, „primaš li prijateljsku ponudu? Čuj me! Vrati se u zavičaj, ja ću ti pomoći, da opet u stari položaj dođeš, pa kad to bude, onda ćeš mi pozajmljeni novac vratiti“.

„Lijepo je to, Tomislave i bratski od tebe, ali ti hvala, ne mogu primiti! Ja hoću, da se svojom snagom dignem. Pusti me, ne govori mi toga!“

„A ti onda bar ovo primi! Dopusti mi, da se brinem za tvoje dijete, dok se ne povratiš! Najbolje će biti, da se dijete dade u samostan. Račun o izdacima točno će se voditi, pa kad se vratiš, vratit ćeš mi novac, koji sam za dijete uložio.

Te riječi godile su Slavkoviću. Prijatelj mu je nudio zajam, ne milost, a samo tako mogao je polučiti što kod njega.

„Tomislave, tebi povjeravam dijete svoje, brini se za nj, a evo ti moje ruke, svaki novčić bit će ti povraćen. Ne ću reći, skoro. Proći će možda i koja godina, ali vraćen će biti ipak“.

Još nekoliko dana ostao Tomislav ondje, a onda otputovao u lijepi zavičaj.

Vrela suza kanula sa oka Slavkovićeva u burno more, u ono more, koje je nosilo sretnika u domovinu, koji će vidjeti njegovo jedino dijete i za nj se brinuti. Srce mu pucalo, a suza očinske ljubavi i opet pala u nepregledno more.

Ne ću da duljim, pripovijedajući opširno, reći ću vam samo ukratko, da su Slavkovića stizale nesreće svejednako jedna za drugom.

Bio je tako daleko došao, da je čvrsto uvjeren bio, da svoga djeteta više vidjeti ne će, da prijatelju duga naplatiti ne će moći.

U toj bijedi sakupi sve misli ujedno ovako: „Tomislav je plemenit, a bogat je, on bi se brinuo za moje dijete i da ja umrem. Vrijedi li mi dulje pokazati se, da još živim? Vrijedi li, da moje siroče gaji slatku nadu, da će me opet vidjeti, kad to nikad biti ne će? Bolje, da misle, da sam umro u dalekom, tuđem svijetu. Ta i tako sam za nje mrtav!“

I zbilja! Prolazio mjesec za mjesecom, prolazila i godina za godinom, a Tomislav ni slova nije dobio od prijatelja, koji mu je neko vrijeme revno pisao.

Pošto mu je dva, tri lista bezuspješno pisao, bio je čvrsto uvjeren, da mu je prijatelj umro i smatrao je Dragicu svojim djetetom. To smo čuli i iz usta sestre Antonije, pod čijom paskom je Dragica već osam godina bila.

Tako tužno prošle već četiri godine. Šest godina bio je već Slavković u Americi, a nada, s kojom je onamo došao, ugasla posve.

Kad je jednoć bio prost od posla, pođe, ni sam ne znajući kako, na veliko groblje. Pogled na sjajne spomenike, a opet i na priproste križeve s raznim napisima duboko ga gane, i nekako bilo mu lakše pri duši.

Na grobu jednom vidje starca, na pogled odlična čovjeka, kojemu je suza za suzom nijemo kapala na mramor-ploču, koja je krila grobnicu.

On se približi i pročita napis na grobu: „Snivaj slatko, jedini sine, najbolje, najzahvalnije dijete!“

„Ah, moje dijete!“ uzdahne Slavković na pol glasa za se. „Zar je veća tuga na grobu svoga djeteta stati, negoli znati, da žive, a ne imati nade, da ga ikad vidiš?!“

Te riječi, premda tiho izuštene, dopriješe do uha plačućem starcu. On se okrene k Slavkoviću i zapita ga: „Što rekoste, gospodine?“

Slavković mu opetova svoje riječi, ali ga starac svejedno nije razumio.

Tuga zbližava srca, veli se, tako je i ovdje bilo

Starac, imućan posjednik, izgubivši sina jedinca, svu svoju nadu i milovanje, olakšao si srcu, kad je mogao s kim govoriti o mrtvome sinu, a Slavković opet njemu otkrio svoju bijedu.

I ne znajući kako, zavolješe se ti dosad nepoznati ljudi. Slavković morao pratiti starca kući i ostao taj dan kod njega. No to bi bilo sve ništa, nego pomislite veselje Slavkovićevo, kad mu starac ponudi, da bude nadzornikom njegova posjeda, da mu zamijeni rano izgubljena sina.

Slavković se preporodio. U prvom ushitu htio je pisati prijatelju, ali ga nešto od tog odvraćalo. Bila to bojazan, da bi mu se mogli opet pomrsiti računi.

Napokon je mislio, pođe li mu za rukom, da se digne, još je uvijek vremena, prijatelju se pokazati, ne pođe li mu to za rukom, tad svejedno, on ga već drži za mrtva.

No sad se ipak činilo, da se i njemu jednoć sreća nasmijala. Živio je uz starca kao uz rođena

oca. Ovaj je češće pobolijevao, a on znao onda s njim tako milo postupati kao rođeni sin.

Nakon četiri godine lijepe sloge i ljubavi umrije stari posjednik, iskreno oplakivan od Slavkovića.

Kad je otvorena oporuka, našlo se, da je izuzevši lijepih svota, koje je ostavio svojoj vjernoj služinčadi, sve Slavkovićevo.

Tko da pojmi njegovu sreću?! Činilo mu se u prvi čas, da je sve samo san, i da će se iz njega opet probuditi na gorku javu. No taj strah bio je uzaludan!

Jače no ikada oživjela u njemu stara želja za djetetom i zavičajem. Sad je mogao pred prijatelja izaći.

Dugo vremena nagovarao je neki Englez starog posjednika, da mu proda svoj posjed, pa sada isto tako i Slavkovića. A ovaj si mislio: „Ta zašto ne bih?! Prodat ću ga, pa u domovini svojoj kupiti krasno imanje i živjeti na njem sretno uz svoju milu Dragicu.

I on proda posjed. Tlo Amerike gorjelo mu pod nogama. Najradije bi na krilima poletio bio preko mora u daleki, mili dom. No valjalo se strpjeti, dok ga lađa do njega donese. Kako li je sretan bio, kad je stupio na rodnu zemlju! Proplakati bi bio mogao od veselja. Pohitio je k Tomislavu.

Zar bih vam ja mogla opisati iznenađenje i veselje Tomislavovo nad povratkom prijatelja, a i veselje mlade mu gospođe nad srećom Dragičinom?!

Ali Slavković još nije miran bio, on još nije vidio one, za kojom ga srce vuklo preko mora.

Prijatelj mu rado uslišao molbu, te se još isti dan dali na put u samostan.

* * *

Sredina je praznika, o kojima smo na početku govorili. Osamljenim vrtom samostanskim šeće Dragica, misleći na lijepu jučerašnju zabavicu u ljetnikovcu.

Najednoć zazvoni zvono na vratima samostana. Vratarica otvori.

Dragica poviri k vratima i opazi milo lice strica Tomislava, pa kliknuvši veselo, poleti k njemu. No malo se trže, kad opazi s njime još jednog gospodina.

Hitro joj misli letjele dušom. Da li je negdje već vidjela tog gospodina? O, on joj se činio tako poznat, tako mio! Ali, gdje ga je mogla vidjeti? Nu, to se nije mogla sjetiti! I stranac, kao da je silom svladavao čuvstva svoja, stao je, i samo neki neopisivo mili pogled počivao na Dragici.

„Dragice!“ počne Tomislav, „došao sam k tebi, ali s jednom velikom, vrlo veselom vijesti. Ajde, pogodi, što je!“

Dragica problijedi na čas; njene nade, njene sanje, sve kao da se okupile sada, drhtala je i samo reče: „Ne znam pogađati!“

„Bi li se ti veselila, da čuješ što o svome ocu?“ zapita opet Tomislav.

„Ne muči me!“ vikne ona, „on je ovdje, srce mi moje veli“, i već se zagrlili otac i kći, a suze, vrele suze neopisive sreće, letjele joj niz lice.

Ništa si nijesu pripovijedali. O, tome su trebali mjeseci, a ne časovi!

Još isti dan spremila se Dragica, da prvi put u životu i ona nastupi putovanje u praznicima doma. Setra Antonija, kojoj se Slavković srdačno zahvalio

za ljubav i skrb, spremala stvari Dragičine, a suze veselja rosile bijele joj ruke.

Na rastanku poljubila ona Dragicu u čelo, a suza, koju nije moglo oko da skrije, kane na Dragičinu ruku.

Ona se naglo prigne i poljubi ruku sestre Antonije, te reče veselo: „Ne plačite, draga sestro! Ta, vi me imate već osam godina, a moj slatki otac tek jedan dan! Pa eto me i opet doskora k vama".

Tako se oprosti s njom i pođe u svoje lijepo Primorje, o kojem u samostanu tek snivati mogla.

O, kako joj sve to bilo novo, kako čarobno, kako uzvišeno!

Supruga Tomislavova dočekala je raskriljenim rukama.

Već doskora kupio je Slavković lijepo imanje i bio prvi susjed Tomislavov, s kojim je i dalje živio kao s bratom.

Dragica se povratila još na godinu dana u samostan, da svrši osmi razred. Družice je dočekale čestitkama i veseljem, a najviše se veselila njenoj sreći Katica.

Kad se je na koncu godine dijelila od samostana zauvijek, da dijeli svu sreću, zadovoljstvo i slatki mir s ljubljenim si ocem, utirale su učiteljice, a najviše sestra Antonija, suze žalosti, što ih ostavlja tako dobra učenica, tako poslušna i mila gojenica.

I njoj je žao bilo za samostanom, ali ipak život uz miloga oca, uz strica Tomislava i njegovu suprugu, uz divno Jadransko more, činio joj se ljepši, miliji, slađi.

I tako nakon dugih patnja i stradanja nađe i Slavković mir i pokoj u zavičaju. Jedno ga samo boljelo, a to, što njegova Danica ne dijeli sreće i zadovoljstva s njima.

No i tu se sjetio opet i tješio time, da je čovjek najsretniji tamo gore za zvijezdama.

Nada u zimi.

Divni hrame Božje svemožnosti,
Gdje su sada tvoji druzi mali?
Gdje ti ures? Gdje li cv'jeće bajno,
Što ga sretni po tebi smo brali?

Druzi su te tužno ostavili,
U toplije odletjeli kraje,
Divna pjesma sad je zanijemila,
Sunce tek ti kroz oblake sjaje.

A tvoj ures, tvoje zelen-lišće,
Evo žuto, suho na tlu leži,
Nitko već ga ni gledati ne će,
Šušne l' samo — plaho zv'jere bježi.

Cv'jeće tvoje sharo vihar ljuti,
Umrlo je, k zemlji spustiv glavu,
Zalud tražim, jer vidjeti ne ću
Niti zvončić, nit ljubicu plavu.

S grane gole na me pade kaplja,
Pusto drvlje moje d'jeli jade,
Ono moje razumije misli,
Da s njim tužim — vidim sad — da znade.

Tužim, tužim! Ali reci, zašto?
Imamo li pravo obje tužit?
Samo malo čekaj, stanče mili,
Opet će te topli zraci kružit!

Doletjet će tvoji druzi mali,
Zelenit se na teb' lišće mlado,
Procvjetati miris-cv'jeće šaro,
Vrludati putnik po teb' rado.

A ja često u tvoj dvor ću zaći,
Slušat pjesmu, gledati lepira,
Uživati hlad i miris cv'jeća,
Slušat zvonce, slušat pjev pastira.

Snatrit ću u tvojem hladu,
Grlit će me moja b'jela vila.
Ej, šumice, svanut će proljeće,
Mene nada nije ostavila!

I ona je imala majku.

Nitko nije znao, otkale je i tko je to siroče, koje su zvali Anđelkom. Nekoga jutra prije sedam godina našli ga ljudi pred crkvenim vratima. Mali zlatni križ na prsima bio im znakom, da je dijete kršteno, ali kako se zove, toga nigdje ne nađoše. Rublje djetinje bilo fino i tim većma čudili se seljani, što li bi moglo biti uzrokom, da je to dijete izloženo. Čudom se čudili, zvjedljivi bili, ali još nitko ne pruži

ruke, da to siroče privine na svoje grudi, da mu zamijeni roditelje.

Napokon reče župnik, kojemu je dijete doneseno: „A što ćemo s tim siročetom? Tko će ga primiti pod svoj krov? Tko će ga prigrliti?“

U sobi je bilo nekoliko starijih žena. Tad stupi pred župnika starica, mila i prijatna lica, pa reče: „Gospodine župniče! Evo mene, ako meni povjeravate to dijete, ja ću ga othraniti kako mogu.“

„E, moja dobra Maro, to sam si i sam mislio. Ako nitko, ti ćeš ga primiti. A ja znam, da će mu kod tebe i najbolje biti. Ali što će reći tvoj sin i snaha?“

„Vi znate, gospodine, da ja za sebe živim, ne jedem njihova kruha, pa zato mi i nemaju što predbacivati“.

„E pa onda u ime Božje! Uzmi dijete i Bog će ti za nj platiti“, reče župnik i blagoslovi ih.

Mara je velikom nježnošću njegovala to malo, slabo čedo. Nazvala je Anđelkom.

Jedva Anđelki bilo četiri godine, umre starica. Teško joj bilo ostaviti svoje zlato, to teže, što su sin i snaha uvijek mrmljali proti njemu i nikad mu ljubeznosti ne pokazali. No na koga da se inače obrati? Na samrti dakle molila ona sina, da joj obeća, da će primiti Anđelku k sebi, i da će se za nju brinuti.

Sin, ganut u tom času, obeća.

Ali Anđelkini sretni dani minuli! Koliko je mala bila, plakala je gorko za svojom dobrom „majkom“, kako je zvala, kao da je slutila, koliko s njom gubi.

Sin staričin uzeo je k sebi, ali kod svakog zalogaja morala je oćutjeti, da je tuđinče. On je imao dvoje djece: Franju, kojemu je 8 i Slavku, kojoj je

bilo šest godina. Bio je imućan, ali srca za sirotinju nije imao. Zato i nije volio to milo dijete. A bio to doista anđelak; umiljata, dobra, poslušna i mirna, a k tome i krasna kao pravi anđelak.

Uzalud sve! Nju se gledalo kao nametnicu u kući. Ako su Franjo i Slavica dobili voća ili slastica, to ona, ili ih nije dobila, ili joj se tek dvije, tri dobacilo. Kad je njih dvoje dobilo nove odjeće, njoj se iz milosti dalo Slavičine istrošene haljine.

Svaki dan bivalo gore. A što više: i Franjo i Slavica nijesu je voljeli, a to je posve razumljivo, jer su tako djeca vidjela od roditelja. Je li koje od njih počinilo kakovu štetu, to su odmah bacili na Anđelku, a ona se sirota ni braniti nije smjela, jer se reklo da laže.

Dijete je još bila, ali je osjećala, kako boli mržnja. A koliko li je puta morala čuti riječi: „Da si čemu i što valjanog, ne bi te skupili na ulici!“ Dok je starica živjela, nije Anđelka znala, da su je na ulici našli, a sada, siroče, i to znade.

Djeca u selu vidjela, kako Franjo i Slavka postupaju s Anđelkom, pa bila i ona bahata prema njoj a ona im se uklanjala, baš kao prava prosjakinja. Koliko li se puta znala zavući u kakav kutić, pa gorko, plakati.

Samo je jedno dijete bilo u selu, koje je nije preziralo, a to je bio mali Zlatko, sin seoskog kolara. On ju je uvijek branio, kad bi joj se nevaljala djeca rugala, makar da je za to koji put od njih i batina dobio. Bio je od nje za koje tri godine stariji. Imao je dobro srce, pa zato se i sažalio na to siromašno dijete, koje nitko nije volio.

Nadošlo vrijeme, da i Anđelka u školu pođe.

U svagdanjoj, trošnoj haljici poslali je prvi put u školu. Nije tu bilo mile majke, da blagoslovi čedo na polasku, da je odvede g. učitelju — ne — siroče morade samo u školu. O, kako se je veselila, što će i ona moći učiti! Ali čim bliže bila školi, tim je više spopadao strah pred djecom, koja su za nju samo rug i prezir, a nikakove ljubavi, osjećala. Plaho je išla naprijed.

Na školskim vratima stajao stari učitelj i opraštao se s dvije žene, koje mu dovele djecu u školu. Anđelka ga plaho gledala. „Hoće li me i on, kao drugi prezirati?“ pitala je sama sebe.

Bojazljivo ga pozdravi i poljubi mu ruku.

„A to si ti, Anđelka! Pa zar sama? Zar nije tetka s tobom?“

„Nije“, odgovori ona.

Učitelj je pogladi po glavici i uze je za ruku, pa reče: „Hodi, dijete moje! Je li, da ćeš biti dobra i lijepo učiti? E, pa onda ću te ja voljeti“, i povede je u školu ljubezno, te je metne u prvu klupu, jer je bila mala.

Te prijazne, ako i jednostavne riječi, bile su rajski glasovi za Anđelku, koja već dugo nije mile riječi čula.

Pa kako je lijepo govorio poslije g. učitelj djeci, zašto su u školu došla. Te riječi bile Anđelki vas dan u ušima, a osobito, kako je lijepo govorio o miloj majčici, koja ih je amo dovela!

„Majčica, majčica!“ zvonilo u duši Anđelkinoj. U vrtu za kućom u sjenici sjedila ona i mislila o tom. Tad začuje Slavičin glas: „Majko, Majko!“ I maloj Anđelki bilo tako teško — teško, kad je pomislila: — „Samo ja nemam majke! O da je i ja

imam, ne bi me druga djeca tako prezirala, a ja bih je ljubila, ljubila većma, nego druga djeca svoje majke".

I mala kleknula kraj klupe i plakala — plakala, dok nije usnula.

Tako svršila Anđelka prvi razred. Njezin gospodin učitelj je jako volio, a to je za nju značilo sreću, a Zlatko joj bio dobri prijatelj, koji joj je drage volje pokazao, što nije znala. On je bio tako pametan dječak! Išao je uvijek s njom u školu, pa ga jednom zapita Anđelka: „Što ćeš ti biti, Zlatko, kad odrasteš?"

„Ja? Što ja znam? Valjda kolar, kao i moj otac!"

„A zar ne ćeš učiti škole? Znaš, kako naš dobri g. učitelj kaže, da ti treba, da na velike škole pođeš?!"

„E, moja Anđelko! Tome se hoće novaca, a tih moj otac nema. O, ali da ih ima, učio bih i postao velik — velik gospodin".

„Kako bi to krasno bilo!" reče Anđelka, „a je li, ti me ne bi onda ipak prezirao?"

„Nikada, Anđelko! Onda bih ja i tebi pomogao, da ti nešto budeš, pa da odeš između ovih ljudi".

I poslije su često o tom snatrili, idući u školu. Zlatko bio sad u četvrtom razredu, Anđelka u drugom, jer je sa šest godina u školu pošla.

Bio Uskrs. Svanulo divno jutro. Sunce sjaje, kao da se veselo smije. Zemlja se okitila cvijećem, sve odiše mirisom, a zvona zvone tako veselo, tako svečano! Sve je u svečanom ruhu, a osobito djeca. Svako

je nešto nova dobilo za Uskrs. Samo Anđelka ima izbijeljenu haljinicu Slavkinu, samo za nju nije ništa nova.

No i ona je vesela, jer je smjela opet na vrat metnuti onaj zlatni križić, koji joj je jedino, kako kažu, ostao od njene majke. Što je njoj do nove haljine?! To bi bio dar iz tuđih ruku. Ali taj križić je od njene majke!

Svršila se sveta misa. Svijet se razilazio. Sa svih se strana čulo: „Sretan i veseo Aleluja!"

Seoskom cestom juri krasna kočija s dva vatrena konja. Svijet zvedljivo gleda. Kočija stade kod župnoga dvora. Iz nje izađe lijepa, još mlada gospođa u finoj, svilnoj opravi. Krasne modre oči odrazivale se tako dobro od crne boje oprave.

Prema kočiji bila hrpa djece. Lijepa gospođa okrene se još na vratima i reče nešto kočijašu, te uđe unutra, a da i nije čula krik djeteta, koje je viknulo: „Ah to je moja majka!" Bila je to Anđelka.

Djeca prasnula u grohotan smijeh! „Ti nemaš majke!" reče jedno. „Tebe su na ulici našli!" vikne drugo. „Ala je mudra! htjela bi takovu majku!" poviče treće dijete i svi joj se stanu rugati.

Sirota Anđelka umukne i pobrza, da izmakne toj rulji, koja je za njom porugljivo vikala. Prva je došla kući i pođe odmah u vrt, u sjenicu, gdje je kleknula, vrele suze tekle joj niz ljepušno lice. O kako se nesretnom ćutjela! Kako bi rada vidjela još jednoć onu krasnu gospođu, ali na ulicu ne smije, djeca bi joj se rugala.

Najednoć čuje, kako je zove „teta“ (tako je zvala Slavkinu majku) i obrisavši suze, ozovne se. „Hodi brzo amo!“ vikne ona,. a Anđelka pobrza unutra.

„Gospodin župnik poslao je slugu, da odmah onamo dođeš. Požuri se! Ali čekaj, da ti dadem bolju Slavkinu haljinu, da ne ideš takova!“ No to Anđelka već nije čula. Odletjela je kao strijela, makar da joj srdašce kucalo, kao da će pući.

Nije znala, kako da pokuca na vratima, no to nije niti nužno bilo, jer je gospodin župnik već otvorio vrata. Još Anđelka nije pravo prestupila praga, a ona lijepa gospođa poleti k njoj i primivši je na grudi, usklikne: „O Bože! Ovo je moje čedo, moja Ljubica, koju sam ja kao mrtvu oplakivala! Dijete moje, dijete moje! sada te opet imam! O, hvala Ti, Bože moj!“

Koliko li je puta poljubila dijete svoje! Anđelka nije ni mislila na to, da ju je lijepa ta gospođa Ljubicom nazvala, ona je u tom času samo jedno čutjela: neopisivu sreću, da ima i ona majčicu, pa u toj sreći grlila je i ljubila.

Župnik ih je ganuto gledao, pa šapnuo: „O, da je taj čas doživjela Mara!“

A kako je dospjela Anđelka, ili bolje Ljubica u to selo, kad joj majka u dosta odaljenom gradu živjela?

Ona je to već pripovijedala župniku, a ja ću u kratko opetovati.

Muž njezin bio je velik dostojanstvenik, a k tome bogat čovjek. Ljubici nije ni pol godine bilo, kad joj

otac naglo umro, a majku to tako potreslo, da se opasno razboljela i u svojoj bolesti za ništa i nikog nije znala.

Rođaci njenog muža bili pohlepni za imutkom, mislili su, da će ona umrijeti, pa da nije djeteta, pripalo bi sve njima. Oni zamisle gadnu osnovu. Dijete ukradu i odnesu u daleko selo, a da svijet zavaraju, razglase, da je umrlo i sahrane tuđe neko dijete pod njegovim imenom.

No gospođa ozdravi. Njihove nade na baštinu propadoše bar za taj čas, no oni se tješili budućnošću.

Čim je došla k svijesti, zapita za svoje dijete. S prva je varali, ili da spava, ili da se ona još ne smije uzrujavati, ali napokon je nijesu više mogli varati i stara njena dvorkinja joj reče, da je dijete umrlo, ali da ga niti ona vidjela nije, pošto je onda gospođi najgore bilo, pa je nijesu pustili od nje otići.

Možemo si misliti, kako joj je u tome času bilo, i samo obzirnost i blage, utješne riječi vjerne stare dvorkinje, koja sama nije ništa znala o prevari, bile su je u stanju sačuvati, da na novo ne dođe na rub groba.

Kad se digla, nije na njenom licu bilo ni traga negdašnjoj veselosti. Tužno hodala ona po opustjelim sobama, uvijek u crnim haljinama.

Tako minulo sedam godina. Tad čuje jednog dana, da stari sluga, kojeg je njezin muž radi nevjernosti otpustio, boluje i da je u skrajnoj nuždi. Bilo joj ga žao!

Sama je pošla onamo, da ga pohodi i da mu pomogne. Kad je to starac vidio, zaplaka u glas i

reče: „O, koliko sam sagriješio, koliko! Oprostite mi, milostiva gospođo! Još se možda dade ispraviti!“

„Ja sam zaboravila na ono, što je bilo“, reče ona, misleći da on spominje one njoj poznate pogrješke . . .

„Nijeste, ne!“ odvrati on i počne joj pripovijedati, kako je on pomogao onim pohlepnicima, da ukradu dijete i drugo na njegovu mjesto sahrane. Reče joj sve — sve!

Kao okamenjena sjedila ona i slušala. Čas joj dolazilo čuvstvo odvratnosti prema tome čovjeku, koji joj je toliko bola nanio, tad opet čuvstvo zahvalnosti, da joj je sad barem to rekao, jer da je umro s tom tajnom, nikada ona ne bi više vidjela svoga djeteta.

U noćno još doba dala zapreći, te pohrlila, da traži dijete svoje. I našla ga!

Već sutradan, oprostila se Anđelka sa svojim hraniteljima, koje je gospođa bogato nadarila, makar da je njeno dijete tako malo ljubavi uživalo od njih.

Anđelka pošla s majkom u mili dom. Dva su srca za njom žalila: stari učitelj i Zlatko.

Ali i Anđelka (tako je sad i majka zvala) sjećala se njih. Stari učitelj dobio je k svome imendanu krasan novi glasovir, koji si je više puta poželio, kad stari nije htio dobro da služi.

Marin grob resi vele lijepi spomenik u znak zahvalnosti.

A Zlatko je na trošak njene majke polazio škole i postao velik gospodin.

Anđelka svake godine pohađa s majkom to selo i čini dobro, gdjegod može. O, kolikima od onih, koji su joj se rugali, pomogla je ona!

A danas? Danas joj se klanjaju, jer nije više sirotica, jer je bogata i odlična gospođica.

Samo Zlatko je ostao isti. On je danas štuje, kako ju je nekad branio, ne za ono, što je, nego poradi njenog plemenitog srca.

Nevaljali Ivo.

Na ulici, eno čujte,
Sve od dječje vike vrije,
A kraj knjige Ivo sjedi —
Zadaće još znao nije.

No ljenivac mali misli:
„Što će znati o tom mama,
Da zadaće jošte nemam?
Nije njoj to briga sama.

A u školu kada dođem,
Progledat ću malo knjigu;
Možda ne će baš za mene
V'jek učitelj vodit brigu!“

Pa u torbu knjigu baci,
Na ulicu brže leti,
Igra, ludost, a ne škola,
Sad je Ivi na pameti.

Majka zove: „Ivo, sinko!
Znaš li ti već knjige svoje?“
Ivo veli: „Kako ne bih,
Ta tek malo bilo tog je!“

Igra minu. Djeci dobroj
Odmor sladak ona bila,
Ali Ivu, nevaljalca,
Nije knjiga umorila.

A u školi nije smio
Učitelju gledat lice;
Ovaj pak si mislio je:
„Ne zna — zato gleda nice!“

Pa kada ga zovne milo,
Da mu pov'jest l'jepo kaže,
Počne plakat, kaza sve mu,
Jer ne htjede, da mu laže.

A u večer druga djeca
Igraju se — selo buči,
Ivo mora pak za kaznu
U sobici da se uči.

No to bješe zadnji puta,
Što je tako zločest bio;
Dok zadaće nije znao,
Nikad igrat nije htio.

Sveti Nikola.

Sveti Nikola! Je li, da vam srce zaigra, djeco moja, kada čujete to ime? Ta eto ga pred vratima, za koji dan je tu!

Kako li sada već željno čekate na nj, pa si razbijate mile glavice, što li će vam sv. Nikola donijeti, ne će li na ovo ili ono zaboraviti?!

A jeste li vi i zaslužila, da vas sv. Nikola usliši? Jeste li mu se molila? Valjda!

Kao da vas gledam, kako stavljate svoje čizmice i cipelice u prozor, da ih sv. Nikola svojim darovima napuni! Ta tako sam nekoć i ja činila!

A tko je taj darovatelj, taj sv. Nikola?

To je mila majčica vaša! Ona vam te darove u ime sv. Nikole u prozor stavlja, ali i to samo onda, kad ste dobra, poslušna i marljiva u školi.

Eto i mene opet danas, da vam jednu pripovječicu o predvečerju sv. Nikole pripovijedam.

U selu A. bila je lijepa školica. U trećem i četvrtom razredu obučavao je stari učitelj Radačić, dobričina, veseljak, koji je u svojoj obitelji vrlo sretan bio. Dvije kćeri i sin mu bili opskrbljeni, pa ako i ne s njim u istom mjestu, a ono su ga više puta pohađali, te bi se onda starac rastapao od milinja, igrajući se svojom unučadi. Tako isto bila mu i supruga uvijek vedra i vesela.

Na početku školske godine došla onamo učiteljica Anka Miljunićeva u prvi i drugi razred, u kojima bilo nešto preko osamdeset, većinom dobre i poslušne djece.

Sirota nije imala nigdje nikoga svoga, pa je, poput nježnog bršljana, željno tražila snažno deblo,

koje bi je sebi prigrlilo. I to nađe u obitelji staroga učitelja. Bilo joj krasno, vrlo krasno!

Domala upoznala se sa ljubeznom Pavlom, kćerkom vlastelina Brodića, jer su gospođe vlastelinka i učiteljka bile prijateljice iz mladosti i tako mladoj gospođici ništa nije manjkalo u tome lijepom seocu.

Jedino bi se katkad malo rasrdila na svoju dječicu, kad bi bila zločesta, no i taj oblačak iščeznuo bi brzo s njenog čela.

Osam dana prije sv. Nikole imale su Pavla i ona silu posla, sve nešto šivajući, kupujući i spremajući.

Na dan u oči sv. Nikole došla učiteljica sva rumena u školu. Vidjelo se, da je imala mnogo posla. U školi nađe žamor. A što mislite, o čem se tu govorilo?

Ta o čem, ako ne o darovima i o sv. Nikoli?!

U prvoj klupi na kraju sjedi mali Nikola u siromašnom, skrpanom odijelu, pa nijemo gleda u svoju knjigu. Teško mu je na malom srdašcu, jer svi govore o lijepim darovima, kojima se nadaju, a on nema o čem da govori, ta on se ne nada. Još nikad nije dobio na dan sv. Nikole nikakova dara! Bio je jedinac, ali sin siromaha, koji se gorko mučio za koru svagdanjega hljeba.

Sva dobra djeca u školi voljela ga, ta kako i ne bi, kad ga je i učiteljica najvoljela, a on je tako dobar bio prema svakome, pače, nikada nije vratio nijednu obijesnu uvredu, samo bi se snuždio. I danas bilo tako!

Viktor Zoljić, sin ondješnjega trgovca, imućna čovjeka, dijete prskoljivo i svojeglavo, uvijek ga je

zadirkivao i vrijeđao. I danas, prošavši kraj njega, reče: „Nu, Nikola, što će tebi tvoj svetac donijeti? Prazan opanak, ha, ha, ha, makar da si uvijek bolji od mene, kako učiteljica kaže. A ja ću dobiti krasnu slikovnicu, pa lijepu pernicu, a u njoj držalo od kosti, pak pera, olovke i pisaljke. Dobit ću i nove saone, lijepe, kako ih imaju djeca u gradu. Dobit ću i čizme i lijepe čarape. Ja sam sve to iskao od sv. Nikole, a mama veli, da ću i dobiti. A ti osta bez svega, ha, ha, ha!“

Nikola ga samo slušao. Suze mu zasjale u očima, valjda mu je srdašce zakucalo željom, da bi i on što to dobio, a valjda i tugom nad oholim rugom Viktorovim. Zato je tako snužden bio.

Učiteljica ušla u školu, nastao mir. No cijelo se popodne opažalo, da mnoga pamet nije u školi, već doma. Učiteljica više puta pogledala dobroga Nikolu. O, on je tako dobar, tako pažljiv bio, njegove misli bile su tu!

Prije polaska iz škole opomene učiteljica djecu, da se moraju prije spavanja pomoliti sv. Nikoli, ako hoće, da im darove donese, a tad stupi k Nikoli, pa ga upita milo: „Nu Nikice, jesi li ti što zaželio od sv. Nikole? Ti si njegov štićenik, pa će te valjda rado uslišati!“

„Meni sv. Nikola ne donosi darova. Majka veli, naša je kuća za nj predaleko, jer je na kraju sela. A ja se molim sv. Nikoli svaki dan za mamu, za tatu i mene, da nam dade kruha, pa toga nam i daje.“

„A zar si ti ne bi ništa želio?“ upita opet učiteljica.

Mali uzdahne i ne reče ništa.

„Je li da bi? Ajde, reci meni, što bi to bilo, pa ću i ja moliti sv. Nikolu za tebe!“

Iza stanke reče mali: „O ja želim samo toplo odijelo, da mogu zimi u školu i čizme, koje mi ne mogu moji dragi roditelji kupiti, jer su odveć skupe.“

„A drugo ništa ne želiš?“

„O, da su mi još saone, da se mogu i ja sanjkati kadikad. To bih jako volio!“

„E dobro!“ reče učiteljica, „pa ćemo se moliti.“

U večer gorjele svjetiljke u svim kućama, a i blijedi mjesec prosuo svoje svijetlo vrh bijelog snježnog plašta, kojeg su kristalne niti škripale pod koracima triju osoba, koje su prolazile seocem.

Vlastelinski dvorac dizao se kao bijeli labud u bajovnu noć. Tuda sad prolaze i staju kod jednog prozora. Svijetlo, što im na lice pada, odaje učiteljicu i gospođicu Pavlu, a to za njima je stari vjerni sluga Ivan, noseći velike svežnje.

U sobi, u svojoj posteljici kleči mala Marica, nećakinja Pavlina, te sklopljenim ručicama moli sv. Nikolu, da se sjeti na nju. Baka joj, gospođa vlastelinka, milo se smiješi, te poljubivši je u čelo, reče joj, neka samo brzo zaspi, jer sv. Nikola ne će prije doći. I Marica poslušno zaklopi svoje sjajne, crne očice.

Djevojke pred prozorom nasmiješile se slatko i pošle dalje. Zaustaviše se pred prozorima trgovca Zoljića. U sobi se čuje vika. Čuje se glas Viktorov, koj veli: „A zašto baš da se molim? Ja sam rekao, što ja hoću od sv. Nikole. Milutin, naš sluga, kaže, da bogata djeca sve dobiju, makar da i ne mole. Ja hoću da spavam, da što prije sv. Nikola dođe. Što da se još molim?“

U to će majka: „Pusti ga, Julo, kad ne će. Njegova neposlušnost kaznit će se već.“

A Viktor će opet: „Laku noć, mama! Ali znaš, ostavi prozor odškrinut, ja tako hoću, da može sv. Nikola metnuti svoje darove u njega. A gdje će mi staviti saone?“

„Valjda u dvorištu pod prozorom na snijegu, jer u prozor ne mogu stati!“

„Ali me rano probudi, da vidim!“ S time se okrene k zidu i sklopi oči.

„Eto ti toga nevaljanca!“ prošapta gospođica Anka, „taj misli, da bogatoj djeci ne treba molitve!“

„Ajde, da ga kaznimo!“ reče Pavla. „Ali kako?“

„Eh, kako, moje gospođice!“ stari će Ivan. „Prozor će ostati odškrinut, saone će biti u dvorištu, to se dade sve ukloniti, a za zamjenu ostavit ću mu jednu od ovih lijepih ljeskovih šiba, što ih sobom imam.“

„No to bi bila krađa!“ reče Pavla.

Nato će učiteljica. Sutra poštom primit će gospođa Zoljićka novčanu odštetu potpuno za te stvari, a one prelaze u naše vlastništvo; a roditeljima je to, kako mi rekoše, baš po volji.

Krenuli dalje. U nekoliko siromašnijih kuća morade unići stari Ivan; zaogrnuvši preko ramena prebačenu dugu kabanicu, a nepoznat se učinio dugom, bijelom bradom, te morade ondje ostaviti darove, djeci poslane. Nitko ga nije prepoznao. Njih dvije bi uvijek za nekoliko kuća dalje pošle, da ih se ne vidi.

„Bilo bi dobro, vratiti se, već je prošao čitav sat“, reče gospođica Anka, „valjda je već zaspao.“

Okrenu natrag k Zoljićevoj kući.

Prozor bio doista samo pritvoren, ne zakvačen, a u dvorištu stajale lijepe nove saone. U kući sve spavalo. Pozorno pokupio Ivan sve iz prozora, uzeo saone, a u prozor stavio dugu šibu, kolik je prozor bio i pritvorivši ga opet, vratio se svojim gospodaricama.

„Sad na kraj sela!“ reče učiteljica.

U zadnjoj kući gorjela još svijeća. Na postelji ležao čovjek, umoran od dnevnoga rada, a uz stol sjedila žena, pa krpala malu košuljicu sinovljevu, koji je, sjedeći uz nju, učio. Sad je zatvorio knjigu i on će u krevet.

„Majčice, nijesmo zatvorili kuhinjska vrata, idem ja zatvoriti, pa leći.“

„Ne idi, sinko, ja ću ih zatvoriti prije nego legnem. Samo ti lezi! Ali ne bez molitve! Osobito tvome sv. Nikoli!“

„Ja mu se uvijek molim, majko!“ A vidi, drugoj djeci donosi darove, a meni nikad! Ti veliš uvijek, daleko mu je. A misli samo, naša dobra učiteljica rekla mi je danas, da će i ona moliti za mene. Možda ipak i k meni dođe sv. Nikola.“

I sretnim smiješkom kleknuo mali i molio pobožno.

Stari Ivan dotle unišao tiho unutra, stavio saone u dvorište, pa otvorivši tihano prislonjena kuhinjska vrata, pomeće unutra, ne samo sve Viktoru namijenjene darove, nego još i toplo odijelo za Nikicu, pa odijelo i rubac za majku mu i čizme za oca. Tad opet lagano izađe, da ga nitko nije čuo.

U jutro bilo pripovijedanja po selu. Bilo tu čudnih tajna, koje mi znamo, ali je oni nijesu znali.

Gospođa Zoljićka nije mogla umiriti svog Viktora, koji je našao u prozoru samo dugu šibu.

Nikica i roditelji mu nijesu mogli shvatiti, otkud toliki darovi, ali su na koljenima molili za svoje dobročinitelje, premda nepoznate.

Evo ide sveti Niko!

Evo ide sveti Niko,
Za njim sluga nosi koš.
Isprazni l' ga — ne bojte se!
Ima tog u vreći još!

Svako dobro d'jete ovdje
Dobit će od njega dar,
Ne bude li većih stvari,
Jabuka će biti bar!

Al' na djecu nevaljalu
Nikola je sveti ljut,
Zato njima svakom na dar
Poklonit će oštar prut!

U svetoj noći.

Bio to prvi badnji dan u njihovome životu, što ga dočekali bez mile majke. O, kako je tužan bio taj dan! Dosada su se lijepo igrali na taj dan u svojoj sobi, tek na večer pozvalo ih zvonce u veliku blagovaonicu, gdje je u sredini stajalo već krasno, veliko božićnje drvo, a pod njim vesela lica otac i majka, koji bi im podijelili darove, što im je mali Isus donio. Prije toga bi majčica nažgala svijeće, koje su se tako divno krijesile, baš kao one čarobne zvjezdice, što su resile nebeski svod u svetoj noći.

A danas? O, danas su lutali po cijeloj kući, ne znajući si sami naći zabave i pravoga mjesta. Stara njihova dobra Luca bila odveć zaokupljena poslom, a da bi se mogla s njima baviti, a otac bio čitav dan skoro u uredu. Tako teško dočekali oni večer.

„Hoće li nam ove godine donijeti mali Isus božićnje drvo?“ pitala je nesigurno mala Nada najstariju sestru Ljubicu, i prije nego je ova mogla odgovoriti, progovorila je Zlatica: „Ah, možda nas mali Isus ne voli više, kad nam je uzeo mamu.“

Ljubici bilo jedva osam godina, ali je ipak znala, da se tako ne smije govoriti, pa je rekla: „Mali Isus voli sve ljude, pa voli i nas. Zato će nam sigurno i ove godine donijeti drvce, Nadice!“

Četvrta od njih, Jelkica, samo je šutjela. Njoj nije ni na um palo božićnje drvo, samo da joj je majčicu vidjeti! Ali to ne ide, znala je!

I zvonce je zazvonilo kao i inih godina, i na sred blagovaonice stojalo je sjajno božićnje drvo, ali pod njim stojao je otac sam. I danas su dobili darove, samo se Ljubici činilo, da si je tata više puta kradomice prešao rupcem preko očiju, a stara Luce, da je imala crvene oči, kad je nosila večeru na stol. Sve je bilo tiho, nitko nije govorio, nitko nije zapjevao majčinu božićnu pjesmu: „Veselje ti navješćujem!...“

Poslije večere kratko su još ostali kod stola, tad je rekao otac Luci, da spremi djecu na počinak, i prije nego su pošli, izgrlio ih je i izljubio. Ah, kako je to tužna badnja večer bila!

* * *

Na božićnjem drvu gorjele su svjećice, a oni sjedili na svojim malim stolcima oko njega, ni ne gledajući darova, što su ih dobili. Samo su osjećali, kako je sve prazno bez mile majčice. Ali najednoć lagano se otvoriše vrata i majčica, lijepa, lijepa kao nebeski anđeo, uđe u sobu. Veseli klik iz četiri grla pozdravio je i osam ručica trgalo se, da je zagrli. A ona ih je redom grlila i ljubila. No najednoć trgnula se iz njihovog zagrljaja i rekla: „Ne mogu dugo kod vas ostati, dječice moja! Vidjela sam vas sinoć tako tužne, pa sam molila Kraljicu nebesku, da me pusti k vama, da vas zagrlim i utješim.

I ona mi je to dopustila i više još mi je dopustila, naime, da vas dovedem gore, da vidite milo djetešce Njeno u jaslicama, kako je nekoć ležalo u Betlehemu. To je najljepši dar, što vam ga može mali Isus danas dati.“

I majčica ih uze za ručice i povede iz kuće. Tad osjetiše, da se dižu u vis. Majčica je imala krila, baš kano što ih imaju anđeli na slici, i oni su dobili mala krila, pa su letjeli, letjeli visoko i daleko. Ko-

načno su došli u nebo. Ah, kako je tamo bilo lijepo! Odasvud su im u susret dolazili krasni anđeli, a svi su pjevali: „Slava Bogu na visini, a mir ljudima dobre volje na zemlji!“

Majčica ih dovela k nebeskoj Kraljici. O, kako je lijepa i mila bila! Pred njom u jaslicama ležalo prekrasno djetešce, mali Isus, i slatko je spavao. Oni Ga smjeli gledati i gledali Ga blažena lica, a za njima stajala je majčica i tihano šaptala molitvicu dragome Spasitelju za spas djece svoje i svoga muža. I Ljubica je sklopila ručice i uzdahnula: „Ah, dragi, dobri Isuse, daj, da i mi sasvim k Tebi dođemo!“ A mali se je Isus u snu slatko nasmiješio, kao da se veseli toj njenoj želji.

Dugo su gledali milo djetešce. Tad uze Kraljica neba bijeli lagani veo, pokri djetešce svoje, a to je bio znak, da treba, da se djeca opet povrate na zemlju.

Opet ih je majčica odvela dolje u njihovu sobu i ondje ih sve poljubila, pa im rekla, da ona mora opet natrag, ali da će više puta k njima doći, a i oni, ako budu uvijek dobri, da će jednoć doći sasma k njoj gore i ondje ostati. I opet nestade majčice, ali oni su bili sretni i veseli, što su vidjeli majčicu i maloga Isusa.

* * *

„Dječice, treba ustati!“ ozvao se glas stare Luce. „Tata čeka već na vas u blagovaonici. Danas ćete svi s njim u crkvu, morate se dakle žuriti.“

Hitre ruke stare dvorkinje ubrzo su opremile djecu, da pođu na zajutrak. U sobi čekao je otac. Lice njegovo bilo je danas vedrije nego sinoć.

„Ah, tatice!“ progovorila je zaneseno Ljubica, ja sam sigurno samo snila — ali bilo je tako lijepo, tako lijepo!“ I mala pripovijedala svoj san. Začuđeno slušale je sestrice. Ah, baš tako su i one snivale?! I mala Nada zna, da je vidjela majčicu i maloga Isusa.

Suza radosnica zasjala je u oku očevu, bio je uvjeren, da je dragi Isus ovakovim snom utješio tužnu mu djecu.

SADRŽAJ.

	Strana
Tri ružice	1
Slavujeve pjesme	3
Moje Mače	6
U mojem šljiviku	8
U šumici	13
Lastavice i lepir	14
Ljubica	20
Pčelica	21
Ne svađajte se!	25
Granuo je svibanj	28
Što je zvjezdica pripovijedala	29
Na obali Save	33
Proljetna slika	39
Slušaj majčicu	40
Svagdanja priča	45
Veselʼte se, kitite se!	48
Mudri „drug“	49
Čudna li je sreća!	53
Anđelak	58
Pjesnik i briga	59
Proljetnica	64
Osamljena ljubica	65
Križić	68
Aleluja, aleluja!	73
U mladosti se drvo svija	73
Kao pčela radi i ti!	78
Košarica cvijeća	79
Lastavicama	84
Žrtva dobrote	85

	Strana
Jesen	92
Slika	93
Majčina ljubav	96
Zahvalno sjećanje	98
S Bogom pošle	104
Iz mojih uspomena	106
Vesele misli	112
Grančica jorgovana	113
Ah, tek jedno nije isto	122
Mali anđelak	123
Ne tjeraj siromaha	134
U kutu groblja	136
Iz daljine	145
Pod lipom	147
Mala Nada	153
Ptičicama u zimi	161
Maričina molba	161
Moje želje	167
Daleko od doma	168
Nada u zimi	183
I ona je imala majku	184
Nevaljali Ivo	193
Sveti Nikola	195
Evo ide sveti Niko!	201
U svetoj noći	202